

**T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**NATO'NUN BARIŞ İÇİN ORTAKLIK KONSEPTİ
VE
GÜVENLİK POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Tugay GÜRLER**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Mehmet OKYAYUZ**

Ankara - 2009

ÖNSÖZ

Dünyanın en büyük savunma örgütü özelliğini taşıyan, kuruluş amacının ortadan kalkmasına rağmen değişen dünya düzenine ve yeni güvenlik/tehdit algılamalarına göre kendini yenileyerek varlığını sürdürebilen NATO, on iki ülke ile başladığı örgütlenme sürecine bugün yirmi altı üye ülke ile devam etmektedir. Yine NATO'nun BİO kapsamında yirmi dört, Akdeniz Diyalogu üyesi yedi ve İstanbul İşbirliği Girişimi üyesi dört üye ile genişleme ve coğrafi konum olarak genişleme süreci devam etmektedir.

NATO, yalnızca askeri bir kurum olmaktan çıkarak, yeni güvenlik ortamında karşı koyması gerektiği riskler; etnik çatışmalar, insan hakları ihlalleri, siyasi iktidarsızlıklar, ekonomik zafiyetler ve biyolojik silahların yaygınlaşması konularında da etkili olmayı görev edinmiş, bu kapsamda daha önce hiç olmadığı kadar politik ve küresel bir oyuncu olmaya başlamıştır. NATO, yalnızca yukarıda bahsedilen üye ve işbirliği ülkeleri ile değil farklı konularda temas ülkeleri ile de ikili ilişkiler kurmak vasıtasıyla bu özelliği kazanmaya çalışmaktadır.

Bu çalışmadaki amacım, İttifak'ın değişen koşullar karşısında yaptığı stratejik değişiklikleri ve tek kutuplu dünya düzeniyle birlikte geçirdiği yapısal ve kuramsal değişimleri inceleyerek bunların sebeplerini araştırmaktır.

NATO'nun Genişleme Süreci'ni incelerken özellikle Türkçe kaynak konusunda sıkıntılar yaşadım. Araştırmalarımda, muhtemelen yaklaşık yarım asırdır bu örgütün üyesi bulunmamız nedeniyle, daha çok İttifak'ın lehine yazılar ve görüşlerle karşılaştığımı, bu yönde bir literatürün ağırlıkta olduğunu belirtmek isterim.

Bu çalışmamda, farklı bakış açısıyla beni yönlendirerek konu hakkında değişik yaklaşımları da araştırmama neden olan ve böylece çalışmamı daha zevkli hale getiren; yardım ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Doç.Dr. Sayın Mehmet OKYAYUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Tanıştığımız günden beri, geniş vizyonuyla beni etkileyen ve “Uluslararası İlişkiler” konusuna daha da ilgi duymamı sağlayan Prof.Dr. Sayın Hüseyin BAĞCI'ya şükran borçluyum.

Çalışmam süresince sabırla yazılarımı bitirmemi bekleyen en değerli varlığım; kızım Yeliz Selin'e ve beni her konuda destekleyip, yardımlarını sunan başta Sayın Oğuz MAYDA olmak üzere, tüm dostlarıma saygı ve sevgilerimle..

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR	vi

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NATO'NUN KURULULUŞU VE TARİHİ GELİŞİM	6
1.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Durum	6
1.1.1. Sovyet Tehdidi	7
1.1.2. Truman Doktrini	10
1.1.3. Marshall Planı	12
1.1.4. Kominform'un Kuruluşu	15
1.2. NATO'nun Kuruluşu	16
1.2.1. Kuzey Atlantik Antlaşması	17
1.2.2. NATO'nun Örgütsel Yapısı ve İşleyişi	20
1.2.2.1. Politika ve Karar Alma	20
1.2.2.1.1. Kuzey Atlantik Konseyi	20
1.2.2.1.2. Savunma Planlama Komitesi	21
1.2.2.1.3. Nükleer Planlama Grubu	22
1.2.2.2. Sivil Örgüt ve Yapılar	22
1.2.2.3. Askeri Örgüt ve Yapılar	24
1.3. İttifakın Stratejilerinde Meydana Gelen Değişiklikler	24
1.3.1. Gerginlik Dönemi	27
1.3.2. Yumuşama Dönemi	29
1.3.3. Uzlaşma Dönemi ve Esnek Mukabele Stratejisi	30
1.3.4. Geçiş Dönemi Stratejisi ve Yeni Stratejik Konsept	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. YENİ STRATEJİ VE ALTERNATİF ÖRGÜTLER	39
2.1. Yeni Stratejik Konseptin Getirdikleri	39
2.2. Yeni Strateji	42
2.3. 11 Eylül 2001 Sonrası Yaşanan Değişiklikler	49
2.4. Alternatif Oluşumlar	53
2.4.1. Batı Avrupa Birliği (BAB)	54
2.4.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NATO' NUN GENİŞLEME SÜRECİ	64
3.1. Genişleme Yaklaşımları	64
3.2. Genişleme Nasıl Gerçekleşti?	66
3.3. Genişleme Sürecine Etki Eden Unsurlar	70
3.3.1. Rusya Etkeni	70
3.3.2. Ukrayna Etkeni	74
3.3.3. Gürcistan Etkeni	76
3.3.4. Diğer Etkenler	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YENİ NATO VE NATO'NUN GELECEĞİ	83
4.1. NATO'nun Ortaklıkları	83
4.1.1. Barış İçin Ortaklık (BİO)	83
4.1.2. Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi	84
4.1.3. NATO – Rusya İşbirliği	84
4.1.4. Akdeniz Diyalogu	86
4.1.5. İstanbul İşbirliği Girişimi	88
4.1.6. Temas Ülkeleri	89
4.2. Yeni NATO	89

4.3. NATO'nun Geleceği	93
SONUÇ	96
KAYNAKÇA	100
EKLER	107
ÖZET	117
ABSTRACT	118

GİRİŞ

Tüm dünyayı kasıp kavuran II.Dünya Savaşı, Mihver Güçleri'nin yenilgisiyle sonuçlanmış, savaştan büyük galibiyetle ayrılan Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa'da yeni topraklar kazanan Sovyetler Birliği, savaşın bitiminden birkaç yıl sonra diğer devletler için ideolojik, askerî ya da ekonomik sebeplerle çekim noktası haline gelmişlerdir. Bu iki devlet "Süper Güç" politikaları izleyerek Avrupa'da yaklaşık yarım asır sürecektir askerî yığınak yapmış, soğuk savaş döneminde kendi çıkarları yönünde politikalar ve yapılanmalarla iki kutuplu dünya düzenini sürdürmüşlerdir.

Savaştan hemen sonraki yıllarda olası Sovyet yayılcılığı neden gösterilerek Avrupa ülkeleri ve onları koruyabilecek en büyük müttefik ABD'nin de katılımıyla NATO (North Atlantic Treaty Organisation/Kuzey Atlantik İttifakı) 4 Nisan 1949 tarihinde kurulmuş; Sovyetler Birliği'nin 1953 yılında Batı Almanya'nın İttifaka girmesi sürecine tepki olarak kurduğu Varşova Paktı ile iki kutuplu dünyanın askerî kanatları da dengelenmiştir.

1980'lerin sonuna kadar sürecektir olan iki kutuplu dünya düzeni, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte yerini tek kutuplu dünya düzenine bırakacak ve tek süper güç ABD'nin hegemonik yapılanmalarına ve yayılcılığına dönüşecektir. Bugün hâlâ hâlâ dünya tek kutupludur ve ABD, özellikle askerî alanda dünyanın en büyük gücüdür. Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla birlikte Varşova Paktının da dağıtılmasına rağmen bu paktın karşılığı sayılan NATO, 4 Nisan 2009 tarihinde 60.yıl dönümünü kutlamaya hazırlanmaktadır.

Avrupa'nın temel güvenlik örgütü özelliğini sürdüren NATO, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasına rağmen, 90'ların ortalarında Doğu Avrupa'da iç savaşlara müdahâle ederek, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra bu saldırıları anlaşmanın 5. maddesi kapsamında değerlendirip, Afganistan'da terörist ve günümüzde Aden Körfezinde korsan avına çıkarak, dünyada

değişen güvenlik ve tehdit algılamalarına uyum sağlamış ve dolayısıyla varlığını sürdürmüştür.

NATO bugün sadece bir askerî örgüt değildir. Üyelerine politik ve askerî fırsatlar vermektedir. İttifak, küçük ülkelere özellikle nükleer silahlar konusunda ve diğer ülke saldırıları karşısında bir koruma şemsiyesi olurken, orta büyüklükteki ülkelere prestij, ikili anlaşmalarda kolaylıklar, dünya ülkelerinde bayrak dalgalandırma gibi imkânlar sağlamaktadır. Her ne kadar eşit derecede oy hakkına ve veto yetkisine sahip olsalar da NATO üyeleri; güç dengesi bakımından farklı yapıda ülkelere oluşmaktadır. Örneğin ABD gibi süper bir güç ve Estonya gibi küçük bir ülke bu yirmi altı üyeli topluluğun parçalarıdır. Yine de NATO içerisinde ABD'nin en fazla söz sahibi olduğu gerçeği yadsınamaz. Bugün çeşitli kaynaklarda ABD'nin dünya üzerinde 300 – 900 kadar askerî üssü olduğu belirtilmektedir.¹ Yine ABD, yaklaşık 14,3 trilyon dolarlık askerî harcamalarıyla dünya üzerindeki toplam askerî harcamaların yarısını tek başına yapmakta ve bu, en yakın takipçisi İngiltere'nin altı kat üstünde bir harcama tutarına denk gelmektedir.²

NATO'nun varlığını sürdürebilmesi için en geçerli sebep olarak ABD'nin bu yöndeki isteği gösterilebilir. Uluslararası ilişkilerde güç belirleyicidir ve ülkelerin davranışları sahip oldukları güçle doğru orantılı olarak şekillenmektedir. Adrian Hyde-Price, açıkça ABD'nin diğer ülkeleri kendi dünya görüşüne çekmek için NATO'yu kullandığını ve NATO'nun Amerika'nın 90'lardan sonra daha da büyüyen dünya üzerindeki genişlemeci politikasını koruyabileceğini belirtmektedir.³ Yine Kissinger, ABD'nin dünyada tek egemen devlet olabilmesi için potansiyel düşmanlarını ortadan kaldıracak ya da saf dışı bırakacak bir yapı oluşturması gerektiğini belirtmektedir.⁴ Böyle bir amaç uğruna NATO gibi askerî bir güç elbette kullanılacaktır. ABD, NATO'nun varlığını koruyup dahası genişleme politikalarıyla özellikle eski

¹ Birol Biçer, "Yeni Aktüel," Dünya'nın Üstü Amerika Üssü", 20-26.10.2008, (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=4432912>;

² Zbigniew Brzezinski, **The Grand Chessboard: Amerikan Primacy and Its Geostategic Imperatives**, Newyork, 1997, s. 28-29

³ Adrian Hyde-Price, **European Security in the Twenty-First Century**, Newyork, 2007, s. 73-93

⁴ Henry Kissinger, **Diplomasi**, Ankara, 2000, s. 641

Sovyet ülkelerini ittifak içerisinde katarken, daha sonra karşısına çıkabilecek olası alternatifleri ertelemek, askerî güç avantajını elinde tutmak ve stabil bir yapı oluşturarak kendi politikalarını daha rahat uygulayabilecek bir alan oluşturmak istemektedir.

ABD'nin bu yöndeki çalışmaları Avrupa'nın amaçlarıyla paralellik göstermektedir. Avrupa artık dünyanın ekonomik ve politik merkezi olmaktan çıkmıştır. ABD'nin tek egemen devlet olma isteğiyle enerji kaynaklarına ve enerji yollarına, dolayısıyla Asya'ya yakınlaşması, Avrupa ülkelerinin de aynı sebeplerle ABD'ye yakınlaşmasına neden olmaktadır. Bunu başarabilmek için NATO uygun bir uluslararası kurum olarak görülmektedir. Nitekim Fransa'nın 43 yıl aradan sonra askerî kanada dönme isteği bunun en büyük göstergesi sayılabilir. Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy, yaptığı bir açıklamada güçlü bir diplomasiye, güçlü bir savunmaya ve güçlü bir Avrupa'ya ihtiyaç olduğuna vurgu yaparak "Mesafe koymamız, bizim bağımsızlığımızı ve manevra alanımızı daraltacaktır"⁵ demektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir cumhurbaşkanının NATO'dan bahsederken bağımsızlığı sınırlandırabilecek bir güce sahip olduğunu vurgulamasıdır.

NATO aynı zamanda yeni üyeleriyle büyük bir lojistik üssü ağına da sahip olmaktadır. Örneğin daha önce Karadeniz kıyısında sadece Türkiye NATO üyesi iken, yeni katılımlarla Romanya ve Bulgaristan da ittifaka dahil olmuş bu sayede ABD'nin Romanya ve Bulgaristan'da yedi yeni üssü olmuştur. BİÖ ülkelerinin katılım olasılığı ile üs sayıları da artacak, özellikle ABD için lojistik imkânlar daha rahat sağlanabilecektir. BİÖ ülkelerinin her birinin ayrı öneme sahip olduğu açıktır. Yine de bu konuda en güzel örnek Kazakistan olabilir. Kazakistan'ın, Asya'nın tam ortasında geniş topraklara sahip bir ülke olduğu, Rusya'nın tam güneyinde ve Çin'in büyük sınır komşusu olduğu düşünülürse, ittifaka girme olasılığının getireceği imkânların büyüklüğü ve ne denli büyük sonuçlar doğurabileceği anlaşılabilir.

Bugün tüm dünyada NATO karşıtları, NATO'yu; Birleşmiş Milletler'i ve uluslararası hukuk sistemini devre dışı bırakarak tüm kıtalardaki askerî üsleri

⁵ (Erişim) http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/03/090311_sarkozy.shtml, 11.03.2009

aracılığıyla ABD güdümünde, askerî güç tesis edilmesini hızlandırmanın ve silahlanma harcamalarını tırmandırmanın bir aracı olarak görmektedir. Bu çevrelerce, dünya çapındaki askerî harcamaların %80'i NATO üyesi ülkeler tarafından gerçekleştirildiği belirtilerek, NATO'nun 1991'den beri yayılcı anlayışı izlediği, Balkanlar'da savaşa giriştiği ve Afganistan'da yedi yıldır süren bir savaş başlattığı ve savaşın bu sayede Pakistan'a yayılmış durumda olduğu şeklinde açıklama yapılmaktadır.⁶ NATO'da bu tür sivil girişimlere daha fazla yanıt verebilmek ve ittifakın amacını sivillere daha iyi anlatabilmek amacıyla CIMIC (Civil-Military Co-operation - Sivil Askeri İş Birliği) bölümü oluşturulmuş ve son yıllarda bu konuya daha fazla önem verilmiştir. Kurulan CCOE (Civil-Military Co-operation Centre of Excellence - Sivil Asker İş Birliği Mükemmeliyet Merkezleri ile İttifak ile sivil halkın bir araya getirilmesi ve askerî operasyonlar hakkında daha fazla bilgi verilmesi planlanarak ücretsiz kurslar verilmektedir.⁷ Yine Internet üzerinde faaliyete geçirilen bir web televizyonu sayesinde İttifak hakkında hazırlanan filmler yayınlanmaktadır.⁸ NATO karşıtlığı konusunda bir başka örnek ise Fransa'nın NATO askerî kanadına dönüşüne Fransız merkez sağ partisi UMP ve bazı sol partiler tarafından karşı çıkılması verilebilir.⁹ Yine de NATO, 12 üye olarak başladığı ittifak yolculuğuna bugün 26 üye ülke ile devam etmekte ve 24 BİO ülkesine açık kapı politikasıyla ittifaka davet etmiş bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen konuları açıklamak üzerine yazılan bu tez, giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, NATO'nun kuruluş aşamaları ve tarihsel gelişimi ile örgütsel yapısı ve stratejilerinde meydana gelen değişiklikler anlatılmıştır. İkinci bölüm, mevcut örgüt stratejisi ve ittifakın karşısına çıkarılabilecek alternatif örgütlerin incelenmesine ayrılmıştır. Üçüncü bölümde genişleme süreci ve bu sürece etki edebilecek unsurlar anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise, NATO'nun ortaklıklarından bahsedilerek yeni NATO ve NATO'nun geleceği üzerine varsayımlardan bahsedilmiştir.

⁶ (Erişim) <http://www.natoyahayir.org/kampanya-metni> ; (Erişim) http://www.block-nato.org/Main_en.html

⁷ (Erişim) http://www.cimic-coe.org/ccoe_te/courses/te_basic.html

⁸ (Erişim) <http://www.natochannel.tv/>

⁹ (Erişim) http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/03/090311_sarkozy.shtml, 11.03.2009

Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak tezde belirtilen bulgular gözden geçirilmiştir.

Genel olarak bu tezde tam 60 yıldır varlığını koruyan ve her geçen gün kurumsallaşan bir örgütün, değişen stratejileri, dünyanın değişimlerine nasıl ayak uydurduğu, kuruluş amacı olan Sovyetler Birliği'nin dağılmasına rağmen neden hâlâ ayakta kaldığı, dahası neden genişleme yönünde politikalar izlediği kronolojik bir yapı halinde incelenecektir. Bu yöntem, bu kadar köklü bir örgütün yapısal değişikliklerinde önemli tarihi olayların ön plana çıkarılması ve değişimin daha iyi anlaşılması açısından daha başarılı olabileceği düşünülerek seçilmiştir. Bu tezde aynı zamanda üyesi bulunduğumuz büyük bir askerî örgütün, orta ve uzun vadede kolektif savunma yönünden yapısı ve geleceği anlatılmaya çalışılmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda, ABD'nin dünya üzerindeki nüfuzunu artırmak ve tam hegemon bir yapı kurmak suretiyle, tek kutuplu dünya düzenini olabildiğince sürdürebilmek için, NATO'yu araç olarak kullandığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Tez içerisinde geçen varsayımlar, NATO orijinal belgeleri, sonuç bildirimleri, NATO üzerine yazılan kitap ve makalelerden oluşan literatür taramasıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında yurtiçinde ve internette yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda veriler; süreli-süresiz yayın, toplantı, konferans ve zirve sonuçları ile konuyla ilgili internet sitelerinden istifade edilmek suretiyle toplanmış, yorumlanmış ve sonuca yönelik olarak da gerektiğinde değerlendirilmiştir.

Bu tezin, 4.2.Yeni NATO ve 4.3. NATO'nun Geleceği bölümlerinde tavsiyeler ve görüşler belirtmesi açısından diğer tezlerden farklı olduğunu düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NATO'NUN KURULUŞU VE TARİHİ GELİŞİM

NATO'nun kuruluşu, yapısı, gelişme ve genişleme süreçlerine geçmeden önce, şu anda dünyanın en büyük askerî gücünü bünyesinde bulunduran bu birliğin hangi tarihi koşullarda ortaya çıktığını ve NATO fikrinin nasıl oluştuğunu belirtmekte fayda olduğunu düşünüyorum.

1.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Durum

II.Dünya Savaşından sonra karşılaşılan kriz, Avrupa'daki güçler dengesinin bozulmasından kaynaklanan bir durumdu ve bu son 150 yılda Avrupa'nın başına gelen dördüncü krizdi.¹⁰

XIX. yüzyılın başında Napolyon Moskova'ya kadar ilerleyerek Avrupa'nın dengelerini bozmuş ve o zaman için bir devletler ittifakı kurulması gerekmişti. Benzer olay, XX. yüzyılın başlangıcında İmparator II. Wilhem'in mevcut düzeni bozacak şekilde hareketiydi.¹¹ Ve tabii ki o dönem için Avrupa'daki hatta Dünya'daki mevcut düzeni bozacak olan sıradaki olay Hitler'in milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan girişimiydi. Hitler'e karşı yapılan ittifak, sadece Avrupa devletlerini değil, o zamana kadar Avrupa meselelerini uzaktan izleyen, Avrupa'yla ilişkilerini daha çok ticaretle sınırlamaya çalışan ve zayıflayan Avrupa karşısında ekonomik ve askerî güç olarak çok kısa bir sürede bir numara haline gelecek olan Amerika Birleşik Devletleri'ni de kapsıyordu.

ABD'nin savaşa girmesiyle beklenenden daha kısa sürede bitirilen II.Dünya Savaşı ve ardından gelen anlaşmalar, yine de Avrupa'daki güç

¹⁰ Louis J.Halle, **Soğuk Harp**, Genel Kurmay Yayınları, Ankara, 1976, s.10; * Bu kitap, NATO kuruluş aşamaları üzerine hazırlanan bölümde, ana kaynak kitap olarak kullanılmıştır.

¹¹ Halle, **a.g.e.**, s.10

dengecinin kurulmasını sağlayamadı.¹² Aslında karşılaşılan sorun galip gelen devletlerin menfaatlerini gözetmeye çalışmasından başka bir Őey değildi. Zira Almanya'ya karşı savaşmış olan Batı Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında Almanların kayıtsız Şartsız teslim olmaları dışında ortak çıkarları bulunmamaktaydı. Dahası arada kapatılması imkânsız ideolojik farklılıklar da vardı.¹³

Stalin liderliğindeki Rusya, savaş sonrasında hâlâ terhis etmediği ve Avrupa'nın ilerine kadar girmiş olan ordusuyla, artık Avrupa'nın ve daha sonra Dünya'nın g dengesini değiştirecek pozisyondaydı.

Soğuk Savaş'ın ideolojik bir temele sahip olduğu birçok kaynakta belirtilmekteyse de aşağıda kısaca değinilen tarihi gelişim üzerine bunun ideolojik bir temelden çok askerî ve ekonomik olduğu düşünülmektedir. Daha sonraki yıllarda taraflar birbirlerine üstünlük sağlamak için daha çok ideolojik görüşlerini kullanmış olsalar da güç dengesinin oluşturulmasında özellikle askerî güç kullanılmış, ittifaklar da bu temel üzerine kurulmuştur.

Savaş sonrası ilk adımları kamplaşmalar ile başlayacak ve yarım yüzyıla damgasını vuracak olan Soğuk Savaş'ın tarihi bir zaruret olduğu ve komünizmin bu tarihi zaruret içerinde temel unsur olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır.¹⁴

1.1.1. Sovyet Tehdidi

II. Dünya Savaşının sona ermesine, Birleşmiş Milletler Yasası'nın 26 Haziran 1945'te San Francisco'da elli devlet temsilcisi tarafından imzalanmasına rağmen Avrupa'da büyük bir güç dengesizliği hissediliyordu. Zira, Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması, iki varsayıma dayanmıştır. İlki, BM

¹² Halle, **a.g.e.**, s.10

¹³ Armağan Kuloğlu, **NATO'nun 60 Yıla Varan Serüveni**, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 10

¹⁴ Bknz. Halle, **a.g.e.**, s.17-25

Güvenlik Konseyi'nin daimî üyesi olan beş devletin (ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa, İngiltere ve SSCB) esas meseleler hakkında devamlı bir anlaşmaya varacakları; ikincisi ise, Rusya'nın Japonya hakkında daha önceden yapmış olduğu talepler hariç, bu devletlerden hiçbirinin toprak kazanmaya çalışmayacağıdır. Ancak varsayımların hiçbiri gerçekleşmemiştir.¹⁵

Avrupa Devletleri, BM'de yaşadıkları sorunlar nedeniyle, daha hızlı karar alabilecekleri ve kendi menfaatlerini en üst düzeyde koruyabilecekleri bir birlikteliğin arayışına giriştiler. Bu birlikteliğin nasıl oluşacağını yine Avrupa devletlerinin kendileri zaman içinde belirleyeceklerdi.

Belki de bu güç dengesizliğini ortaya çıkartan en büyük sebep yine Batı ittifakıydı. 1943'te ABD'nin baskısıyla İttifak Devletleri, Almanya, İtalya ve Japonya için kayıtsız şartsız teslim kararı almıştı. Fakat böyle bir durum sonucunda bölgede oluşabilecek güç dengesi anlaşıldığı üzere pek hesaba katılmamıştı.

Savaş sonunda ABD ve İngiltere, Avrupa'daki silahlı kuvvetlerinin büyük bir bölümünü geri çektiler, işgal kuvvetleri ve dünyanın diğer yerlerinde bulunan birlikleri dışındaki askerlerini terhis ettiler.¹⁶ Almanya'nın teslim oluşu sırasında Avrupa'daki Müttefik Kuvvetlerin sayısı yaklaşık olarak 5 milyon iken, terhisten sonraki bu sayı 880 bine inmişti.¹⁷ Roosevelt'in, Şubat 1945'de Yalta'da savaşın sona ermesinden sonra Amerikan birliklerinin iki yıldan daha uzun bir süre Avrupa'da kalmalarına Amerikan halkının müsaade etmeyeceğini bildirmesi, sorunların o zamanki durumuyla hiç bağdaşmayan bir hükümdü.¹⁸

Buna karşılık Sovyetler Birliği, 1945'te hâlâ silah sanayiini tam verimle çalıştırmaya devam etmiş ve 4 milyonu aşan askerî kuvvetini terhis etmemişti.

¹⁵ F. Mehmet Gökgöz, **Avrupa'nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Yeri**, Ankara, 1995, s. 16

¹⁶ NATO Enformasyon Servisi, **NATO Belgeler**, Brüksel, s.14

¹⁷ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.** s.14

¹⁸ Halle, **a.g.e.**, s.99

Görünen o ki batısında Almanya, doğusunda Japonya'nın yenilmesiyle çevresinde büyük bir boşluk hissedilen Sovyetler Birliği, Asya kıtasından başlayarak Doğu Avrupa'yı da içine alan bir alanda büyük bir askerî güç durumuna gelmişti.

Baltık ülkeleri 1939'lardan beri kısmen işgal edilmiş, Romanya, Macaristan, Bulgaristan ve Çekoslovakya nüfuz bölgesi haline getirilmişti. Yugoslavya, Arnavutluk, Almanya, İtalya, Yunanistan ve Fransa'da komünist partiler iktidar için mücadele ediyordu. Stalin, zamanında Moskova, Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Çekoslovakya'ya komünist hükûmetleri zorla kabul ettirmişti.¹⁹ Yugoslavya ve Arnavutluk zaten komünizm eğilimindeydiler. Savaşın sonunda diğer bölge ülkelerindeki durum benzer şekildeydi. Kamplaşmalar tüm ülkelerde görülmekteydi. Yunanistan'da 1945-1946'da başa geçen komünist hükûmet İngilizlerin kuvvet kullanarak duruma müdahâle etmelerini gerektirdi. Buradaki durum diğerlerinden farklı olarak karşı ideolojinin Akdeniz'e ulaşması anlamına gelecekti. İleriki tarihlerde Yunanistan ve Türkiye'nin daha da önem kazanması ve bu iki ülke için yeni politikalar üretilmesi tam da bu sebeplerdendir. Fransa ve İtalya'da komünistler savaş yıllarında yer altı hareketlerinde çok aktif rol oynamışlardı. Bu nedenle; harbin sonunda bu ülkelerin, çevrelerindeki itibarları çok yüksek, politik güçleri de büyüktü.²⁰ 1947-1948 kışında komünistlerin İtalya ve Fransa'da da iktidarı ele geçirmeleri olasılık dışı görünmüyordu.²¹

Bu durum o tarihlerde Belçika Başbakanı ve Dışişleri Bakanı olan Paul Henri Spaak'ın, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki şu sözleri söylemesine yol açmıştı: "Savaştan, başka toprakları fethetmiş tek bir ülke çıkmıştır ve bu ülke de Sovyetler Birliği'dir". Sayılarla bakıldığında bu 1.020.000 kilometrekarelik toprak ve 90 milyondan fazla Rus olmayan nüfus demektir.²²

¹⁹ Halle, a.g.e., s. 77

²⁰ Halle, a.g.e., s. 85

²¹ Halle, a.g.e., s. 85

²² NATO Enformasyon Servisi, a.g.e. s. 15

Sovyetler Birliği aynı zamanda dünyanın çeşitli bölgelerinde dolaylı ya da dolaysız baskıda bulunmaya devam ediyordu.²³

- İran'ın kuzeyinde Sovyet orduları savaştan sonra da kalma yollarını aramaktaydılar.
- Türkiye'den Kars ve Ardahan'ın yanı sıra boğazlar için taleplerde bulunuyorlardı.
- Yunanistan'da komünist rejim destek görüyordu.
- Asya'da Mançurya ve Kuzey Kore üzerinde baskı artmaktaydı.
- Çin Hind'i'nde, Fransa ve ABD'ye karşı komünist taraf çatışmaktaydı.
- Malezya'da İngiliz kuvvetleri yine komünistler tarafından hareketsiz bırakılmışlardı.
- Birmanya'da komünist partiler faaliyetleydi.
- Filipinler'de komünist gerilla savaşları sürmekteydi.

Yukarıda sözü edilen faaliyetler ve Rus yayılması, nihayet Amerika Birleşik Devletlerini, Avrupa'ya geri döndürdü. Yeni durum onları tamamen çekilmek istedikleri güç boşluğunun içine çekti. Fakat geri dönüşleri sebebiyle Amerikalılar aynı güç boşluğuna daha çok çekilmiş olan Rusya ile nihayet çatışma durumuna gelmişlerdi.²⁴

1.1.2. Truman Doktrini

II. Dünya Savaşı sonunda artık Büyük Britanya İmparatorluğu son 150 senedir sürdürmekte olduğu dünya üzerindeki egemenliğini elinden gelen

²³ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.** s. 18

²⁴ Halle, **a.g.e.**, s. 86

tüm çabalara rağmen kaybetmişti. Sadece Burma ve Hindistan'dan değil, Doğu Akdeniz bölgesinden de çekilmek zorundaydı.

Amerika Birleşik Devletlerinin henüz bir aylık Dışişleri Bakanı George Q. Marshall, 21 Şubat 1947 tarihinde İngiliz Büyükelçiliği'nden iki nota aldı. Birinci notada, Yunanistan'ın siyasi ve ekonomik krizde olduğunu, komünist ihtilalcilerin ülkeyi Stalin'in etki bölgesine katmak isteğinde olduklarını, dolayısıyla da Rusya'nın nihayet Akdeniz'e ulaşabileceği açıklanıyordu. 1944'te İngiltere, bu ülkeye gereken maddi yardımı başlatmıştı ama 31 Mart'tan sonra artık mali destek sağlayamayacakları bu notayla belirtiliyordu. Tahmini olarak 240-280 milyon dolarlık bir yardımın 1947 yılı için Yunanistan'a verilmesi gerektiği ve bu yükün ABD tarafından karşılanabileceği ifade edilmekteydi. İkinci nota, Türkiye hakkında hemen hemen aynı şeylerden bahsetmekteydi.

Her iki notada belirtilen şeyler Büyük Britanya İmparatorluğu'nun sonu demektir.²⁵ Vaşington'daki devlet adamlarının o tarihte karşılaştıkları durum kesin kararlar alınması gereken bir durumdu. İngilizler sadece ABD'nin Yunanistan ve Türkiye'ye yardım etmesini istemiyor, açıkça, en kısa zamanda bu yükten kurtulmaktan başka çareleri olmadığını söylüyorlardı.²⁶ 22 Şubat'ta Dışişleri Bakanı Marshall aklından geçenleri Princeton'daki bir konferansta açıklıyordu. Ona göre; Amerikan halkında dünya düzeni ve güvenliği için bir sorumluluk bilincinin gelişmesi, dünya düzeni ve güvenliği için gerçekte olanlarla, kaçırılan fırsatların artan önemini kavrayan bir bilincin gelişmesi, kendi kuşağının yükümlülükleriydi. Marshall Amerika'nın artık dünyadaki yerini alması gerektiğini söylüyordu.²⁷ Bu mantaliteyle on dokuz gün çalışmanın ardından Başkan Truman, Senato ve Temsilciler Meclisi'ne olağanüstü bir oturum sırasında bir hükümet önergesi sundu.²⁸

²⁵ Halle, **a.g.e.**, s.106-107

²⁶ Halle, **a.g.e.**, s. 111

²⁷ Hikmet Erdoğan, **Avrupa'nın geleceğinde Türkiye'nin önemi ve NATO İttifakı**, Nisan 2004, İstanbul, s. 47

²⁸ Halle, **a.g.e.**, s. 115

Alt komiteden iktibas edilen cümlelere daha sonra “Truman Doktrini” olarak tanınacak olan doktrini dile getiren bir tek cümle eklenmişti. Bu cümle şöyleydi: “Sanırım; Amerika Birleşik Devletleri politikası, silahlı azınlıklar tarafından girişilen zulme ve dışarıdan yapılan baskıya karşı koyan özgür halkları desteklemek zorundadır”.²⁹ Başkan, 30 Haziran 1948 tarihinde sona erecek olan bir dönem için, Türkiye ve Yunanistan’a 400 milyon dolarlık bir yardımın kabul edilmesini istiyordu. Sovyet askerî tehdidi altında olan ya da bir komünist devlet tarafından desteklenen iç savaşın hüküm sürdüğü bütün devletlere yardım yapmayı öngören bu strateji, “Containment Policy” yani “Sovyetler Birliği’ni Çevreleme Politikası” olarak isimlendirildi.³⁰ Böylece “Soğuk Savaş Dönemi” de başlamış oluyordu.³¹

Yukarıdaki sözü edilen bu cümle Amerika Birleşik Devletlerinin daha önce savaşa katılıp Avrupa içlerine kadar girmesine rağmen yapmadığı dış politika değişikliğini gözler önüne sererek, geleneksel tecrit politikasının bırakıldığını ve İngilizlerin yerini alacak olan bir Amerikan İmparatorluğu’nun dünyaya yayılacağını bildiriyordu. Aslında bu cümle ilk başta o kadar basit kalıyordu ki *Times* haberinde, “muhtemel Amerikan yardımı Akdeniz’in doğu bölgesine ve yakın doğuya yayılıyor.” diye yer almıştı.³² Bu basit cümle, sonrasında ABD’nin tüm dış politikasının yenilenmesine, ardından Avrupa ve dünyada büyüyerek artacak olan bir ABD nüfuzuna sebep olacaktı.

1.1.3. Marshall Planı

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Marshall, 10 Mart – 24 Nisan 1947 tarihleri arasında Moskova’da katıldığı Dışişleri Bakanları Konferansı’ndan dönünce katıldığı radyo programında “Avrupa’nın

²⁹ Halle, a.g.e., s. 111-112

³⁰ Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s. 11.

³¹ Saim Yüceer, *Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye’nin NATO’ya Girişi ve Meclisteki Yankıları*, bkz.(Erişim) [http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/ataturk/2002-1\(1\)/pdf/b06.pdf](http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/ataturk/2002-1(1)/pdf/b06.pdf)

³² Halle, a.g.e., s. 116

kalkınması, bugüne kadar beklenenden çok yavaş oldu. Kuvvetlerin dağınlıklığı açıkça görülüyor. Doktorlar düşünmeye devam ederken hasta kan kaybından ölecek. Benim görüşüme göre işin bitkinliğini giderecek bir anlaşma tarzını beklemeye tahammül yoktur. Her gün yeni sorunlar su yüzüne çıkıyor. Ne yapılabilecekse hepsinin geciktirilmeden ele alınması gereklidir” demektedir.³³

12 Mart'ta Başkan Truman'ın Türkiye ve Yunanistan için belirttiği durumun sadece orada kalmayacağı açıktı. Avrupa'nın diğer bölgeleri de savaş sonrası aynı sorunları yaşamaktaydı. ABD'de basın yorumcuğu yapan Walter Lippmann, dünyanın bütün bölgelerinden gelen isteklerin hakkıyla yerine getirilmesi için, elde bulunan askerî ve mali bütün kaynakların en etkili bir şekilde nasıl kullanılabileceğini gösteren bir değerlendirmeye ihtiyaç bulunduğunu yazıyordu.³⁴

ABD Dışışleri Bakanı Marshall, 5 Haziran'da yapılacak olan doktora töreni münasebetiyle Harvard Üniversitesi'nde bir konuşma yapmak üzere davet almıştı. Marshall yapacağı konuşmanın ve dolayısıyla kafasında tasarladığı politikaların sözlerini burada söyleyecekti. Öyle ki planın basında geniş yer alması ve özellikle İngilizlerce anında bilinmesi için tedbirler aldırdı. Bu maksatla akredite dört İngiliz gazeteci 4 Haziran'da bakanlığa çağrıldı. Konuşmanın aynı gün telefonla İngiltere'ye bildirilmesi ve İngiliz Dışışleri Bakanı Ernest Bevin'in konuşmadan haberdar olması için bu gazeteciler sıkıştırıldı.³⁵ Benim görüşüme göre; böyle bir konuşmanın plansız bir şekilde, çok masumane ve nereye gideceği belli olmadan hazırlanmış olması çok da mümkün değildir. Görünen o ki yapılmak istenen, Amerika'nın dünya siyasetine planlı bir müdahâlesidir. O sırada ABD Dışışleri Bakanlığında çalışan Louis J.Halle'ın yukarıda bahsi geçen “İngiliz gazetecilerin sıkıştırılması” ifadesi de bunu kanıtlar niteliktedir.

³³ Halle, a.g.e., s. 120

³⁴ Halle, a.g.e.,s. 117

³⁵ Halle, a.g.e., s. 122

5 Haziran 1947'de, General George C. Marshall, Avrupa'nın kalkınması için bir program yapılması fikrini ortaya attı. Birleşik Devletler'in Avrupa'ya yardım etmesini ve Avrupa ülkelerinin iktisadi ihtiyaçları konusunda aralarında anlaşmalarını ve hepsinin değilse bile bir kısım Avrupa ülkesinin onayını almış bir program meydana getirmelerini teklif ediyordu.³⁶

Marshall'ın konuşması Bevin'e teslim edilince Avrupa'da diplomatik faaliyetler bir anda arttı. Avrupa Dışişleri Bakanları arasında ABD destekli bir kalkınma planına dayanan yeni politik girişimler için bir dizi konferanslar ve ön planlamalar yapılmaya başlandı.

Moskova, Marshall planı çerçevesinde Fransa ve İngiltere ile birlikte tasarı ve planlar hazırlamak için 19 Haziran'da bir davet aldı. Paris'te yapılan toplantıda Molotof, ulusal egemenliği zedeleyeceği gerekçesiyle herhangi bir müşterek kalkınma programı üzerinde Bevin ve Bidault'un yaptığı iş birliği teklifini reddetti.³⁷

Paris toplantısından iki gün sonra 4 Temmuz 1947'de İngiltere ve Fransa büyükelçileri, Rusya ve İspanya hariç, bütün Avrupa Devletleri'ni Marshall önerilerine dayanan bir program yapmak üzere birkaç hafta sonra Paris'te yapılacak olan konferansa katılmaya davet etti.³⁸

Çek Cumhuriyeti daveti kabul etmişti. Ama diğer Doğu Avrupa ülkelerinin çabaları nafileydi. Moskova radyosundan diğer Doğu Avrupa ülkelerinin daveti kabul etmedikleri açıklandı. Bu açıklama öyle bir zamanda yapılmıştı ki reddeden bazı devletler, reddettiklerini henüz kendileri de bilmiyorlardı.³⁹

Paris'te yapılan ilk girişimin başarısızlığından sonra İspanya hariç on altı Avrupa ülkesi Avrupa Ekonomik İş birliği Komitesini sadece dört günde kurarak ABD'den talep edileceklerinin bulunduğu bir rapor hazırladı. ABD, bu rapora dayanarak Ekonomik İş birliği Kanunu adı ile bir kanun çıkardı. 2

³⁶ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 19

³⁷ Bknz. Halle, **a.g.e.**, s. 127-129

³⁸ Halle, **a.g.e.**, s. 129

³⁹ Halle, **a.g.e.**, s. 129

Nisan 1948'de çıkarılan bu kanuna göre 5.3 milyar dolarlık bir yardım on altı ülkeye verilmek üzere serbest bırakılacaktı. On altı ülke 16 Nisan'da Avrupa Ekonomik İş birliği Teşkilatı'nı (OEEC) kurdular.

1.1.4. Kominform'un Kuruluşu

1918'den 1922'ye kadar Almanlar, Avusturyalılar, Fransızlar, İngilizler, Amerikalılar, Polonyalılar ve Japonlar her taraftan Rusya'ya saldırmışlardı.⁴⁰ 1938 yılında İngilizler ve Fransızlar Almanlar ile iş birliği yaparak Almanların Ruslara karşı harekete geçmesi için gerekli ortamı yaratmaya çalışıyorlardı. Şimdi Truman Doktrini ve Marshall Planı, yeni bir saldırının yaklaştığını gösteriyordu.⁴¹

Bu tedirginlikle, Komünist parti temsilcileri 22 Eylül'de Polonya Silezyası'nda bir konferansa çağrıldılar.⁴² Sovyet temsilcisinin uyanıklığa davet eden sözlerini dinledikten sonra komünist ve işçi partilerinin haberleşme bürosu olacak olan Kominform'u kurmanın görevleri olduğunu kabul ettiler.⁴³ Üyeleri, Sovyetler Birliği'nin, Polonya'nın, Macaristan'ın, Yugoslavya'nın, Fransa'nın, İtalya'nın ve daha sonra Hollanda'nın komünist parti yöneticileri idi.⁴⁴

Rusların baş sözcüsü ve Stalin'in kendisine dış ülkelerdeki komünist partileri disiplin altına alma görevi verdiği A.A. Şadanov, "Sovyetler Birliği bütün çabasını, Marshall planının başarısızlığa uğraması için kullanacaktır." diyerek Kominform'un kuruluş gayesi ve karşı politik ataklarının açıklamasını yapıyordu.

Dünya iki bloğa ayrılınca Avrupa'da kuvvet dengesi kurmak için tek yol birleşmek olarak görülüyordu. İngiltere Başbakanı Churchill daha 1946'larda

⁴⁰ Halle, a.g.e., s. 137

⁴¹ Halle, a.g.e., s. 137

⁴² Halle, a.g.e., s. 142

⁴³ Halle, a.g.e., s. 142

⁴⁴ NATO Enformasyon Servisi, a.g.e., s.18

Birleşmiş Milletler çerçevesinde kurulacak bir savunma ittifakından bahsediyordu.

22 Ocak 1948'de Bevin, Dunkerk Anlaşmalarına benzeyen ikili anlaşmalar açısından meydana gelecek bir Batı Birliği formülü ortaya attı. Avam kamarasına sunulan bu taslak Kominform'a tepki idi.

Anlaşılan Soğuk Savaş'ın yeni politik yapısı etki-tepki denkleminde gerçekleşecekti.

1.2. NATO'nun Kuruluşu

Bütün bu sorunlar incelenirken, 22 Şubat 1948'de Prag darbesi Çekoslovakya'yı Sovyet hâkimiyeti altına sokuyor ve batılı müttefikleri ani olarak ortak bir savunma hareketine geçmeye zorluyordu.⁴⁵

Bu maksatla NATO'nun daha öncesinde Brüksel Antlaşması 17 Mart 1948'de Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere tarafından imza edildi. Elli yıl süreli bu antlaşmanın belki en önemli maddesi olan 4. maddeye göre üyelere herhangi birine yapılacak olan saldırı karşısında diğer ülkeler ellerindeki tüm imkânlarla saldırıya uğrayan tarafa yardım edeceklerdi. Bu madde ileride kabul edilecek olan NATO'nun 5. maddesine ilham kaynağı olmuştur.

Brüksel Antlaşması henüz imzalanmıştı ki Ruslar Batı Berlin ablukasına başladılar.⁴⁶ 20 Mart 1948'de Ruslar daha önce kurulan ve Berlin'in yönetimini sağlayan Müttefik Kontrol Komisyonundan temsilcilerini çektiler ve artık komisyonun mevcut olmadığını iddia ettiler.⁴⁷ Kendi egemenlikleri altında bulunan bölgeden Batı Berlin'e giden elektrik, kömür, yiyecek ve diğer ikmal maddeleri hatlarını kesitler. Berlin ablukasını

⁴⁵ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 20

⁴⁶ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 20

⁴⁷ Halle, **a.g.e.**, s. 155

başlamıştı.⁴⁸ İngiliz ve Amerikan kuvvetleri kurdukları hava köprüsü sayesinde Mayıs 1949 yılında Moskova'nın ablukayı kaldırmasına kadar yardımları bu yolla sağlamaya çalıştı.

Brüksel antlaşmasına imza atan ülkeler Berlin ablukasıyla birlikte çalışmalarına hız vermiş ve toplantılara artık ABD ve Kanadalı gözlemcilerin de katılmasını sağlamışlardı.

Nisan 1948'de ABD ve Kanadalı yetkililer batıda oluşturulan bu birlik ile görüşmelere katılarak iş birliği mesajları vermekteydiler. Kanada Parlamentosu'nda Louis Saint Laurent açıkça Brüksel Antlaşması'nın kapsamını aşan karşılıklı savunma konusunda tek bir sistem fikrini ortaya atıyor ve bir hafta sonra ise Ernest Bevin bu fikri olumlu bir şekilde karşılıyordu.⁴⁹

Amerikan tarafında ise konunun hukuki tarafının çözülmesi gerekiyordu. Bu maksatla Senatör Vanderberg, Dışişleri Bakanlığı'na danışarak bir karar sureti hazırladı. 11 Haziran 1948'de Birleşik Devletler Senatosu'nda kabul edilen bu karar doğrultusunda girişimlere başlandı ve 9 Eylül 1948'de taraf hükûmetlere bir rapor sunuldu. Hükûmetlerce olumlu görülen rapor neticesinde Brüksel Antlaşmasının Danışma Konseyi, Kuzey Atlantik savunması için görüş birliğine varıldığını bildirmekteydi.⁵⁰

1.2.1. Kuzey Atlantik Antlaşması

15 Mart 1949'da Brüksel Antlaşmasını imzalamış olan devletler ile Kanada ve Birleşik Amerika, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz'e resmen katılma çağrısında bulundular.⁵¹

⁴⁸ Halle, **a.g.e.**, s. 155

⁴⁹ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s.21

⁵⁰ Bknz. NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**

⁵¹ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s.21

Böylece 4 Nisan'da 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması imzalandı.⁵² İmzalanan bu anlaşmada NATO'ya biçilen temel görev 'Birleşmiş Milletler Yasası İlkeleri doğrultusunda, politik ve askerî yollarla üyelerinin özgürlük ve güvenliğini korumak'⁵³ olarak belirtildi. Kuzey Atlantik Antlaşmasına imza koyan devletler beş ay içerisinde kendi parlamentolarında bu antlaşmayı onayladılar. Daha sonra bu on iki imzalayıcı devlete 18 Şubat 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan katıldı.⁵⁴

Türk kamuoyundaki genel yanılığın aksine NATO, Varşova paktının kurulması üzerine ortaya çıkmış bir örgüt değildir. Varşova Paktı NATO'nun 23 Ekim 1954 tarihli Paris antlaşması sonucu Batı Almanya'yı da içine almasının bir sonucudur.⁵⁵ Batı Almanya'nın NATO'ya alınması dikkatli incelenmesi gereken bir konudur. Zira ABD daha 1943 yılında yaptığı planla Almanya'yı üçe bölmek istemekteydi. Hazırlayıcısı olan ABD Dışişleri Bakanı Summer Welles'in adı anılarak "Welles Planı" denilen Ocak 1942 tarihli bu tasarıya göre, Almanya üç parçaya bölünmeliydi.⁵⁶ Bu konuların Churchill ve Roosevelt tarafından defalarca ele alındığı ve hatta Tahran'da da konuşulduğu anlaşılmaktadır.⁵⁷ 1944'de yine ABD tarafından hazırlanan "Morgenthau Planı" ile Almanya'nın silahlardan arındırılarak tarımsal bir yapıya bürünmesi istenmekteydi. Bu planlardan on yıl kadar sonra Almanya önce kamplara ayrıldı, daha sonra da en azından batı bölümü silahlandırılarak NATO'ya girişi hazırlanmış oldu.

Batı Almanya'nın katılımıyla Batı Avrupa Birliği (BAB) olacak olan Batı Birliği Savunma Örgütü'nün ileri gelen devleti İngiltere, Avrupa Savunma Topluluğu (Pleven Planı) girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra yeni bir Avrupa örgütlenme formülüyle Almanya'nın silahlandırılması ve NATO'ya dâhil edilmesi görüşünü ortaya atmıştı. 28 Eylül – 3 Ekim 1954 tarihleri

⁵² EK-A, Kuzey Atlantik Anlaşması

⁵³ NATO El Kitabı, 1998, Belçika

⁵⁴ (Erişim) <http://www.nato.int/archives/1st5years/chapters/1.htm#4>, 2008

⁵⁵ Erdoğan, a.g.e., s. 50-51

⁵⁶ Erdoğan, a.g.e., s. 64

⁵⁷ Erdoğan, a.g.e., s. 64; Churchill Winston, **Closing The Ring**, Houghton Mifflin, 1951, Boston, s. 401

arasında Londra'da toplanan Dokuzlar Konferansı'nda Avrupalı devletler bu konuda görüş birliğine vararak Almanya'nın katılımını sağladılar.⁵⁸

NATO karşısında Rusya, 29 Kasım-2 Aralık 1954'te Moskova'da sekiz doğu bloğu ülkesini toplayarak yeni bir birlikteliğin adımlarını attı ve 14 Mayıs 1955'te bu ülkeler Varşova Paktı'nı imzaladılar. Antlaşmayı imzalayan ülkeler Arnavutluk, Romanya, SSCB, Demokratik Almanya, Bulgaristan, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'dı.⁵⁹

Aslına bakılırsa NATO kurulduğu zaman Avrupa'da askerî durum o kadar Sovyetler Birliği lehineydi ki Demir Perde kenarında karşılıklı duran tümenlerin sayısal dengesizliği, 14'e karşı 125 olarak değerlendiriliyordu.⁶⁰ Güvenilen nokta o zamana kadar sadece Amerika Birleşik Devletlerinin elinde bulunan atom silahlarıydı. NATO'nun ilk stratejileri de bu bilgilere dayanılarak yapılmıştı.

Kuzey Atlantik Antlaşması, buna imza koyan üyeler arasında en geniş iş birliğini önermekteydi ve yalnız saldırıyı önlemeyi veya saldırı olursa onu püskürtmeyi amaç edinen askerî bir ittifak değil, aynı zamanda siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda ortak ve devamlı bir eylemi de öngören bir ittifak olarak görülmektedir.⁶¹

İttifakın yasal ve akde bağlı dayanağı olan Kuzey Atlantik Antlaşması (Nisan 1949), Birleşmiş Milletler Yasası'nın bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma konusundaki doğal haklarını teyit eden 51. Maddesi çerçevesinde yaratılmıştır. Antlaşma'nın önsözünde de belirtildiği gibi, İttifakın amacı "*Kuzey Atlantik sahasında barışçıl ve dostane ilişkiler geliştirmektir*". Ancak, Antlaşma'nın imzalandığı tarihte NATO'nun öncelikli amacı, üyelerini eski Sovyetler Birliği'nin politikası ve giderek büyüyen askerî kapasitesinin oluşturduğu potansiyel tehdide karşı korumaktı.⁶²

⁵⁸ Nejat Doğan, "NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999", AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 3, s. 74

⁵⁹ Bknz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Var%C5%9Fova_Pakt%C4%B1, 2008

⁶⁰ Halle, **a.g.e.**, s. 176

⁶¹ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 23

⁶² NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 31

1.2.2. NATO'nun Örgütsel Yapısı ve İşleyişi

24 Ağustos'ta üye ülkelerin onay belgelerini sunmalarıyla antlaşma yürürlüğe girmiştir. 17–19 Eylül tarihlerinde üye ülkeler ilk defa askerî ve sivil yapılanmayı kararlaştırmak için bir araya geldi. Dışişlerin Bakanlarından oluşan konsey yılda bir kez toplanacak, 4. ve 5. maddeden kaynaklanan bir durum olursa da olağanüstü toplantı yapabilecekti. Madde 9'da belirtildiği üzere Savunma Bakanları'ndan oluşan bir Savunma Komitesi kuruldu. Bu komite yılda en az bir kez toplanacaktı.

Daha sonra ihtiyaçlar doğrultusunda konsey ve diğer organların yapısı değiştirildi ve sürekli güncellendi. NATO'nun bugünkü yapısı kısaca şöyledir.

1.2.2.1. Politika ve Karar Alma

Bu bölümde NATO içerisindeki politikaların nasıl oluşturulduğu ve karar alma mekanizmalarının nasıl işlediği açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2.2.1.1. Kuzey Atlantik Konseyi

Kuzey Atlantik Konseyi (KAK), siyasi yetkiye ve karar alma gücüne sahip en üst organdır. Üye ülkelerin Daimi Temsilcilerinden oluşturulur. Haftada en az bir kez toplanarak İttifakın politikalarını ve kararlarını açıklayan bildiriler yayınlar. Konsey, Dışişleri Bakanları, Savunma Bakanları ve Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde de toplanabilir.⁶³

⁶³ NATO El Kitabı, a.g.e., s. 145

İttifak içinde yetkisini doğrudan Kuzey Atlantik Antlaşması'ndan alan tek organ olan Konsey'e yardımcı olması için çeşitli alt birimler kurma yetkisi verilmiştir. Böylece özellikle askerî konular olmak üzere çeşitli alanlarda sorumluluğu üstlenebilecek komite ve planlama grupları oluşturulmuştur. Bu komitelerde üye olan her ülke eşit hakka ve oya sahiptir.

Konsey'de her ülke büyükelçi düzeyindeki bir Daimî Temsilci tarafından temsil edilir. Her Daimî Temsilci ise, değişik büyüklüklerdeki siyasi ve askerî personel veya delegasyon tarafından desteklenir. Konsey'in bu formatta toplanmasına "Daimî Konsey" denir. Konsey yılda iki kez, bazen de daha sık olmak üzere, bakanlar düzeyinde toplanır. Bu toplantılarda ülkeler Dışişleri Bakanları tarafından temsil edilirler. Konsey, Savunma Bakanları Oturumu şeklinde de toplanabilir. Ele alınması gerekli önemli konular olduğunda veya İttifakın güvenlik politikasının evrimini etkileyecek durumlarda Devlet ve Hükûmet Başkanları ile Zirve toplantıları yapılır.⁶⁴

Kararlar oybirliği ve ortak rıza ile alınır; oylama veya oy çoğunluğu ile karar alınmaz. Konsey masasında veya alt komitelerde temsil edilen her ülke kendi kararlarının egemenliğine ve tüm sorumluluğuna sahiptir.⁶⁵

1.2.2.1.2. Savunma Planlama Komitesi

1966 Mart'ında, Fransız Hükûmeti 14 NATO ülkesine hitap edildiği bir sırada, Fransız görevlilerini NATO'nun askerî karargâhlarından çekme, Fransız kuvvetlerinin uluslararası komutanlıklara bağlılığına son verme, uluslararası karargâhların, müttefik kıt'aların, Fransa'nın egemenliğinde bulunmayan tesis ve üslerin Fransız topraklarından çıkarılmasını isteme kararını bildiriyordu.⁶⁶

⁶⁴ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 145

⁶⁵ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 146

⁶⁶ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 54

Fransa'nın İttifak'tan ayrılmamakla birlikte NATO'nun askerî konulardaki tartışmalarına katılmaması üzerine Konsey, bu sorunların tartışılacağı bir forum bulmak zorunda kaldı.⁶⁷ Aynı zamanda o sırada merkezi Paris olan NATO için yeni yerleşim merkezlerinin tespiti gereksinimi de ortaya çıktı. Daha sonraki yıllarda NATO Orta Avrupa Komutanlığı Hollanda Brunssum'a ve Genel Karargâh da Belçika Mons'a taşındı. Böylece 1963 yılında kurulmuş olan Savunma Planlama Komitesi (SPK), bu ihtiyaca cevap veren kurum oldu.

Savunma Planlama Komitesi (SPK) normalde Daimî Temsilcilerden kurulu olmakla birlikte, yılda en az iki kere Savunma Bakanları düzeyinde toplanır ve ortak savunma planlamasıyla ilgili önemli savunma konularını tartışır. Fransa dışında tüm üye ülkeler bu forumda temsil edilir.⁶⁸

1.2.2.1.3. Nükleer Planlama Grubu

NATO Savunma Planlama Komitesi'nde yer alan Savunma Bakanları, düzenli aralıklarla Nükleer Planlama Grubu'nda (NPG) toplanarak nükleer kuvvetlerle ilgili siyasi konuları görüşürler. Bu görüşmeler, nükleer silahların güvenliği, güvenilirliği ve ömürleri, iletişim ve enformasyon sistemleri, konuşlandırma konuları, ve nükleer silahların kontrolü ve yayılması gibi ortak endişe konuları dâhil, çeşitli nükleer politika konularını kapsar. İttifakın nükleer politikası devamlı olarak gözden geçirilir ve yeni gelişmeler ışığında yapılacak uyarlamalar veya değişiklikler, planlama ve danışma yöntemlerinin güncelleştirilmesi ve uyarlanması konusunda ortak kararlar alınır.⁶⁹

1.2.2.2. Sivil Örgüt ve Yapılar

⁶⁷ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 55

⁶⁸ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 147

⁶⁹ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 147

NATO, Konsey ve diğer organlarda alınan kararlarının ve bürokratik işlemlerin yürütülmesi için karmaşık bir organizasyon yapısına sahiptir. Bu organizasyonu oluşturan kurumlar, siyasi gelişmeler ve uluslararası konjonktüre göre değişmekle birlikte NATO Karargâhı, Daimî Temsilciler ve Ulusal Delegasyonlar, Genel Sekreter, Uluslararası Yazmanlık, Özel Kalem, Genel Sekreterlik Dairesi, İcra Sekreterliği, Enformasyon ve Basın Bürosu, NATO Güvenlik Dairesi, Siyasi İşler Bölümü, Savunma Planlaması ve Operasyonları Bölümü, Savunma Desteği Bölümü, NATO Karargâhı Danışma, Komuta ve Kontrol Personeli (NHQC3S), Güvenlik Yatırımı, Lojistik ve Sivil Olağanüstü Hal Planlama Bölümü, Bilimsel ve Çevresel İşler Bölümü Yönetim Dairesi, Mali Kontrol Dairesi, Üst Düzeyli Kaynak Kurulu Başkanı Dairesi, Bütçe Komiteleri Başkanı Dairesi, Uluslararası Denetçiler Kurulu, NATO Üretim ve Lojistik Örgütleri'nden oluşmaktadır.⁷⁰

Brüksel'deki NATO Karargâhı İttifakın siyasi karargâhı ve Kuzey Atlantik Konseyi'nin daimi mekanıdır. Daimî Temsilcileri ve ulusal delegasyonları, Genel Sekreter ve Uluslararası Yazmanlığı, ulusların Askerî Temsilcilerini, Askerî Komite Başkanını ve Uluslararası Askerî Karargâhı içinde barındırır. Ayrıca birçok Ortak ülkenin diplomatik misyonları veya irtibat büroları, NATO Karargâhı Danışma, Komuta ve Kontrol (C3) personeli ve birçok NATO ajansı da burada bulunur.⁷¹

Daimi Temsilcileri ve Ulusal delegasyonları, üye olan her devleti temsil eden büyükelçi, danışman ve görevlilerdir.

En önemli organlardan olan Genel Sekreter, üye hükümetler tarafından, Kuzey Atlantik Konseyi, Savunma Planlama Komitesi ve Nükleer Planlama Grubu'nun Başkanı, diğer üst düzeyli NATO Komitelerinin Fahri Başkanı ve NATO'nun Genel Sekreteri ve en üst düzeydeki yöneticisi olarak tayin edilen üst düzeyli, uluslararası bir devlet adamıdır. Kendisi ayrıca Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Akdeniz İş birliği Grubu'nun da Başkanı,

⁷⁰ NATO El Kitabı, a.g.e., s. 209

⁷¹ NATO El Kitabı, a.g.e., s. 211

ve NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi'nin Ortak Başkanıdır (Rusya temsilcisi ve Şeref Başkanı görevini yürüten NATO ülkesinin temsilcisi ile birlikte). Genel Sekreter Ukrayna temsilcisi ile beraber NATO Ukrayna Komisyonu'nun da Ortak Başkanıdır.⁷²

1.2.2.3. Askerî Örgüt ve Yapılar

NATO bünyesinde, Askerî Komite, Stratejik Komutanlar, Uluslararası Askerî Karargâh ve Ortak Ülke Temsili'nden oluşan bir askerî organizasyon yapısı oluşturulmuştur.

6 Ekim 1949 yılında kurulmuş olan Askerî Komite, NATO'nun en yüksek askerî organıdır. Fransa ve İzlanda dışındaki üye ülkelerin Genelkurmay Başkanları ya da onların temsilcilerinden oluşur. Fransa, Askerî İstihbarat Heyeti Başkanı tarafından temsil olunur. İzlanda, askerî kuvvete sahip olmadığından Askerî Komite'de bir sivil tarafından temsil edilmektedir.⁷³

NATO Stratejik Komutanları (SC'ler) olan Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) ve Atlantik Müttefik Yüksek Komutanı (SACLANT) ise kendi bölgeleri dahilinde İttifakın askerî işlerinin yürütülmesi ve yönlendirilmesinden Askerî Komite'ye karşı sorumludurlar.⁷⁴

1994 yılından sonra NATO stratejik yapısının değişimiyle birlikte, birçok Ortak Ülke irtibat bürolarını, 1997 yılından sonra da daimî diplomatik misyonlarını NATO Karargâhında açmış bulunmaktalar.

⁷² NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 211

⁷³ NATO Enformasyon Servisi, **a.g.e.**, s. 170

⁷⁴ NATO El Kitabı, **a.g.e.**, s. 231

1.3. İttifakın Stratejilerinde Meydana Gelen Değişiklikler

NATO, değişen konjonktüre ayak uydurarak bugüne kadar varlığını sürdürebilmiş bunu da stratejilerinde yaptığı değişiklikler sayesinde gerçekleştirebilmiştir.

1949 yılından beri NATO'nun değişimini dört ana grupta toplamak mümkündür. Kesin tarih ve olaylarla aralıkları belirtilemeyecek olan bu dönemler; Gerginlik, Yumuşama, Uzlaşma ve Yeni Stratejik Konsept dönemi olarak adlandırılabilir. Yine aynı şekilde kabul edilen ve uygulanan NATO konseptlerinin her biri için, slogan şeklinde ifade edilebilecek kısa tanımlamalar olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin;1950'lerin "Kılıç ve Kalkan" (Sword and Shield) stratejisi, 1960'ların "Topyekün Mukabele" (Massive Retaliation) Stratejisi, 1967'den sonra kullanılan "Esnek Mukabele" (Flexible Response) stratejisi⁷⁵ gibi. Bu dönemleri ve stratejileri kısaca açıklamak gerekirse;

İlk dönem, temelde iki blok arasındaki aşırı gerginlik dönemidir; Kore Savaşı göstermiştir ki, dünya ve Avrupa güvenliğine tehdit sadece politik olarak değil aynı zamanda askerî niteliktedir. Bu nedenle müttefikler, Kuzey Atlantik Anlaşmasını Kuzey Atlantik Örgütü haline getirerek bu tehdide karşı daha düzenli bir mücadeleyi benimsemişler ve aynı zamanda "topyekün mukabele" stratejisini kabul ederek örgüt araçlarında nükleer silahların önceliğini benimsemişlerdir.⁷⁶

İkinci dönemde, Sovyetler Birliğinin askerî alanda hızlı gelişimine paralel olarak nükleer ve balistik silahlarını geliştirmesi ve bunun sonucunda da 1953 yılında ilk Hidrojen bombasını denemesiyle NATO, topyekün nükleer mukabele stratejisini değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda 1957 yılında, o zamanki NATO Komutanı General Rolles Northsite "kademelendirilmiş caydırıcılık" (graduated deterrence) diye bir kavramla

⁷⁵ Osman Yay, **NATO'nun Yeni Savunma Konsepti ve Türkiye Konulu Makaleler**, İstanbul, HARPAK, 1992, s. 2-1

⁷⁶ Nejat Doğan, "NATO'nun Örgütsel Değişimi,1949-1999", **AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s.71

Topyekun Nükleer Mukabele Stratejisi doktrininden ayrılmanın ilk sinyalinin vermiştir.⁷⁷

Uzlaşma döneminde, önceki yıllarda görülmeye başlayan yumuşama eğilimi kendini iyice hissettirmiş ve 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla Avrupa güvenlik rejimi doğmuştur. İki blok arasında Avrupa'da güç kullanılmaması anlayışını benimseyen ve Avrupa'da bölünmüşlüğü tanıyan bu rejim, 1970–1984 yılları arasında NATO'da örgütsel statükonun korunmasına yol açmıştır.⁷⁸

1985 tarihinde Gorbaçov'un Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Sekreteri ve Devlet Başkanı olmasıyla dünya tam olarak yeni bir düzene girmeye başlamıştır. Gorbaçov'un kapitalizme karşı gerçekleştirdiği glasnost ve perestroyka (dışa açılma ve yeniden yapılanma) hareketleri de Sovyetler'in yıkıma doğru gidişini engelleyememiştir.⁷⁹ Bu tarihten itibaren iki kutuplu sistemin değişmesiyle NATO hem amaç hem de araçlarında köklü değişikliklere gitmiştir. Sovyet tehdidi yerini Sovyet gücünün kontrolüne ve terörizm, etnik çatışmalar, ülkelerdeki otorite boşluğu gibi konvansiyonel olmayan tehditlerin bertaraf edilmesine bırakmıştır.⁸⁰

Bir yanda eski Avrupa yapısının değişmesi yeni bir anlaşma yapma gerekliliğini ortaya koyarken, diğer yandan bir zamanlar mevcut düşmanın ortadan kalkmasıyla; NATO, ABD'nin de varlığını devam ettirebileceği, Avrupa'nın istikrarı için gerekliliğini sürdürebilecek yeni bir amaç belirleme durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle NATO'nun genişlemesi kaçınılmaz ve geri dönülmez hâle gelmiştir.⁸¹

⁷⁷ İlder Turan, **Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'nın Güvenlik Anlayışı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri Konulu Sempozyum Bildirisi**, HAK Yayınları, İstanbul 2001, s. 12-13

⁷⁸ Doğan, **a.g.e.** s. 71

⁷⁹ Semih Hiçyılmaz, **Halklara Karşı Bir Örgütlenme NATO**, İstanbul: SAV Vakfı Yayınları, 2004, s. 86

⁸⁰ Doğan, **a.g.e.** s. 71

⁸¹ Erdoğan, **a.g.e.** s. 282-283

1.3.1 Gerginlik Dönemi

Lizbon'da 1952 yılında toplanan NATO konseyi ittifak tarihindeki en kapsamlı planı onayladı. Buna göre Kuzey Atlantik Anlaşması kapsamında kurulan Avrupa Müttefik Komutanlığı için NATO bünyesinde 50 tümen, 4000 savaş uçağı ve 704 savaş gemisi oluşturulacak; bunların sayısı ileriki yıllarda artırılabilecekti.⁸² Bu da göstermektedir ki, o yıllarda müttefikler hâlâ konvansiyonel silah kullanımı ve yığınağından yanaydı.⁸³ Kore savaşıyla değişen görüşler, konvansiyonel silahlar ve yığınak yapmaktan ziyade ABD'nin sahip olduğu büyük güç olarak nükleer silahların kullanımı doğrultusunda olmuştur. Böylece Avrupa devletleri daha çok ekonomik kalkınmaya öncelik verebilecekler, korunma ihtiyaçlarında da bu büyük nükleer güçten faydalanabileceklerdi. Bu yeni bakışla Avrupa'da meydana gelebilecek büyük çaplı bir savaşta Sovyetler Birliğinin de savaşa katılması muhtemeldi ve ABD'nin nükleer gücü en büyük caydırıcı unsurdu. Dahası nükleer silahlar konvansiyonel silahlara nazaran daha ucuzdu.

Bu yeni bakış, daha iki yıl önce Lizbon'da belirlenen hedeflerin değişmesine sebep oldu. ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles, 12 Ocak 1954'te yaptığı konuşmada "saldırımı caydırmanın yolu, öncelikle anında misillemede bulunabileceğimiz büyük bir kapasiteye bağlıdır" diye açıklamış ve "yerel savunma kitlesel misilleme gücünün caydırıcılığı ile desteklenmelidir" sözleriyle nükleer silahları işaret etmiştir.⁸⁴

Neticede Aralık 1954 yılında toplanan Kuzey Atlantik Konseyi, olası bir savaşta nükleer silahların kullanılması hakkında Sovyetler Birliğini'nin düşüncesine bakılmaksızın bu devlete karşı nükleer silahların kullanılmasına yönelik plan hazırlanması yetkisini NATO'ya vermiştir.⁸⁵

⁸² Robert E. Osgood, **NATO : The Entangling Alliance**, Chicago, The University of Chicago Press, s. 87

⁸³ Doğan, **a.g.e.** s. 75

⁸⁴ Doğan, **a.g.e.** s. 75, Paul Peters, **Massive Retaliation: The Policy and Its Criss**, Chicago, Henry Regnery Company, 1959, s. 16

⁸⁵ David N. Schwartz, **NATO's Nuclear Dilemmas**, Vaşington, The Brookings Institution, 1983, s. 32

Bu yetki devri, birkaç ay sonra ABD Dışışleri Bakanı J.F.Dulles tarafından açıklanan Topyekün Mukabele Stratejisinin temelidir.⁸⁶ Aralık 1955 yılında NATO Bakanlar Konseyi toplantısında kararlar somutlaştırılarak bu doğrultuda kararlar alınmıştır. Böylece bu yeni strateji ile Amerikan ekonomisinin büyük ordu besleyerek düştüğü ağır durumun önüne geçmek de hedeflenmiştir.⁸⁷

Bu strateji NATO ülkeleri arasında politik olarak da büyük bir iş birliği gerektirmekteydi. Bunu aşmak ve stratejiye uygun bir rapor hazırlamak maksadıyla 1956 senesi ilkbaharında Kanada, İtalya ve Norveç dışışleri bakanları Pearson, Martina ve Lange NATO dâhilinde “gayri askerî iş birliği” sahasında tavsiyelerde bulunmakla görevlendirildiler.⁸⁸ “Üç Akıllı Adam” ismiyle anılan şahıslar raporlarını Süveyş Krizi sonrasında sundular. Raporun en önemli kısmını, açık bir şekilde eksikliği hissedilen, “siyasi iş birliği” teşkil ediyordu. Böylece siyasi karışıklığın önüne geçilebilecek, tam olarak mutabakata varılamasa da ülkelerin sorunlar hakkında neler planladığı bilinebilecekti. Plan, NATO içerisinde sorunların çözümü için arabuluculuğu öngörüyor ve müttefikler arasındaki ekonomi, bilim, teknik, kültür ve iletişim sahalarında iş birliğini tavsiye ediyordu.⁸⁹

Yeni strateji ile NATO üzerinde Amerika'nın etkisi daha çok artmış ve Avrupa'nın güvenliği büyük ölçüde başka bir kıtada konuşlu olan bu devlete bağımlı hâle hâle gelmiştir. Yine de Avrupa devletlerinin Sovyetler Birliği karşısında yetersiz oluşu, Amerikan kuvvetlerinin ve nükleer gücünün caydırıcı özelliği, her ne kadar bu strateji insanlığı tehdit edecek bir yapıda olsa da, hem nükleer çağın gereklerine hem de Avrupa'nın güvenlik ihtiyaçlarına uygun düşüyordu.⁹⁰

Stratejinin caydırıcı olmasının yanında; tetikte sadece ABD'nin parmağının olması, Sovyetler Birliği'nin giderek artan askerî alandaki

⁸⁶ Sander, a.g.e.s. 92

⁸⁷ Muharrem Gürkaynak, **Avrupa Savuma ve Güvenlik Politikası**, Ankara: Asil Yayınları, 2004, s.80.

⁸⁸ Paul Henry Spaak, **NATO Niçin Kuruldu**, 1959, s. 31

⁸⁹ Erdoğan, a.g.e. s. 88-89

⁹⁰ Erdoğan, a.g.e. s. 81

başarıları ve neticesinde Avrupa'da çıkabilecek olan büyük bir savaşta nükleer silahların bölgeyi geri dönülmez şekilde etkileyebileceği en büyük handikaplarıydı. Nitekim 1957 yılında Sputnik uydusunun Sovyetler tarafından uzaya gönderilmesiyle stratejiye konu olan durum değişmiştir.⁹¹ Sovyetler Birliği'nin elde ettiği bu gelişme karşısında ABD ve dünyanın hemen her yeri Sovyet füze menzili içine girmişti.⁹²

1.3.2 Yumuşama Dönemi

Özellikle nükleer olmak üzere silah teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler iki tarafın birbirlerine verebilecekleri zararı tahmin edilemez duruma getirdi. Daha önce özellikle nükleer silahları konusunda ABD'nin Sovyetler Birliği üzerinde ezici üstünlüğü olduğuna dayanan düşünce, 1962 yılında ortaya çıkan Küba kriziyle değişme uğramıştır. Sovyetlerin kriz sırasındaki ısrarcı ve kendine güvenli tutumu nükleer silahların beklenen kadar caydırıcı olmadığını göstermiştir.

Kriz sonrasında Kennedy yönetimi, nükleer silahların rolünün az olduğu bir stratejinin planlanması gerektiğini vurgulamıştır.⁹³

Amerikan dış politikasındaki bu değişim yeni bir savunma stratejisinin oluşturulmasına yol açarak özellikle "Schelling Modeli" üzerinde odaklanılmasını sağladı. Bu modele göre, bir tarafın güvenliğini azaltmak diğer tarafın güvenliğini artırmak anlamına gelmiyordu. Aslında, bir tarafın anti-balistik füze sistemi gibi savunma projeleri geliştirmesi, karşı tarafın

⁹¹ Beril Dedeoglu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Derin Yayınları, 2003, s.233.

⁹² Ted Galen Carpenter, **NATO at 40 Confronting a Changing World**, Vaşington D.C: CATO Institute, 1990, s.242.

⁹³ Richard L. Kugler, **Commitment to Purpose: How Alliance Partnership Won the Cold War** (Santa Monica, California: RAND), 1993, s. 146-147.

kendini güvende olmadığını hissetmesine ve böylece daha fazla silahlanmasına neden olmaktaydı.⁹⁴

1961 yılında üst düzey ABD politikacıları, daha esnek bir strateji tezini savundukları “Gelecek İçin Kuzey Atlantik Sorunlarının Gözden Geçirilmesi” adlı raporu hazırlayarak Başkan Kennedy’ye sunmuşlar ve rapor Kennedy tarafından kabul edilmişti. Rapor, “önceliği nükleer saldırılara değil de, olması muhtemel diğer olaylara karşı hazırlanılmasına verecek daha pratik bir strateji” geliştirilmesini tavsiye ediyordu.⁹⁵ Ortaya çıkan bu düşünce değişikliği 1962 yılında Atina’da düzenlenen NATO toplantısında görüş olarak ortaya atıldı. Buna göre; 1) Eğer caydırıcılık başarısızlığa uğrar ve Varşova Paktı Batı’ya konvansiyonel silahlarla saldırırsa, müttefikler aynı şekilde, yani konvansiyonel silahlarla mukabelede bulunacaklar; 2) Çatışmaları tırmandırma sorumluluğu saldırganda olacak; 3) Eğer nükleer silahlar kullanılırsa, düşmanın *askerî* gücünün yok edilmesi hedeflenecek, ve böylece düşmanın sivil yerleşim yerlerini ve endüstriyi hedef almasının önüne geçilerek savaş sınırlandırılacak; 4) Nükleer bir savaşı planlayıp yönetme düşman hedeflerinin özenle seçilmesini ve saldırıların koordinasyonunu gerektirdiğinden, karar alma merkezîleştirilecekti. Diğer bir deyişle, müttefikler kendi bağımsız nükleer programlarından vazgeçeceklerdi.⁹⁶

Böylece Küba kriziyle ortaya çıkan yeni durumla birlikte Batı’nın “yumuşama” “*Détant*”, Doğu Bloğu’nun da “birlikte yaşam” “*Co-Existance*” diye adlandırdığı dönemece girilmişti.⁹⁷

⁹⁴ Doğan, a.g.e. s. 77

⁹⁵ Schwartz, a.g.e. s. 30-35

⁹⁶ Doğan, a.g.e. s. 78, Schwartz, a.g.e. s. 154-160

⁹⁷ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği*, Ankara, Akçağ Yayın, 2003, s. 118

1.3.3 Uzlaşma Dönemi ve Esnek Mukabele Stratejisi

Ortaya çıkan yeni duruma her ülke kendi çıkarları doğrultusunda tepkiler verdi. Batı Almanya, Sovyetler Birliği ile sınırı olduğu için böyle bir stratejinin Varşova paktının işine yarayacağını düşünüyordu. Batı Almanya için sadece savunma değil, caydırıcılık da önemliydi.⁹⁸ İngiltere’de 1964’ten sonra iktidara gelen İşçi Partisi, daha esnek bir NATO stratejisini destekliyordu. Fransa bu düşüncelere en çok tepki veren ülke oldu. Zira nükleer silahların merkezî kontrolü o sıralarda kendi nükleer teknolojisini üreten Fransa için sorun olacaktı. Bunun yanında De Gaulle’ün Avrupa’da lider ülke olma isteği böyle bir geri adımla uyuşmayacaktı. Nihayet, NATO içinde nükleer konularda iş birliğini artırmayı amaçlayan Özel Komite’nin kurulmasından kısa bir süre sonra, 11 Mart 1966’da Fransa, kendi nükleer programından vazgeçmeyeceğini öne sürerek NATO’nun askerî kanadından tamamen çekileceği kararını müttefiklere ilettili.⁹⁹

Ortaya çıkan yeni düşünceye uygun bir politik strateji belirlemesi için Belçika Dışişleri Bakanı Pierre Harmel’e görev verildi.

14 Aralık 1967’de yapılan NATO Konsey toplantısında yeni strateji üzerinde mutabakat sağlandı. Aynı gün Harmel tarafından hazırlanan “İttifakın Gelecekteki Görevleri” adlı rapor, yaygın adıyla Harmel Rapor’u, kabul edildi. Bu raporda “Atlantik İttifakı’nın iki temel işlevi vardır. Birinci işlevi, hem saldırıyı ve diğer baskı şekillerini caydırmak hem de saldırı olduğu takdirde üye ülkelerin topraklarını savunmak için yeterli askerî güç ile politik dayanışmaya sahip olmak; ikinci işlevi ise, politik anlaşmazlıkların çözümüne temel oluşturacak daha istikrarlı ilişkilerin kurulması için ilerleme çabalarını sürdürmektir. Askerî güvenlik ve yumuşama birbirine karşıt değil , birbirini tamamlayan amaçlardır”.¹⁰⁰

⁹⁸ Doğan, **a.g.e.** s. 79; Gina Cowen , “Reflections on Consensus in NATO: Past Experience and Present Problems,” **Arms Control**, 4/2: 134-145., 1983, s. 138-139;

⁹⁹ Doğan, **a.g.e.** s. 79

¹⁰⁰ NATO Final Communiqués, 1949-1974, Brüksel, NATO Information Service, 1975, s. 199; Doğan, **a.g.e.** s. 81

Bu raporla birlikte NATO, değişen şartlara uyum konusunda ileriye dönük çalışmalarına başlamış ve direkt savunma, kontrollü tırmanma, genel nükleer mukabele ilkelerini kabul etmiştir. Bu strateji, Kasım 1991 yılına kadar yürürlükte kalacaktır.¹⁰¹

1970 sonrası dönem, ülkeler arasında ikili ilişkilerin artırılacağı çeşitli anlaşmaların yapıldığı bir dönem oldu. 12 Ağustos 1970’de Sovyetlerle Moskova Antlaşması’nı ve aynı yıl 7 Aralık tarihinde Polonya ile Varşova Antlaşması’nı imzalayan Batı Almanya, doğu sınırlarının meşruiyetini kabul etmiştir. 3 Haziran 1972’de ABD, Fransa, İngiltere ve Sovyetler Birliği arasında Dörtlü Antlaşma imzalandı. İkinci Dünya Savaşı sonrası barış antlaşması yerine geçen Helsinki Nihai Senedi, otuz beş devlet tarafından 1 Ağustos 1975’te imzalanmış ve böylece Avrupa güvenlik rejimi resmen doğmuştur.¹⁰² Bununla birlikte, Taraflar arasında 30 Eylül 1971’de Washigton’da imzalanan Nükleer Savaş Riskini Azaltacak Önlemler Anlaşması da nükleer silahların kullanımına karşı önlemleri içermiştir. Bu anlaşmalar temelde nükleer silahların kullanımına ilişkin sınırlandırmaları konu edinirken, ABD ve Sovyetler Birliği arasında nükleer silahların üretimine ilişkin ilk önemli anlaşma 1972 yılında SALT-I olmuştur.¹⁰³ Sonraki yıllarda, AMB (Anti Balistik Füze) Anlaşması (1974) ve (Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri) SALT-II (1979) Anlaşması ABD ile Sovyetler Birliği arasında imzalanmıştır. Görüldüğü üzere kısa bir süre içerisinde Avrupa devletleri arasında güvenlik ve savunmayla ilgili yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır.

Robert E. Osgood’a göre ABD için yumuşama, sadece Avrupa politikasını ilgilendiren bir anlaşma değil , uluslararası ticaret, “üçüncü dünya” ülkelerindeki faaliyetler, silahların kontrolü de dâhil olmak üzere bütün alanlarda iki blok arasındaki ilişkileri kapsayan küresel bir politikaydı.¹⁰⁴ Diğer

¹⁰¹ Erdoğan, a.g.e. s. 85

¹⁰² Doğan, a.g.e. s. 82

¹⁰³ Nazım Cafersoy, “ABD - Rusya İlişkilerinin Ana Çıkması: Ulusal Füze Savunma Sistemi”, **Stratejik Analiz**; İsrail - Filistin Çatışması Sürecinde Uluslararası Bir Çözüm Arayışı: Mitchell Komisyonu, Sayı 17, (Eylül 2001), s.40.

¹⁰⁴ Robert E. Osgood, **American and European Approaches to East-West Relations**, Vaşington,

devletler bu döneme daha çok, göreceli de olsa ticari olarak bakmışlardır ve gitgide ABD'ye yardım konusunda isteksizlik göstermişlerdir.¹⁰⁵ Nitekim Avrupalı müttefikler, ne ABD'ye Vietnam'da yardım etmişler ne de Sovyetlerin Afganistan'ı işgaline ve Güneybatı Asya, Orta Asya ve Afrika'da askerî gücünü artırmasına güçlü bir tepki göstermişlerdir. Kısaca, "Avrupa dışında doğrudan askerî güç kullanımı, Avrupalı müttefiklerin Avrupa içinde yumuşamanın korunabileceğine duyduğu inancı yok edememiştir".¹⁰⁶

Avrupalı müttefikler, yetmişli yıllarda Avrupalı müttefikleri NATO içinde "Avrupa grubu" (Europeangroup) adında gayriresmî bir örgüt kurdular ve bu oluşumu güçlendirecek önemli programlar başlattılar.¹⁰⁷ İletişimde EUROCOM, Lojistikte EUROLOG, savunma teçhizatında EUROLONGTERM, askerî tıp alanında EUROMED, savunma teçhizatı satın alımında EURONAD, askerî eğitimde EUROTRAINING'in kurulması bu girişimin sonuçlarıdır. Ayrıca, Avrupa Grubu'ndan ayrı olarak 1976 yılında kurulan Bağımsız Avrupa Program Grubu, silah üretimi ve satın alımında iş birliğinin daha da geliştirilmesi için önemli bir forum oluşturmuştur.¹⁰⁸

Yine 1970-1984 yılları arasında Avrupa ülkeleri, NATO içerisinde güçlü bir grup kurmakla kalmayıp, ileride NATO içerisinde bağımsız hareket edebilmelerine olanak tanıyacak politik ve savunma iş birliğinin de temellerini atmışlardır. Avrupa Toplulukları (AT) önemli bir güç olarak doğmuş, yalnız Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerde bir blok olarak hareket etmekle kalmamış, ittifak içinde de Amerikan politikalarına karşı çıkmaya başlamıştır.¹⁰⁹ Zira seksenli yıllarda ABD'nin silah ve teçhizatı yenileme isteği, Fransa'nın yeniden silahlanma olarak değerlendirmesi, İngiltere ve Almanya'nın yumuşamayı bozacağı gerekçesiyle kabul edilmemiştir.

D.C.: The Johns Hopkins Foreign Policy Institute, School of Advanced International Studies), s. 11

¹⁰⁵ Doğan, a.g.e. s. 83

¹⁰⁶ Doğan, a.g.e. s. 83; James R. Golden, **The Dynamics of Change in NATO: A Burden-Sharing Perspective** (New York: Praeger), 1983, s. 5-6;

¹⁰⁷ Doğan, a.g.e. s. 83; William C. Cromwell, **The United States and the European Pillar: The Strained Alliance** (New York: St. Martin's Press), 1992, 42-45;

¹⁰⁸ Doğan, a.g.e. s. 84; Carol E. Bauman "Europe in NATO: Some Historical Perspectives," Baumann, Carol E. (ed.), **Europe in NATO: Deterrence, Defense, and Arms Control** (New York: Praeger): 1-31.,1987, s. 22-24; Doğan, a.g.e. s. 84

¹⁰⁹ Doğan, a.g.e. s. 84

1985'te Gorbaçov, SBKP Sekreteri ve Devlet Başkanı olmuştu. Beraberinde kapitalizme karşı gerçekleştirdiği glasnost ve perestroyka (dışa açılma ve yeniden yapılanma) hareketleri de Sovyetler'in yıkıma doğru gidişini engelleyememişti.¹¹⁰ Rusya'nın düşünce yapısının değişimi tüm dünyayı ve kaçınılmaz olarak NATO'nun yapısını ve stratejisini değiştirdi.

Gorbaçov, silahlanma konusunda da Sovyetlerin eski üstünlük politikasından vazgeçerek "makul yeterlilik" ilkesini benimsedi. Bu yeni politikaların benimsenmesi yanında, Avrupa güvenlik rejiminin ve İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sisteminin değişmesindeki en önemli etken, Gorbaçov'un hem Sovyetler Birliği hem de Doğu Avrupa ülkelerinde sivil örgütlenmeye izin vermesidir.¹¹¹ Gorbaçov'un işbaşına gelmesi ve özellikle Nisan 1989'da Polonya'da serbest seçimlerin yapılmasına yeşil ışık yakmasıyla, İkinci Dünya Savaşı sonrası izlenen Sovyet politikaları sona ermiştir.¹¹²

1.3.4. Geçiş Dönemi Stratejisi ve Yeni Stratejik Konsept

1989 yılında itibaren süren karşılıklı görüşmeler, sonunda ABD ve Rusya'yı Malta zirvesine taşımış, 2-3 Aralık 1989 yılında yapılan zirveyi takiben Gorbaçov, "Soğuk Savaş'ın sona erdiğini ve kalıcı barış çağının başladığını" resmen ifade etmiştir.¹¹³

Soğuk Savaş dönemi sonrasında en önemli olaylarından birisi de iki Almanya'nın birleşmesidir. 1989 yılının ikinci yarısında birleşme sürecinin başladığı görülür. 9 – 10 Kasım 1989'da Soğuk Savaş'ın en büyük sembollerinden biri olan Berlin duvarı yıkıldı. 28 Kasım 1989 tarihinde

¹¹⁰ Hiçyılmaz, s. 88

¹¹¹ Rey Koslowski / Friedrich V. Kratochwil, "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System," *International Organization*, 48/2: 215-247., 1994; Doğan, a.g.e. s. 86

¹¹² Doğan, a.g.e., s. 86

¹¹³ Erdoğan, a.g.e., s. 119

Federal Almanya başbakanı Helmut Kohl, iki Almanya'nın birleşmesini öngören bir plan açıkladı. Genscher Planı ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı iki artı dört formülü birleşme için gereken kuralları belirledi. Buna göre iki Almanya müzakere edecek, Almanya'yı işgal eden dört devlet (ABD, Fransa, İngiltere, SSCB), dış sorunları tartışacaktı. 10 Şubat 1990 tarihinde Ottawa'da yapılan "Açık Semalar" zirvesinde iki artı dört formülünün kabul edilmesinin ardından, Temmuz 1990 tarihli Kohl, Genscher, Gorbaçov üçlü zirvesi de Genscher planı doğrultusunda kabul edildi.¹¹⁴ Nihayet 12 Eylül 1990 tarihinde Moskova'da birleşme anlaşması ABD, SSCB, İngiltere, Fransa ve iki Alman Dışişleri Bakanının katılımıyla imzalandı.¹¹⁵ Bu anlaşma 3 Ekim 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu anlaşmaya göre Birleşik Almanya şu şartlarla NATO üyesi olabilecekti: Alman askerî gücü 370.000 askerle sınırlandırılacak, Almanya nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlara sahip olamayacak ve NATO güçleri mevcut Doğu Alman sınırları içinde konuşlanmayacaktı.¹¹⁶

Bu arada Temmuz 1990 yılında Londra'da toplanan müttefikler, NATO ittifakının değişen Avrupa şartlarına "uyum sağlamanın şart olduğunu" ve bu yönde değişeceğini açıklamış ve yeni bir askerî stratejinin hazırlanmasını onaylamıştır.¹¹⁷

5-6 Temmuz 1990 yılında gerçekleştirilen Londra Konferansından sonra değişen Avrupa'nın yönünü çizecek prensipler belirlenmiş ve açıklanmıştır. Deklarasyon "Değişen Kuzey Atlantik İttifakı" başlığıyla yayınlanmış ve neredeyse tüm ifadelerde değişimden ve yenilikten söz edilmiştir. Deklarasyona göre; Avrupa yeni bir çağa girmiş, ideolojiler

¹¹⁴ Doğan, a.g.e., s. 87

¹¹⁵ Erdoğan, a.g.e., s. 120

¹¹⁶ Timothy G. Ash, **In Europe's Name: Germany and the Divided Continent** (New York:Random House), 1993, s. 352; Doğan, a.g.e., s. 87

¹¹⁷ NATO, NATO Final Communiqué, 1986-1990 (Brussels: NATO Office of Information and Press, 1991, s. 41-43; Peter Corterier, "Transforming the Atlantic Alliance," **The Washington Quarterly**, 14/1: 27-37, s. 27-37; Doğan, a.g.e., s. 89

çökmüş, Avrupalılar özgürlük ve ekonomik liberalizm yolunu ve barışı tercih etmişlerdir.¹¹⁸

Bildiride ayrıca Birleşmiş Milletler kuruluş yasasına, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Konseyi (AGİK) Antlaşmasına atıfta bulunulmuş, en önemlisi ise, eski düşmanlar olarak Varşova Paktı ülkelerine dostluk elinin uzatılması (extend to them the hand of friendship) gereği üzerinde durulmuştur. Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Bulgaristan ve Romanya, NATO ile diplomatik irtibat kurmak üzere davet edilmiştir.¹¹⁹

Londra Deklarasyonu'nda bahsi geçen konuları aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Soğuk Savaş, artık bitmiştir.
- Nükleer silah stoklarında zorlayıcı şekilde indirim yapılacaktır.
- Kısa menzilli nükleer silahlar karşılıklı olarak ortadan kaldırılacaktır.
- Mevcut stratejinin revize edilmesi gerekmektedir.
- Komuta ve kuvvet yapısı yeniden şekillenecektir.
- Kriz yönetimine yönelik tatbikatlara önem verilecektir.
- Çok uluslu, mobil kuvvet içeriği kabul edilecektir.
- Yüksek düzeyde askerî ve sivil ziyaretler planlanacaktır.

Avrupa artık yeni bir kimliğe bürünmektedir. Sovyetler Birliğinden ayrılan devletler teker teker bağımsızlıklarını ilan ederken, çoğulcu demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, piyasa ekonomisi bu ülkeler için izleyecekleri yeni politikalar olmuştur.

Yugoslavya parçalanmaya başlamış, 1991 yılının Haziran ayında Slovenya ve Hırvatistan, bağımsızlıklarını ilan ederken; Bosna-Hersek ve

¹¹⁸ Stanley R. Sloan, **NATO, The European Union, and The Atlantic Community**, Rowman & Littlefield Publishers, USA 2003, s. 14; M. Cem Oğultürk, **Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO'nun Transformasyonu**, Tez Çalışması

¹¹⁹ NATO Handbook, Partnership and Cooperation, NATO Office of Information and Press, 1110, Brüssels, 1995, s.43

Makedonya AT'ye başvurarak, bağımsızlıklarının garanti edilmesini istemişlerdir.¹²⁰ Bu gelişmeleri takiben, Doğu Bloğu ülkelerini ekonomik olarak bağlayan COMECON, 26 Haziran 1991'de ve Varşova Paktı, 1 Temmuz 1991'de feshedilmiştir.¹²¹

1990 yılında “yeni” diye ifade edilen strateji, veya tam adıyla “Yeni Stratejik Kavram,” NATO'nun Kasım 1991 Roma zirvesinde açıklanmıştır.¹²² NATO yeni stratejiyi açıklarken, “Soğuk Savaş Dönemi'ndeki askerî çatışmaların kaynağını oluşturan Avrupa'nın politik bölünmüşlüğü sona ermiştir.” ifadelerini kullanmaktadır.¹²³ Yayımlanan bildiriye, Avrupa'nın yakın bir askerî çatışmanın tehdidi altında bulunmadığı, dolayısıyla muhtelif bölgelerdeki istikrarsızlık ve gerilimler yüzünden tehlikeli durumlarla karşılaşabileceği hesaplanarak İttifakın ana görevlerinin yeniden belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Güvenliğin siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel, ekonomik, askerî konularla ilgili çok yakından ilişkili olduğunun belirtildiği bildiriye, İttifakın geleneksel amaçlarına siyasi yollarla ulaşılması zorunluluğu yinelenmiş ve İttifakın güvenlik politikasının diyalog, iş birliği ve ortak bir savunma gücünün muhafazası esaslarına dayanmaya devam ettiği, bu unsurlardan her birinin Avrupa'nın güvenliğini tehlikeye düşürecek krizlerin barışçıl yollardan önlenmesine yardımcı olacağı noktaları üzerinde durulmuştur.¹²⁴

Her ne kadar yukarıdaki ifadelerde “yeni” stratejiden bahsedilse de kavram kargaşasını önlemek ve anlaşılmayı kolaylaştırmak için, 1991 yılına kadar yürürlükte olan stratejik konseptin, “Eski Strateji”; 1991-1999 yılları arasında yürürlükte olan stratejik konseptin, “Geçiş Dönemi Stratejisi” ve 1999 yılında yürürlüğe giren stratejik konsept ise, “Yeni Strateji” olarak

¹²⁰ Veli Yılmaz, **Siyasi Tarih**, Hak Yayını, 1998, s. 394; Erdoğan, **a.g.e.**, 121

¹²¹ Erdoğan, **a.g.e.**, 122

¹²² Doğan, **a.g.e.**, s. 89

¹²³ NATO, **Alliance's Strategic Concept** (Brussels: NATO Office of Information and Press), 1991, s. 3; Doğan, **a.g.e.** s. 90

¹²⁴ **NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye**, İstanbul: Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, 1997, s. 19.; Derya G. Peksarı, “NATO'nun Değişen Konsepti” Tez Çalışması, Kırıkkale, 2006, s. 45

adlandırmak doğru olacaktır.¹²⁵ Çünkü, Soğuk Savaşın sona ermesiyle yenilenenin henüz tam olarak strateji değil, anlayış olduğu kesindir.

1990'lı yıllarda NATO'nun gelecek on yılını belirleyecek olan, devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı dört büyük zirve yapılmıştır. Bunlardan birincisi Kasım 1991'de Roma, ikincisi Ocak 1994'te Brüksel, üçüncüsü Temmuz 1997'de Madrid ve dördüncüsü Nisan 1999'da Vaşington'da yapılan toplantılardır.¹²⁶

Bu zirve toplantılarının yanında, yine büyük öneme sahip Dışişleri ve Savunma Bakanları toplantıları da yapılmıştır. Özellikle Mayıs 1997'de Sintra, Portekiz'de yapılan Dışişleri Bakanları toplantısı güvenlik iş birliğinin daha geniş bir alana yayılacağı ve bunu sağlayacak uygun yapıların başlatılacağı bir habercisi idi.¹²⁷

¹²⁵ "İttifakın Yeni Stratejik Konsepti", NATO Güneydoğu Avrupa Müttefik Kuvvetleri K.İği Yayını, İzmir, 1999, s. 3

¹²⁶ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, NATO El Kitabı, Brüksel, 2001, s. 17

¹²⁷ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, a.g.e., s. 17

İKİNCİ BÖLÜM

2. YENİ STRATEJİ VE ALTERNATİF ÖRGÜTLER

Bu bölümde İttifakın özellikle 1991 yılından sonra yaşadığı örgütsel değişiklikler ile önceki varolma dayanağının yerine geliştirmiş olduğu yeni stratejiden bahsedilecektir. Yine bu bölümde 11 Eylül saldırıları ile NATO'da meydana gelen değişiklikler ele alınmıştır.

Avrupa ülkelerinin girişimleriyle NATO'nun dışında güvenlik arayışları ve bunun sonucunda oluşturulan örgütler, yapısal olarak incelenmiştir.

2.1. Yeni Stratejik Konseptin Getirdikleri

NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve meydana gelen gelişmeler ışığında, yeni stratejisini 1991 yılında Roma'da yapılan zirvede şekillendirmiş ve Türkiye açısından da hayati önem taşıyan ve aşağıda maddeler halinde sıralanan yeni politikaları benimsemiştir:¹²⁸

- Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yeni ve yakın ilişkiler geliştirilecektir.
- Sovyetler Birliği (Rusya Federasyonu) artık düşman değildir.
- NATO ittifakı için yeni tehdit unsurları; Orta ve Doğu Avrupa'daki riskler ile Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan gelebilecek potansiyel askerî tehditlerdir.
- Nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılması diğer bir tehdit unsurudur.
- NATO yeni tehdit unsurları ile mücadelede askerî güçten ziyade siyasal ve ekonomik araçlara daha fazla önem verecektir.

¹²⁸ A. Baharçipek "Uluslararası Sistemdeki Yeni Yapılanmaların Türkiye Açısından Yarattığı Bazı Önemli Sonuçlar Üzerine Bir Değerlendirme", **Yeni Türkiye Dergisi** 21. Yy. Özel Say., C. II., Ankara, 1998, s. 375

- NATO daha hareketli, daha hızlı ve ileri teknoloji ihtiva eden askerî güçle donatılacaktır.
- Ayrıca NATO'nun yeni barış koruma rolü üstlenebileceği ve ittifakın koruma alanı dışında da operasyonlarda bulunabileceği kabul edilmiştir.

Görüleceği üzere, yeni konsept, NATO'nun temel görevini teyit etmekte ve değişen durum çerçevesinde, güvenlik ve istikrara daha geniş bir yaklaşımı gerçekleştirmeyi mümkün kılmaktadır. Bununla beraber yeni konsept, barışın korunmasını temel ilke olarak kabul etmekte, savaşın önlenmesi için gerginliğe neden olacak olayların barış döneminde giderilmesini esas almakta ve yüksek hareket kabiliyetli, daha küçük ancak ateş gücü yüksek, standardizasyonu sağlamış çok uluslu kuvvetlerin kurulmasını öngörmektedir. Ayrıca konsept savunmanın sadece askerî boyutuna değil, iş birliği ve diyalog gibi siyasi boyutlarına da ağırlık vermektedir. Bu çerçevede, saydamlık, iş birliği ve silahlı kuvvetlerin savaş dışındaki rolleri ve özellikle silahsızlanma üzerinde de durulmaktadır.¹²⁹

Roma zirvesinde şimdilik NATO'nun Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında temel bir kuruluş olarak kalmaya devam edeceği, diğer kuruluşların ise NATO'yu tamamlayıcı bir nitelik taşıyacakları konusunda ortak bir karara varılmış, NATO'nun yeni stratejik konsepti kabul edilirken gizlilik derecesine sahip olan eski konseptten farklı olarak, yeni konsept bir basın bildirisi şeklinde kamuoyuna açıklanmıştır.¹³⁰

Yeni strateji aynı zamanda NATO'nun faaliyetlerine devam etme sebeplerini de açıklamaktadır. Çünkü o dönemde ileri sürülen bir çok görüş, "düşman yoksa NATO'ya da ihtiyaç olmayacağı" şeklindedir. Bu görüşlere göre NATO, mevcut kuvvet yapısı ve yürürlükteki stratejisiyle temelde SSCB tehdidine karşı ve coğrafi olarak da Kuzey Amerika - Avrupa bölgesinin güvenliğini esas alan tarzda bir görünüm sunmuştur. Bu görünümün etkisiyle

¹²⁹ Erdal Gedik, **NATO'nun Yeni Savunma Konsepti ve Türkiye Konulu Makaleler**, İstanbul, HARPAK, 1992, s. 5-3

¹³⁰ Gedik, **a.g.m.** s. 5-2

bir kısım çevreler iki Almanya'nın birleşmesi, Doğu Avrupa ülkelerinin özgür ve demokratik yapılara dönüşmesi, 1 Nisan 1991 tarihinde Varşova paktının dağılması, SSCB'nin varlığının sona ermesi, Kızılordu'nun dağıtılması ve SSCB envanterindeki nükleer silahların çok yönlü kontrol altına alınması neticesinde, artık esas tehdidin ortadan kalktığını ve dolayısıyla NATO'nun varlığının dahi tartışılması gerektiğini gündeme getirmişlerdir.¹³¹

Bu ve benzeri pek çok senaryoya en kesin cevap, 6–7 Kasım 1991 tarihlerinde yapılmış olan NATO'nun Roma toplantısında ABD Başkanı G. Bush tarafından verilmiştir: “Bir arada kalması için NATO'nun bir Sovyet düşmana ihtiyacı yoktur. İttifak, Avrupa'nın güvenlik ve istikrarının garantörüdür.” Yine 9-11 Aralık 1991 tarihlerinde Maastricht'te yapılmış olan Avrupa Topluluğu zirvesinde: “Topluluğun nihai hedefinin AT'ye savunma ayağı takılması olduğu, ancak bu ortak savunma kimliğinin NATO'yu tamamlayıcı nitelik taşıdığı belirtilmiştir. Dolayısı ile artık tartışılması gereken husus NATO'nun değişen dünya koşullarına süratle uyum sağlayabilmesi için, bundan sonra izleyebileceği yeni strateji ve savunma konseptinin nasıl olması gerektiği şeklindedir.¹³²

Bu zirvede alınan yeni stratejik kararların yanında önemli bir teşkilat olan ve oluşturulan bu ortaklığın gelecekteki gelişmelerine nezaret edecek bir Kuzey Atlantik İş birliği Konseyi (KAİK) kuruldu.

KAİK, kuruluşunun hemen ardından 20 Aralık 1991'de ilk toplantısını yaptı. Açılış toplantısına NATO ülkeleri, altı Orta ve Doğu Avrupa ülkesi ve üç Baltık ülkesinin Dışişleri Bakanları veya temsilcileri katılmıştır. NATO belgelerinde KAİK'in rolü, “güvenlik ve güvenlikle ilgili konularda katılımcı ülkeler arasında çeşitli düzeylerde iş birliğini kolaylaştırmak ve bu ülkeler arasında daha yakın kurumsal ve hatta samimi bağların gelişmesine nezaret etmek” olarak belirtilmektedir.

¹³¹ Niyazi Şenol, **NATO'nun Yeni Savunma Konsepti ve Türkiye Konulu Makaleler**, İstanbul, HARPAK, 1992, s. 4-2

¹³² Şenol, **a.g.m.**, s. 4-2

KAİK sürecine, Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (CIS/BDT) oluşturan Eski Sovyetler Birliği topraklarındaki 11 devlet Mart 1992'de, Gürcistan ve Arnavutluk da sırasıyla Nisan 1992 ve Haziran 1992'de katıldılar. 1997'de, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) KAİK'in yerini aldığında 22 KAİK İş birliği Ortağı bulunuyordu. KAİK iş birliği ilk başlarda yıllık olarak, 1995'ten sonra da iki yıllık olarak hazırlanan Çalışma Planları temelinde yürütülüyordu.¹³³

2.2. Yeni Strateji

1991 yılındaki Roma Zirvesi'nde kabul edilen kararların ve uygulamaların nasıl gittiğini değerlendirmek ve hızla değişmeye devam eden şartlara uyum sağlamak için, İttifak Devlet ve Hükûmet Başkanları, Ocak 1994'de Brüksel'de bir araya gelmişlerdir. Zirve'de NATO liderleri, yaşanan gelişmelerden memnuniyet duyduklarını belirtmişler ve ittifakı, yeni stratejik ortama adapte etmek için, bir önlemler paketi üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Anlaşmaya varılan paketin, 4 önemli unsuru şunlardır:

- Barış İçin Ortaklık (BİO)¹³⁴ sürecini başlatarak; ortakları, ittifak ile birlikte yeni askerî ve politik çabalar sarf etmeye davet etmek,
- İttifakın politik ve askerî yapılarını, hem İttifak'ın üstlendiği her türlü rolü, hem de doğmakta bulunan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'ni (AGSK) yansıtabilecek şekilde uyarlamalara tabi tutmak ve Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (BMGK) kavramını onaylamak,
- Kitle imha silahlarının yayılmasına karşı çabaları yoğunlaştırmak,
- İttifakın diğer Avrupa ülkelerinin katılımına açık olduğunu teyit etmek.¹³⁵

¹³³ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 18

¹³⁴ EK-B Barış İçin Ortaklık Çağrı

¹³⁵ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 1998, s. 16-17

Bu zirve iki açıdan diğerlerinden farklıydı. İki yeni güvenlik ve iş birliği unsurundan bahsediliyor ve bu konuda kararlar alınıyordu: Barış İçin Ortaklık (BİO) ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'ni (AGSK). AGSK için bir parantez açılarak böyle bir gelişmenin Atlantik ötesi ilişkileri olumsuz etkilememesi gerektiği de belirtilmekteydi.¹³⁶

KAİK ve diğer devletler Barış İçin Ortaklık Programı (PfP/BİO) olarak bilinen bu yeni ve geniş kapsamlı iş birliği programına katılmaya davet edildiler. Barış İçin Ortaklık Davetiyesi, KAİK ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı'na (AGİK) katılan ve bu programa katkıda bulunabilecek istek ve yeteneğe sahip tüm ülkelere açıldı.¹³⁷

Mayıs 1997'de Sintra'da yapılan toplantı ile KAİK yerini iş birliğinde yeni bir devre başlatmayı amaçlayan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'ne (AAOK) bırakmıştır.¹³⁸

Barış İçin Ortaklık Çerçeve Dokümanı¹³⁹, AAOK tarafından, üye ülkelerin Avrupa-Atlantik sahasında barış ve istikrarı yayma ve güçlendirme konusundaki taahhütleri doğrultusunda geliştirilerek yayımlanmıştır. AAOK, Barış İçin Ortaklık çatısı altında yürütülen politik ve güvenliğe ilişkin danışmalar ve güçlendirilmiş iş birliği için genel bir çerçeve oluşturmaktadır.

NATO belgelerinde BIO ve AAOK'nın başarılı olması iki ana unsura bağlanmaktadır. Birincisi, eşitlik: politik danışmalar ve pratik iş birliği tüm İttifak üyelerine ve Ortaklara açıktır; ikincisi, faaliyet alanı üzerinde karar verebilme (self differentiation): Ortaklar, İttifak ile yürütecekleri iş birliği alanlarına ve düzeyine kendileri karar verirler.¹⁴⁰ BIO ve AAOK ile başlatılan özellikle diplomatik yakınlaşma NATO'nun genişlemesini etkileyen en önemli unsurlardan biridir.

¹³⁶ Burak Özdemir, **Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı, 2002, s. 2

¹³⁷ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 19

¹³⁸ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 19

¹³⁹ EK-C Barış İçin Ortaklık Çerçeve Dokümanı

¹⁴⁰ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 20

Temmuz 1997 de gerçekleştirilen Madrid'deki Zirve Toplantısında¹⁴¹, İttifakın iç ve dış dönüşümü ile ilgili taahhüdü önemli konularla ilgili alınan somut ve kapsamlı konu ve kararlar ortaya çıkmıştır. Bunlar, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya ile katılım görüşmelerinin başlaması ve gelecekteki katılımlar için bir "açık kapı" politikasının kabulü; Barış İçin Ortaklık'ın güçlendirilmesi ve iş birliğini daha ileriye taşıyacak AOK şeklinde yeni bir forumun oluşturulması; NATO-Rusya ilişkilerinde tamamen yeni bir sayfanın açılması; Ukrayna ile giderek gelişen ilişkilerin resmî bir hâle hâle getirilmesi; Akdeniz ülkeleri ile diyalogun yoğunlaştırılması; NATO içerisinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ile ilgili çalışmaların ilerlemesi; ve İttifakın bütünüyle bir reform geçirmiş olan askerî komuta yapısının tanımlanması idi.¹⁴²

Madrid Zirvesi aynı zamanda, 1994 Brüksel Zirvesi'nde başlayan Akdeniz diyaloguna yeni bir politik ivme kazandırmış ve Akdeniz İş birliği Grubu (AİG) oluşturulmuştur.¹⁴³ Alınan bu karar, Avrupa'da güvenliğin, Akdeniz'deki güvenlik ve istikrarla yakından bağlantılı olduğunun ve Akdeniz'in NATO'nun yeni güvenlik mimarisinde önemli bir unsur olduğunun göstergesidir.

Madrid zirvesinde ayrıca, 1994 Brüksel zirvesinde oluşturulması kararlaştırılan BMGK'nın, sadece insani yardım, barışı koruma veya barışı uygulama değil, aynı zamanda toplu savunmayı da içerebilecek belirli askerî operasyonlar için oluşturulmuş, konuşlandırılabilir, çok uluslu, çok yönlü bir kuruluş olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla; NATO'nun komuta yapısında, belirli ana karargâhlar içinde, küçük sayıda BMGK Karargâhlarının temel öğelerinin oluşturulmasına karar verilmiştir.¹⁴⁴

¹⁴¹ Madrid Zirvesinde ele alınan konular, varılan sonuçlar, İttifak için önemi, vb. konular hakkında daha detaylı bilgi için İttifak Basın ve Enformasyon Bürosu tarafından yayınlanan **NATO Dergisi**, Madrid Zirvesi Özel Sayısı, (Temmuz, Ağustos 1997)'na başvurulabilir. Ayrıca, "Preparing For the Madrid Summit", Javier Solana, **NATO Review**, sayı 2, s. 45, Mart 1997, ss. 3-6

¹⁴² NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 21

¹⁴³ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 1998, s. 117

¹⁴⁴ BMGK'nin yeni yapısı hakkında geniş bilgi için Bknz. "Dahili Uyarılama: NATO'nun, Geleceğin Sorunları Yönünde Yeniden Şekillendirilmesi", Anthony Cragg, **NATO Dergisi**, Sayı 3, Zirve Özel Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997, s. 32-35

Son on yılda eski yapılanmasından ve stratejilerinde tamamen farklı bir görünüm çizen ve ayrı bir güvenlik anlayışıyla hareket eden NATO, 1999 yılına gelindiğinde kuruluşunun 50'nci yılını kutlamaktaydı. Yarım asırlık zamanda başlangıç noktasından çok daha büyük boyutlara ulaşan bu dev güvenlik kuruluşu, Vaşington zirvesinde gözden geçirilmiş “Yeni Stratejik Konsepti” 23-24 Nisan tarihinde 19 üye ve 24 üye olmayan devlet tarafından kabul etti.

Zirvede, Yeni NATO'nun, kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi gibi yeni misyonların uygulanmasında daha aktif, temel görevi olan kolektif savunmada daha esnek ve etkili olması gerektiği vurgulanmıştır.

Yeni Stratejik Konsept, toplu savunma ve Atlantik-ötesi bağlarla olan bağlılıklarını teyit etmiş; İttifakın karşı karşıya olduğu tehditleri belirlemiş; Avrupa-Atlantik alanında güvenlik ve istikrarı sağlama yeteneğine sahip bir İttifak tanımlamıştır. Ayrıca ortaklığın ve diyalogun önemini vurgulamış; İttifakın yeni misyonlarını gerçekleştirmeye yardımcı olacak daha mobil güç yapılarının oluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Yeni stratejik çevrede, İttifakın, şu temel güvenlik görevlerini yerine getirmesi beklenmektedir:¹⁴⁵

- Güvenlik: Herhangi bir ülkenin bir diğerine karşı güç kullanmadığı, problemlerin barışçıl yollarla çözümlendiği ve demokratik kurumların bulunduğu güvenli, istikrarlı bir Avrupa-Atlantik alanı oluşturmak.
- Danışma: Kuzey Atlantik antlaşmasının 4'üncü Maddesinde de belirtildiği gibi, müttefiklerin, hayati çıkarlarını etkileyen konularda fikir alışverişinde bulunmasını sağlayacak, temel bir transatlantik forum olmak.
- Caydırıcılık ve savunma: Kuzey Atlantik Anlaşması'nın 5'inci ve 6'ncı maddelerinde de belirtildiği gibi, herhangi bir NATO üyesine

¹⁴⁵ **İttifakın Yeni Stratejik Konsepti**, NATO, Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İzmir, 1999, s. 3

yöneltilen herhangi bir tehdide karşı, savunma ve caydırıcılık görevlerini yerine getirmek

- Kriz Yönetimi: Vaşington Antlaşmasınının 7'nci Maddesine uygun olarak, her durum ayrı olarak değerlendirilmek üzere ve oybirliğiyle alınmış bir karara istinaden, çatışmanın müessir bir şekilde engellenmesine katkıda bulunmaya ve krize mukabele harekâtı dâhil olmak üzere, kriz yönetimine fiilen katılmaya hazırlıklı olmak.
- Ortaklık: İttifak ile daha şeffaf, karşılıklı güvene dayanan ortak askerî harekât gerçekleştirilmesi için, Avrupa-Atlantik alanındaki diğer ülkelerle ortaklığın, iş birliğinin ve diyalogun geliştirilmesi.

Bu kapsamda Yeni Stratejik Konseptin temel esasları şöyledir:¹⁴⁶

- İttifak, diğer ülkelere kapısını açık tutmaya devam edecektir. Bir başka deyişle genişleme devam edecektir.
- Transatlantik bağ muhafaza edilecek ve Avrupa-Atlantik ortak güvenlik hedefleri, İttifak vasıtasıyla elde edilecektir.
- Avrupa güvenlik ve savunma politikası Avrupa Birliği merkezli olarak geliştirilecek ve güçlendirilecektir.
- Savunma imkân ve kabiliyetleri, tüm görevlerin gerektirdiği çokuluslu harekâtı icra edebilecek şekilde geliştirilecektir.
- BİO ülkeleri ile ilişkiler; daha kuvvetli ve daha operasyonel hâle hâle getirilecek ve BİO ülkelerinin daha fazla müdahil olmaları sağlanacaktır.
- Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanmasında, Kurucu Senet temelinde, Rusya ile İttifak arasındaki danışma ve yakın iş birliği sürdürülecektir.
- Ukrayna ile özel ilişki güçlendirilerek devam ettirilecektir.

¹⁴⁶ NATO, Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, a.g.e. s. 27

- Akdeniz Diyalogu Ülkeleri ile ilişkiler, daha geniş kapsamlı iş birliğine dayalı ilişkiler haline getirilecek ve diyalog güçlendirilecektir.
- Kitle İmha Silahları konusu, NATO gündeminde önemli yer tutacaktır. Bu kapsamda; politik ve askerî alanda alınacak tedbirler, koordineli olarak yürütülecektir.
- Nükleer ve klasik silahsızlanma, silahların kontrolü ve kitle imha silahlarının yaygınlaşmasının önlenmesi faaliyetleri, aktif olarak desteklenecektir. Güven artırıcı ve şeffaflığı sağlayıcı tedbirler tespit edilecek; Rusya, Ukrayna ve BİO ülkeleri ile bu alanda yapılacak danışmalar derinleştirilecektir.
- Diğer uluslararası kuruluşlar ile demokrasi ve barışın muhafazası konusunda iş birliği ve temaslar, güçlendirilerek sürdürülecektir.
- Gelişmiş silah ve teknoloji alanında, Atlantik ve Avrupa savunma sanayileri arasındaki iş birliği, daha da geliştirilecektir.

Yeni stratejide üç temel özelliğin öne çıktığı görülmektedir. Bunların ilki, yeni tehditler (riskler) (3, 20, 21 ve 24. maddeler); ikincisi, kuvvetlerin alan dışı kullanımı (24, 31, 36, 38. maddeler) ve üçüncüsü de BM kararlarına bakılmaksızın hareket edilmesine ilişkin olanlardır (24, 31, 41, 51. maddeler).¹⁴⁷

Konsepte yer alan tehditler şu şekilde tanımlanmıştır:¹⁴⁸

- Tehditler, yerel, bölgesel ve küreseldir.
- Tehditler, düşük, orta ve yüksek yoğunlukta çıkabilir.
- Tehditler, askerî, askerî olmayan ve paramiliter bir nitelikte ortaya çıkabilir.
- Tehditler, önceden kestirilemez.
- Tehditler, dünyanın her yerinde ve her zaman ortaya çıkabilir.

¹⁴⁷ Erol Bilbilik, NATO, İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi, İstanbul, 2004, s. 30

¹⁴⁸ Bilbilik, a.g.e., s. 31

Yeni Stratejik Konsept'in getirdiği yeni tehdit algılamaları, NATO'nun dönüşümünü kesin çizgilerle göstermektedir. Soğuk Savaş döneminin somut düşmanları yerini, kestirilemez, daha çok öngörü ve hissiyata dayalı bir düşmana dönüştürmüştür. Nitekim bu kararların alınmasından 2 yıl sonra 11 Eylül 2001 saldırılarında NATO'nun 5'inci maddesi devreye girecek ve NATO bölgesinden çok uzaklardaki düşmanlara karşı savaşacaktır.

NATO, artık dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkabilecek etnik çatışmalar, insan hakları ihlalleri, toprak anlaşmazlıkları, yerel ve bölgesel istikrarsızlıklar ve ittifak dışındaki nükleer güçlerin her an NATO ülkelerini kaosa çekebileceğini göz önünde bulundurmaktadır.

Yine NATO, terör olayları, organize suçları ve enerji ikmal yollarının kesilmesi gibi konuları küresel tehditler olarak algılamakta ve kendi güvenlik meselelerine dâhil etmektedir.

Yeni konseptin maddelerinde yine NATO'nun AB ülkeleri ile olan ilişkilerinden ve AB'nin oluşturduğu, oluşturabileceği güvenlik mekanizmaları ima edilerek NATO'nun hâlâ ittifakın temel güvenlik örgütü olduğu, AB tarafından talep edildiği takdirde NATO güçlerinin kullanımı konusunda olay bazlı kararlar alınabileceği belirtilmektedir. Yine bu kapsamda AB'nin NATO'nun tam olarak içerisinde bulunmadığı olaylar için karar verme ve özerk hareket edebilme yetkine sahip olduğu vurgulanmaktadır.¹⁴⁹

Vaşington Zirvesi, Kosova krizinin devam ettiği bir süreçte toplanmasına rağmen bu konuda somut adımlar atılamamış ve karar verilememiştir. Ancak zirveden sonra toplanan AAOK ülkelerinin liderleri veya temsilcileri, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti tarafından Kosova'da yürütülen şiddet, baskı ve etnik temizlik politikalarını kınamışlardır.¹⁵⁰

16–17 Aralık 1997'de Katılım Protokollerinin imzalanmasıyla ittifaka katılan Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya ittifakın yeni üyeleri olarak

¹⁴⁹ Bknz. NATO Vaşington Zirve Bildirisi, Madde 9.

¹⁵⁰ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, a.g.e., 2001, s. 23

ilk defa zirveye katılmışlardır. Bu kapsamda “Açık Kapı” politikasının devam ettiği ve genişlemenin devam edeceği yönünde bildirimler yapılmıştır.

Rusya, Yugoslavya’daki olayları sebep göstererek zirveye katılmamıştır. Fakat toplantıda NATO-Rusya ilişkilerinin önemi üzerinde durularak, NATO-Rusya Kurucu Senedi doğrultusunda iş birliğinin devam etmesi gerektiği, bunun Avrupa-Atlantik sahasındaki istikrar ve güvenlik açısından son derece önemli olduğu belirtilmiştir.¹⁵¹

Sonuç olarak gözden geçirilmiş Yeni Stratejik Kavramda, “Kuzey Atlantik” bölgesi yerine, “Avrupa-Atlantik” bölgesinden bahsedilmiş, yeni tehdit unsurları sıralanmış ve genişlemeye vurgu yapılmıştır. Bunun yanında metnin genel ruhu içerisinde NATO’nun artık iki başlı bir örgüt olduğu inancı pekişmektedir.¹⁵² Yeni Stratejik Kavram ile, Sovyetlerin bir tehdit olarak görülmesi yerine Rus ve Alman gücünün kontrol edilmesi ve bunu sağlayabilmek için genişleme stratejisinin kullanılmış olması öne çıkmaktadır. Burada bir alıntı yapmak yerinde olacaktır: “..NATO'nun genişletilmesi yolundaki girişiminin ilk aşamasını da gerçekleştirmek suretiyle, Avrasya dengeleri açısından, ünlü jeopolitikçi McKinder'in "güvenlik kuşağı"nı (cordon sanitaire) Avrupa'da tesis etmiştir. McKinder'in bir asır önce belirttiği bu görüş, bugün hâlâ geçerliliğini korumaktadır: "Avrupa'da ve dünyada barışın korunması, Germenler ile Slavların, Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya tarafından oluşturulacak bir güvenlik kuşağıyla birbirlerinden ayrı tutulmalarına bağlıdır. Bu şekilde, Almanlarla Rusların çatışmaları veya aralarında bir ittifak yapmaları önlenmiş olur.”¹⁵³

¹⁵¹ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 23

¹⁵² Doğan, **a.g.e.**, s. 99

¹⁵³ Şükrü Elekdağ, "NATO, ABD, AB ve Türkiye", **Milliyet Gazetesi**, 26 Nisan 1999

2.3. 11 Eylül 2001 Sonrası Yaşanan Değişiklikler

Vaşington zirvesinde alınan kararlarla yeni bir yapıya ve stratejiye kavuşan NATO, bu zirvede fazlasıyla bahsettiği yeni tehdit unsurlarından olan terör ile 11 Eylül 2001 saldırılarıyla karşı karşıya gelmiştir.

Dünya Ticaret Merkezi'ne ve ABD Savunma Bakanlığı/Pentagon'a yapılan saldırı, tüm dünyada büyük şaşkınlık yaratırken, terörün ulaşılamaz gibi görünen ABD'yi bile daha sonra birçok stratejist tarafından basit bir yöntem olarak gösterilen bir yöntemle vurabileceğini, risklerin belirsizliğini ve terör tehdidinin boyutlarını gözler önüne sermiştir.

Çok kısa zamanda ABD, tüm dünyanın bu terör olayını lanetlemesiyle büyük bir desteğe sahip olmuştur. ABD Başkanı Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra 26 Eylül'de Kongrede yaptığı konuşmasında; "ya bizimle berabersiniz ya da bizim karşımızda" diyerek; ABD ile hareket etmeyen devletleri onlarla birlikte terörist olarak görme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Bu yeni bir dönemin başlangıcı ve en üst düzeyde tehdit algılamalarının artık terör konusunda olduğunun göstergesidir.

11 Eylül Rusya, ABD ve Avrupa'nın birçok önemli bölgede dünyanın birçok ülkesine göre birbirleri ile daha fazla ortak şeye sahip olduklarını anlamalarına katkıda bulunmuştur.¹⁵⁴ Bu da daha fazla iş birliğine ve güvenlik stratejilerinin hızlı değişimine neden olmuştur. Saldırıların büyüklüğü ve tahmin edilenlerden çok daha farklı bir yol izlenilmiş olması, alınacak tedbirlerin de farklı ve büyük kapsamlı olmasını gerektirmekteydi.

Kuzey Atlantik Konseyi aynı gün toplanarak ABD'ye desteğini belirtmiş ve saldırıların dış kaynaklı olması halinde 5'inci maddenin uygulanabileceğini yönünde karar almıştır.¹⁵⁵

BMGK, 28 Eylül 2001'de toplanarak uluslararası terörizm ile mücadele için atılacak adımları ve uygulanacak stratejileri (1373 sayılı kararı) oy birliği ile kabul etmiştir. Karar BM'nin barış ve güvenliğinin tesisi için gerektiğinde zor

¹⁵⁴ Erdoğan, a.g.e., s. 263

¹⁵⁵ NATO Press Release, www.nato.int/docu/pr/2001/p01-122e.htm, 16.01.2004.

kullanma yetkisi veren yedinci bölümü de içermektedir.¹⁵⁶ Kabul edilen bu kararlar, terör örgütlerinin finansman desteğinin kesilmesi istenmiş, ayrıca devletlere terörizmle mücadelede iş birliği yapma çağrısında bulunulmuştur. Tüm üye devletler için bağlayıcı olan bu karar, terör örgütlerinin diğer ülkelerde barınmasına, örgütlenmesine ve faaliyette bulunmasına imkân vermezken; her türlü mal varlıklarına ve ekonomik kaynaklarına el koymayı da mümkün kılmaktadır.¹⁵⁷

Çok kısa zamanda ABD, sert karşılık vereceğini belirterek yeni düşmanını belirlemiş ve El-Kaide terör örgütünün Taliban desteğiyle Afganistan üzerinden bu saldırıları yönettiğini açıklamıştır. 2 Ekim’de yapılan bu açıklamaların hemen ardından NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, bir basın toplantısı düzenleyerek saldırıların İttifakça 5’inci madde kapsamında değerlendirileceğini açıklamıştır.¹⁵⁸

Lord Robertson 4 Ekim’de yaptığı konuşmada ABD’nin isteği üzerinde aşağıdaki yedi maddede anlaşıldığını belirtmiştir:

- Terörizmle ilgili her türlü istihbaratı ve bilgiyi paylaşmak ve iş birliği sağlamak,
- Terörizme karşı başlattıkları mücadeleden dolayı tehdit edilen müttefik veya diğer ülkelere bireysel/kolektif olarak destek vermek,
- ABD veya diğer NATO ülkelerinin topraklarında bulunan NATO tesislerinin güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almak,
- Terörizme karşı yürütülecek operasyonlarda desteğine ihtiyaç duyulacak NATO imkân ve kabiliyetlerinin hazır bulundurulmasını sağlamak,

¹⁵⁶ Terörle Mücadelede ve Hareket Dairesi Başkanlığı, **Uluslararası Sözleşmelerde Terörizm**, <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.htm>, 30.03.2004.

¹⁵⁷ A.Selim Akyıldız, “Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Önlemler”, T.C.Fırat Üniversitesi Rektörlüğü, Türkiye’nin Güvenliği Sempozyumu Tarihten Günümüze Dış Tehditler, (Editörler: Orhan Kılıç - Mehmet Çevik), 17 - 19 Ekim 2001, Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi, 2002, s. 30.

¹⁵⁸ Invocation of Article 5 Confirmed, www.nato.int/docuupdate/2001/1001/e1002a.htm, 15.01.2004.

- Harekâtlarda kullanılacak Amerikan veya diğer müttefik ülkelerin uçakları için komple uçuş izni sağlamak,
- Harekât boyunca, NATO üyesi devletlerin topraklarında bulunan liman ve hava sahalarına müttefik askerî birlikleri için giriş yetkisi tanımak,
- Akdeniz Daimî Gücü'nün ve AWACS'ların görev için hazır olması.

7 Kasım'dan sonra ABD ve İngiltere Afganistan'a operasyon düzenlemeye başlayarak Taliban rejimine karşı savaşa başlamışlardır. Diğer ülkeler öncelikle ikmal yardımı taahhüdünde bulunmuşlardır. Rusya dahi insani amaçlar dâhilinde hava sahasının kullanılmasına izin verebileceğini açıklamıştır.

İlk zamanlarda oluşan bu iş birliği görünümü, ABD'nin Irak'a saldırılarıyla birlikte sekteye uğramış, özellikle Afganistan'daki NATO gücünün kısıtlı kalmasına sebep olarak istenen sonuca ulaşamamıştır. Bunda ABD ve AB'nin Orta Doğu politikalarında ortaya çıkan farklılığın büyük payı olduğu söylenebilir. Bu kapsamda AB'nin çözüm konusunda daha çok diplomasi ve müzakere yolunu tercih etmek istemesine rağmen ABD'nin sertlik yanlısı politikaları ve Afganistan ve Irak'ta göstermiş olduğu tek başına hareket etme eğilimi ortak hareket etmeyi zorlaştırmaktadır. Aynı şekilde ABD'nin hegemonik güç olma çabaları, NATO'nun bu kapsamda kullanılabileceği endişelerini doğurmakta ve yeteri kadar destek ve güveni diğer ülkelere almasını engelleyen bir faktör olmaktadır.

Terör konusunda askerî desteğin azalmasına rağmen, İttifak aldığı kararlarla bu konuda kararlılığını her fırsatta tekrarlamış ve yeni konseptte en üst önceliklerinden birini bu konuya ayırmıştır.

2002 Prag Zirvesinde terörizmle mücadele konsepti onaylanmıştır.¹⁵⁹ Onaylanan Ortak Eylem Planı'yla iş birliği ve güvenlik konularının geniş kapsamlı tutulması gerektiği vurgulanmıştır.

¹⁵⁹ Kuloğlu, a.g.e., 41

2003 yılında ABD, tek taraflı olarak Irak'ı işgal etmesiyle bu durum sonucunda NATO'nun nasıl hareket edeceği konusu karışıklığa neden olmuştur. Fransa ve Almanya'nın açıktan karşı çıkmalarına rağmen, ABD, 14 Şubat 2003 yılı itibarıyla Irak'a 150.000 asker yığmıştır.¹⁶⁰ Kamuoyunda ABD'nin izlediği politika ve sunduğu deliller inandırıcı bulunmamıştır. Bu gelişmeler ışığında AB ve ABD'nin yukarıda bahsedilen farklı politikaları NATO'ya da yansımıştır.

2004 yılında yapılan İstanbul Zirvesi'nde Soğuk Savaş sonrası dönemin en büyük tehdidi "terör" olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda terörle mücadelede proaktif bir anlayışın benimsendiği vurgulanmıştır. İstanbul İş birliği Girişimi oluşturulmuş, Körfez İş birliği Konseyi kurularak Güçlendirilmiş Akdeniz Diyaloğu ile Doğu Akdeniz'in güvenliği ve istikrarı için önemli bir girişim başlatılmıştır.¹⁶¹ Irak konusu, İstanbul Zirvesi'nin önemli maddelerinden biri olmuş, bu konuda Irak'ın toprak bütünlüğü vurgulanırken, Irak'taki terör saldırıları kınanmıştır. NATO'nun Irak'ta asker bulundurması konusunda alınan karara göre, isteyen NATO ülkeleri asker ve polisleri eğitim verme adına Irak'a asker gönderebilecek, NATO da bunların koordinasyonunu sağlayacaktı.¹⁶²

Yine daha sonra yapılan toplantı ve zirvelerde terör konusu her zaman ön planda tutularak ülkeler üzerindeki etkisi ve önemi vurgulanmıştır.

2.4. Alternatif Oluşumlar

Avrupa-Atlantik bölgesi söz konusu olduğunda güvenlik ve iş birliği alanında NATO, kurulduğu günden sonraki süreçte kendini kanıtlamış, Soğuk Savaş döneminden sonra bile dağılmak yerine kendini yenileyerek ve daha da genişleyen bir yapıyla bu alandaki yerini almıştır. NATO'nun iki ayağından

¹⁶⁰ Tayyar Arı, **Irak - İran ve ABD**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 504

¹⁶¹ Kuloğlu, **a.g.e.**, s. 41-42

¹⁶² Hiçyılmaz, **a.g.e.**, s. 154.

bahsedildiğinde, bunun ABD ve Kanada'nın oluşturduğu Atlantik Devletleri ve diğer bir ayağı oluşturan Avrupa Devletlerinden bahsetmemiz gerektiği açıktır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle genişleme dönemi başlamış ve NATO'nun kuruluş amacı gibi gösterilen Amerika'nın Avrupa'nın içinde, Rusya'nın dışında ve Almanya'nın kontrol altında tutulması politikası yerini yeni oluşumlara bırakmıştır. Artık NATO, açıktan Rusya'ya düşman değildir ve dahası anlaşma imzalamıştır. Yine aşağıda tutulması gereken Almanya tek bir Almanya olarak NATO'nun içinde yer almaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesiyle Avrupa'nın işgali ihtimalinin ortadan kalkması ve bu zaman içerisinde Avrupa Devletlerinin birlikteliğini ifade eden AB oluşumu, NATO'yu ABD'nin tekelden çıkarmaya yönelik girişimleri hızlandıracaktır.

Özellikle Yeni Stratejik Kavramın açıklanmasıyla kamuoyunda ittifakın iki başlı bir yapıya büründüğü kanaati oluşmaya başlamıştır. Örneğin 30'uncu maddede, daha önce kabul edilen ilkeler doğrultusunda, NATO'nun yer almadığı operasyonlara Avrupalı müttefiklerin BAB çatısı altında doğrudan katılabilmeleri ve bu amaçla ittifakın kaynaklarını kullanabilecekleri belirtilmektedir.¹⁶³

Stratejinin kabulünden önceki yıllardan farklı olarak ileriki yıllarda adı fazlaca geçecek olan NATO'ya alternatif güvenlik teşkilatı arayışlarını anlayabilmek için bu örgütlerin kuruluş aşamalarından ve gelişiminden bahsetmek gerektiğini düşünüyorum.

2.4.1. Batı Avrupa Birliği (BAB)

II. Dünya savaşından sonra Almanya korkusunu atlatamayan İngiltere ve Fransa, 4 Mart 1947'de Dunkerque Anlaşmasını imzalayarak Almanya'nın muhtemel savaş niyetine karşı koymak amacıyla bir ittifak oluşturmuşlardır.

¹⁶³ Doğan, a.g.e., s. 99

Bu anlaşma, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa devletlerinin yaptıkları ilk siyasi güvenlik anlaşmasıdır.¹⁶⁴ Bu anlaşmaya göre, taraflardan birisi Alman saldırısına uğrarsa diğer devlet, doğrudan yardımda bulunacak ve yine Almanya sorumluluklarını yerine getirmemezse anlaşma yapan taraflar tedbirler alabileceklerdir.

Daha sonraki yıllarda, İngiltere Dışişleri Bakanı E. Bevin, Dunkerque Antlaşmasını örnek alan bir öneride bulunmuş ve bu anlaşmanın benzerinin, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve İtalya ile yapılması gerektiğini Marshall'a bildirmiştir. Fakat bu girişim yetersiz görülerek kabul görmemiştir. Bu girişimden kısa süre sonra Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da ilerlemesi göz önünde bulundurularak 27 Mart 1948 yılında Brüksel Anlaşması olarak bilinen ve İngiltere, Fransa ve Benelüks¹⁶⁵ ülkelerinin katıldığı 50 yıl süreli ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliği ve ortak savunma antlaşması imzalanmıştır.¹⁶⁶ Bu anlaşma daha sonra yukarıda da belirtildiği üzere NATO'nun Vaşington Anlaşmasına giden yolu açmıştır.

Brüksel Antlaşması Teşkilatı'nın görevlerinin NATO'ya devredilmesinin ardından bu alanda boşluğu doldurmak amacıyla 28 Eylül – 2 Ekim 1954 tarihleri arasında Paris'te Brüksel Antlaşmasına taraf olan devletler ile Almanya, ABD ve Kanada'nın katıldığı bir konferans düzenlenmiştir.¹⁶⁷ Yapılan müzakerelerin ardından varılan mutabakatla Batı Avrupa Birliği'nin kurulmasına karar verilmiştir. Barışı ve güvenliği güçlendirmek, Avrupa entegrasyonunu ve diğer Avrupa örgütleriyle ilişkileri geliştirmek, üye devletler arasında savunma ve dış politika alanında iş birliği sağlamak ve üyelerini her türlü saldırgan tutuma karşı korumak amaçlarını güden BAB, Paris Antlaşmalarının tüm üye devlet meclislerinde onaylanmasını müteakip, 6 Mayıs 1955 tarihinde Londra'da çalışmalarına başlamıştır.¹⁶⁸ Böylece BAB,

¹⁶⁴ Gökgöz, a.g.e., s. 19

¹⁶⁵ Belçika, Lüksemburg, Hollanda

¹⁶⁶ Gökgöz, a.g.e., s. 19

¹⁶⁷ Gökgöz, a.g.e., s. 25

¹⁶⁸ R.G. Hawtrey, **Western European Union: Implications For The United Kingdom**, İngiltere, Royal Institute of International Affairs, 1949, s. 52.

Brüksel Antlaşması'na imza atan beş devletin yanı sıra Federal Almanya ve İtalya'yı da kapsayan bir örgüt olarak kurulmuştur.

Paris Antlaşması başlangıçta şu üç temel hedefe sahipti:¹⁶⁹

- Savaş sonrası Avrupa ekonomik ve refahının yeniden sağlanması,
- Üyelere yöneltilecek herhangi bir saldırgan harekete birlikte yardımda bulunulması,
- Avrupa'nın uyum sürecine katkıda bulunulması.

BAB, başlangıçtaki Batı Almanya'nın sisteme dâhil edilmesi gibi kısa dönemli hedefleri dışında kayda değer başarılar elde edememiştir. Ancak, 1972 tarihli SALT-I Antlaşması gereğince, ABD'nin Avrupa'daki füzeleri söküldükten sonra, olabilecek bir Sovyet saldırısı hâlinde ABD'nin Batı Avrupa'yı koruyup koruyamayacağı hususundaki tereddütlerin yoğunlaşması üzerine, BAB'ın yeniden canlandırılması fikri oluşmuştur.¹⁷⁰ Yine BAB, 1973 yılına kadar AT üyesi olmayan İngiltere ve AT üyesi ülkeleri arasında koordinasyonu sağlamıştır. 1973 yılında İngiltere'nin üyeliğinden sonra BAB, görev alanını daraltarak; ekonomik, sosyal ve kültürel konulardaki çalışmalarını AT'ye ve Avrupa Konseyi'ne devretmiştir.¹⁷¹

26-27 Ekim 1984 tarihlerinde BAB üyesi devletlerin Dışişleri ve Savunma Bakanları, BAB Antlaşması'nın imzalanmasının 30'uncu yıldönümü sebebi ile Roma'da toplanmışlar, yaptıkları görüşmeler neticesinde, Roma Bildirisini yayımlamışlardır. BAB'ın yeniden canlandırılmasını öneren 27 Ekim 1984 tarihli Roma Bildirisi, Kuzey Atlantik Antlaşması sorumluluk sahası içinde barışın sürdürülmesi için, BAB'ın daha iyi kullanılması ve BAB'a üye olmayan NATO üyeleriyle daha sıkı iş birliği yapılması hususlarını içermektedir.¹⁷² Böylece Fransa'nın girişimiyle BAB, Avrupa'nın

¹⁶⁹ Engin Erdem, "Batı Avrupa Birliği", *Avrasya Dosyası*: Avrupa Birliği Özel, Cilt 5, Sayı 4, 1999, s. 199

¹⁷⁰ Fahir ARMAOĞLU, *20nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s. 640-648

¹⁷¹ Erdem, *a.g.e.*, s. 199

¹⁷² WEU History, Structures, Perspectives, Brüksel: WEU Press and Information Service, 1993, s.7-8

savunmasıyla ilgili konuların, NATO'nun dışında tartışılacağı ikinci bir forum olarak yeniden gündeme gelmiştir.

Bu girişime Atlantik ötesi ilişkilerde artan güçlükler ve Avrupa'nın savunma sorunlarının yine Avrupa'ya özgü oluşumlar çerçevesinde çözülmesi isteği etkili olmuştur. Kuruluş antlaşmasında, savunma konularıyla görevlendirilen tek Avrupa örgütü olan BAB'ın, Avrupa'nın güvenlik meseleleri için uygun bir platform teşkil edeceği düşünülmüştür.¹⁷³

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Tek Avrupa Senedi'yle, Avrupa'nın savunma ve güvenlik konuları, ağırlık NATO'da olmak üzere, NATO ile BAB'ın sorumluluğuna bırakılmıştır.¹⁷⁴ BAB, bu çerçevede "Avrupa Güvenlik Çıkarları Platform Belgesi"ni hazırlamış ve neticede anılan bu belge, BAB Konseyi'nin 27 Ekim 1987 tarihinde Lahey'de yaptığı toplantıda kabul edilmiştir. BAB üyesi ülkeler tarafından kabul edilen bu belge, Avrupa bütünleşmesinin teşvikinin yanında, üyelerin Batı'nın ortak savunmasına etkili bir şekilde katılmasını öngörmektedir. Belgede BAB'a üye olabilme şartlarına NATO'ya üyelik ve Brüksel Antlaşmasını benimseme koşullarının yanında bahse konu Platform Belgesi'nin de kabul edilmesi şartı getirilmiştir.¹⁷⁵

1970'ten sonraki yıllarda Avrupa'nın NATO içerisinde bir ağırlığı olduğundan bahsedilebilir. Yukarıda bahsedildiği üzere gerek politik gerekse savunma iş birliği girişimlerinde bulunan Avrupa Devletleri, bu kapsamda kurumsallaşmalarını her geçen gün artırmaktadırlar. Yalnız NATO içerisinde güçlü bir grup kurmakla kalmayıp ileride NATO'nun içerisinde bağımsız hareket edebilecekleri iş birliğinin temelleri böylece atılmıştır. Avrupa Toplulukları (AT) önemli bir güç olarak doğmuş, yalnız BM gibi uluslararası örgütlerde bir blok olarak hareket etmekle kalmamış, ittifak içinde de Amerikan politikalarına karşı çıkmaya başlamışlardır.¹⁷⁶

¹⁷³ Gökgöz, a.g.e., s. 61

¹⁷⁴ G. Jannuzzi, "Avrupa ve Bir Güvenlik Boyutu", NATO Dergisi, Sayı 2, 1991, s. 7

¹⁷⁵ Gökgöz, a.g.e. s. 61; NATO ve NATO'yu Etkileyen Uluslararası Kuruluşlar, Güneydoğu Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, 1993, İzmir, s. 33

¹⁷⁶ Doğan, a.g.e., s. 84

1987'de İran – Irak savaşının Körfezdeki deniz ulaşımı üzerindeki etkilerinin hissedildiği dönemde, BAB üyesi ülkeler sürdürdükleri danışmalar sonucu mayın tarama ve harp gemilerinde oluşan 45 parçalık bir deniz filosunu Körfez'e göndererek bu bölgede ulaşım serbestisinin sağlanması yolunda çalışmalarda bulunmuşlardır.¹⁷⁷

1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşe doğru gitmeye başlamasıyla BAB'ın da önemi artmaya başlamış, Batı Avrupa için yeni bir tehdit değerlendirmesi yapılması gereği ortaya çıkmıştır.¹⁷⁸ Yine 1991 yılında ortaya çıkan ilk Körfez krizinde, NATO'nun sınırlı sorumluluk sahasından dolayı bölgeye gönderilen Batı Avrupa gemileri arasında BAB sayesinde koordinasyon sağlanmıştır.¹⁷⁹

9-10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'de, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin ortak dış politika ve güvenlik politikası konusunda, ve Batı Avrupa Birliği üyesi devletler de BAB'ın rolü ve Avrupa Birliği ve Atlantik İttifakı ile ilişkileri (Maastricht Bildirisi'nde belirlenmişti) konularında çeşitli kararlar aldılar. Bu kararların bazıları şunlardır: Avrupa Birliği üyelerinin BAB'a katılmaya veya gözlemci statüsü talep etmeye davet edilmeleri ve NATO'nun Avrupalı üyelerinin de ortak üyeliğe davet edilmeleri; BAB'ın Avrupa Birliği'nin savunma unsuru olarak kademeli şekilde genişletilmesi ve Birliğin savunma içerikli karar ve hareketlerinin genişletilip uygulanması konularında fikir birliği; Atlantik İttifakı'nın Avrupa ayağının ve BAB üyesi devletlerin İttifak içindeki rol, katkı ve sorumluluklarının güçlendirilmesi konusunda fikir birliği; BAB'ın İttifakın benimsediği tutumlara uygun biçimde hareket etmekteki kararlılığının teyidi; BAB'ın operasyonel rolünün güçlendirilmesi; ve BAB'ın Konsey ve Sekretaryası'nın Londra'dan Brüksel'e taşınması.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Gökgöz, a.g.e., s. 62

¹⁷⁸ Ömür Mustafa Esmir, **Yeni Dünya Düzeni**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara: Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 1994, s. 121

¹⁷⁹ Gökgöz, a.g.e., s. 62; NATO ve NATO'yu Etkileyen Uluslararası Kuruluşlar, s. 33

¹⁸⁰ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, a.g.e., 2001, s. 350

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği anlaşmasında BAB'ın Avrupa Birliği'nin güvenlik kanadını oluşturması kabul edilmiştir.¹⁸¹ Yayımlanan deklarasyonla, BAB'ın Avrupa'nın güçlendirilmesi için bir araç olacağı vurgulanarak, AB üyesi ülkeler BAB'a davet edilmiştir. Aynı zamanda AB üyesi olmayan ülkelerin de "Ortak Üye" sıfatıyla katılım sağlayabilecekleri belirtilmektedir.¹⁸²

Takip eden yıllarda toplanan BAB Zirveleri Avrupa'da birliğin tesisine ihtiyacı yinelemişlerdir. 1993 yılında toplanan Lüksemburg Zirvesi'nde Kuzey Amerikalı müttefiklerden bahsedilerek, NATO'ya tam ve aktif katılıma devam etmeleri istenmiş ve bunun güvenlik ve istikrar açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. BAB'ın önemi vurgulanarak bu teşkilatın devam edeceğine, bu teşkilatın Transatlantik bağları güçlendirmeye katkıda bulunacağına yer verilmiştir.¹⁸³ 1994 yılı Brüksel zirvesinde BAB – NATO arasındaki fiili iş birliği geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla uyarlamalara gidilmesi belirtilmiştir.¹⁸⁴ Bu zirve sonunda yayınlanan sonuç bildirisinin özellikle 2'nci maddede Transatlantik bağa olan kuvvetli taahhüdü teyit ediyoruz ifadesi ve 3'üncü maddede bu taahhüdün yinelenildiği cümleler dikkat çekmektedir. Bu ifadelerden sonra devamla AB girişimleriyle ittifakın Avrupa ayağının güçleneceği vurgulanmaktadır.¹⁸⁵

16 ve 17 Haziran 1997'de Amsterdam'da yapılan Hükûmetler Arası Konferansın sonucunda AB Devlet ve Hükûmet Başkanları Maastricht Antlaşması'nda Birliğin gelecekteki Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ve AB-BAB ilişkileri açısından düzenlemeler yapılmasını kabul ettiler. Özellikle de 1992 BAB Bakanlar toplantısında Petersberg görevleri olarak tanımlanan görevler Amsterdam Antlaşması'na dâhil edildi. Bu anlaşmada ortak dış politika ve güvenlik politikasının savunma boyutunun oluşturulmasında BAB'ın AB'ye yardımcı olması, buna karşılık AB'nin de "*Avrupa Konseyi karar*

¹⁸¹ Esra Çayhan, Nurşin A. Güney, *Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye*, İstanbul, 1996, s. 112

¹⁸² Gökgöz, *a.g.e.* s. 62

¹⁸³ Bknz. Gökgöz, *a.g.e.*

¹⁸⁴ *Hürriyet Gazetesi*, 12 Ocak 1994, s.1; Gökgöz, *a.g.e.*, s. 63

¹⁸⁵ Bknz. Çayhan ve Güney, *a.g.e.*, s. 113

verirse BAB'ın AB içine dâhil edilebileceğini göz önünde bulundurarak" BAB ile yakın kurumsal ilişkiler geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁶

BAB, NATO'nun askerî yeteneklerini kullanmak üzere girişimlerde bulunmaktadır. Bunun başlıca nedeni, Avrupa savunma kanadını oluşturabilmek için ciddi bir askerî güce ihtiyaç olduğudur. Bu kapsamda BAB üyesi ülkeler 1995 Lizbon Zirvesinde biri kara, diğeri hava-deniz gücü olmak üzere iki ortak askerî güç oluşturulmasına karar verseler de böyle bir gücün çok sembolik olduğu söylenebilir. Yine askerî güç kapsamında Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve İspanya tarafından oluşturulan 50.000 kişilik bir "Avrupa Ordusu" ve İngiltere – Hollanda tarafından oluşturulan kara – deniz gücünden bahsetmekte yarar vardır. Bahse konu askerî güç gerektiği takdirde BAB'ın komutası altına girecektir.¹⁸⁷

BAB, günümüzde üç farklı üyelik ve ilişki düzeyine ve gözlemci statüsünü içeren bir sisteme sahiptir:

- Üyeler (hem NATO hem de AB'nin üyeleridir);
- Ortak Üyeler (NATO üyesidirler, fakat AB'ye üye değildirler);
- Ortaklık Ülkeleri (ne NATO ne de AB'ye üyeler);
- Gözlemciler (AB'ye üye olup NATO'ya üye değildirler. Danimarka da Gözlemci Statüsünü tercih etmiştir).

AB, BAB ile birlikte kendi ordusunu ve savunma gücünü oluşturmakta yetersiz kalmaktadır. Ekonomik birliğinden sonra siyasi birliğini oluştururken zorlanmakta savunma birliği konusunda ise siyasi birliğinden bile geri durumdadır. Güvenlik ve savunma konularında tüm üye ülkelerin aynı fikri benimsememesi sorun yaratmaktadır. Bu durumda Avrupa'nın kendi güvenlik sistemini geliştirmekte devam ettikleri yeni çabalarına rağmen, yeterli kaynak

¹⁸⁶ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 351

¹⁸⁷ Bknz. Çayhan ve Güney, **a.g.e.**, s. 115

ve ortak siyasi iradeyi sağlayamamaları nedeniyle ABD ve NATO'ya yakın zamanda da ihtiyaç duyacakları öngörülmektedir.¹⁸⁸

2.4.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

1960 ve 1970'lerde meydana gelen ve geniş etkileri olan bir takım gelişmeler Avrupa'nın birleşmesi ve uyumu hakkında daha çok ılımlı politikaların benimsendiği önemli gelişmeleri doğurmuştur. Bunlardan en önemlileri; Aralık 1967'de, uygun güvenlik ortamının sağlanması ve Doğu-Batı ilişkilerindeki gerginliğin azaltılması yönünde oluşturulacak paralel politikalar temeline dayanan Harmel doktrininin İttifak tarafından benimsenmesi; 1969 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti Başbakanı Willy Brandt tarafından, Doğu Avrupa ülkeleri ve Sovyetler Birliği ile, bu ülkelerin hükûmetlerinin iç politikaları ve dış faaliyetlerinin belirlediği sınırlar çerçevesinde daha olumlu ilişkiler tesis etmeye yönelik Doğu Raporu yani "Ostpolitik" in başlatılması ve tabii ki insan hakları konularının tartışılması için yeni standartlar tesis eden ve Doğu ile Batı arasında karşılıklı güven arttırmaya yönelik yeni önlemler getiren AGİK¹⁸⁹(CSCE) Helsinki Nihai Senedi'nin Ağustos 1975'te kabul edilmesidir¹⁹⁰.

Tarihi gelişimine bakacak olursak, AGİK'e üye olacak ülkeler tarafından, 22 Kasım 1972 tarihinde Helsinki'de AGİK'in hazırlık görüşmelerine başlanmış ve 18 Eylül 1973'ten, 21 Temmuz 1975'e kadar aralıksız olarak Cenevre'de, BAB üyesi ülkelerin devlet ve hükûmet başkanları düzeyinde devam eden görüşmeler sonrasında 1 Ağustos 1975'te AGİK Helsinki Nihai Senedini imzalanmıştır.¹⁹¹ Bu belge, katılımcı devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen prensip ve taahhütleri, özellikle politik-askeri

¹⁸⁸ Bknz. Kuloğlu, **a.g.e.**

¹⁸⁹ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) adı Ocak 1995'te Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olarak değiştirildi.

¹⁹⁰ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 35

¹⁹¹ Bilbilik, **a.g.e.**, s. 58.

alandaki bu devletler arasında güvenin oluşturulmasına yönelik önlemleri, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve ekonomik, kültürel, teknik ve bilimsel alanlarda iş birliği gibi geniş bir çerçeveye yayılmış taahhütleri kapsamaktadır.¹⁹²

AGİK, 1990 yılına kadar pek bir varlık gösterememiştir. Bu zaman zarfında özellikle Fransa'nın AGİK'i yeni bir güvenlik teşkilatı hâline dönüştürme çabaları görülmektedir. Bu maksatla, 1977'de Belgrad'da, 1978'de Montrö'de ve Kasım 1980'de Madrid'de toplantılar düzenlenmiş¹⁹³ ve 1984 ve 1986 yıllarında Stokholm'de yapılan konferanslarda askerî güvenliğin önemi vurgulanmış, Avrupa'da güven artırıcı önlemler ile silahsızlanmanın önemi vurgulanmıştır. Buna karşın, AGİK'in kurumsallaşması ancak soğuk savaşın sonunda gerçekleştirilebilmiştir.¹⁹⁴

21 Kasım 1990'da, 34 katılımcı ülkenin Devlet ve Hükümet Başkanları, AGİK Zirve toplantısında "Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı" nı kabul ettiler. Paris Şartı, AGİK Dışişleri Bakanları Konseyi'nin düzenli politik danışmaların temel forumu olmasına karar verdi.¹⁹⁵

1991 yılında Dışişleri Bakanları Konseyi'ni 1992 yılında Helsinki İzleme (Follow-up) Toplantısı takip etti. Dışişleri Bakanları Konseyi'nin 14 Aralık 1992'de Stokholm'de yapılan toplantılarında AGİK içinde bir Uzlaşma ve Arabuluculuk Konvansiyonu kabul edildi. Ayrıca bir AGİK Genel Sekreteri pozisyonu oluşturulmasına karar verildi. Aralık 1993'te AGİK'in güvenlik ve iş birliği konusunda yetersiz kaldığı düşüncesiyle bu konuda daha etkili olabilecek yeni bir teşkilatlanmanın gerektiği hususu Dışişleri Bakanları Konseyi'nce kabul edildi. Bu gelişmelerden bir yıl sonra 1994 Budapeşte Zirvesi'nde, AGİK'in isminin Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (OSCE/AGİT) olarak değiştirilmesi kabul edildi.¹⁹⁶ Bu zirvede ayrıca Helsinki'de alınan kararlar onaylanmış ve demokratik kurumlardaki silahlı kuvvetlerin rolü yeniden belirlenmiştir.¹⁹⁷

¹⁹² NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 332

¹⁹³ Bilbilik, **a.g.e.**, s. 59

¹⁹⁴ Bknz. Özdemir, **a.g.e.**; Bknz. NATO El Kitabı, 2001

¹⁹⁵ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 333

¹⁹⁶ Bknz. NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001

¹⁹⁷ Özdemir, **a.g.e.**, s. 6

Burada dikkati çeken husus, zirve sonrası yayımlanan bildiriye, "AGİT'in bir güvenlik yapısı olarak Vancouver'dan Vladivostok'a kadar olan alandaki merkezî rolünün tanındığı ve AGİT'in komünizm sonrası Avrupa'da tehditlere karşı temel rol oynaması konusunda katılımcı devletlerin kararlılığı"nın ifade edilmesidir. Bu ifadeler, Avrupa'nın güvenlik konusundaki farklı arayışlarını göstermektedir.

AGİT'in şimdiye kadar politik bir oluşumdan ileriye gidemediği, tarihsel olaylar karşısında aldığı kararlar ve yaptırımları bakımından incelendiğinde açıkça görülmektedir. Örneğin Yugoslavya'nın dağılması esnasında, AGİK (önceki hâli)'ten beklenen, yeni bir kriz mekanizmasını devreye sokarak, barışçıl bir çözüm getirmesiydi. Tüm Avrupa ülkelerinin üye olduğu ve oy birliği ile karar alındığı düşünülüğünde AGİT'in çabuk bir karşılık vermesi sağlanamadı. Sonunda aldıkları karar da zaten Belgrat tarafından geri çevrildi.¹⁹⁸ Başta Almanya'nın bağımsızlık isteyen Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıma yanlısı olması ile Fransa, Almanya ve İngiltere'nin Doğu Avrupa üzerinde farklı politikalar izlemesi sonucunda AGİK bu olayda etkili olamamıştır.

Yugoslavya'nın neticede dağılması ve yerini Avrupa'nın ortasında bir kargaşaya bırakması bu krizde ne ABD-AB ne de AB içerisindeki bir birlikteliğin olmadığı, dahası bir rekabetin yaşandığının göstergesidir.¹⁹⁹

Yine de AGİT, Avrupa'nın ve bölgenin özellikle güvenliği konusunda politik girişimlerin zeminini oluşturacak önemli bir örgüttür. NATO ile kıyaslanması mümkün olmasa da son alınan NATO zirve kararlarında bu farklı kurumların iş birliği ile çalışacağı her seferinde vurgulanmaktadır.

¹⁹⁸ Mario Zucconi, *The European Union in the Former Yugoslavia*, Abram/Chayes, Antonia Handler(Eds.), *Preventing Conflict, in the Post Communist World: Mobilizing International and Regional Organizations*, Vaşington Brookings Inst., 1996, s. 237-278; Doğan, a.g.e. s. 92

¹⁹⁹ Doğan, a.g.e. s. 93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NATO' NUN GENİŞLEME SÜRECİ

Bu bölümde özellikle 1994 yılından sonra hızlanan NATO'nun genişleme süreci ve bu süreçte izlenen politikalardan bahsedilecektir. Yine bu bölümde, hızla genişleyen ve eski Sovyetler Birliği ülkelerine açık kapı politikasıyla kapılarını açan İttifak'ın karşılaşılabileceği sorunlar ve genişlemeye etki eden faktörlerden bahsedilecektir.

3.1. Genişleme Yaklaşımları

1949 yılında kurulan NATO, İngiliz Lord Ismay'ın deyişi ile Avrupa'da "Rusları dışarıda, Almanya'yı kontrol edilmiş hâlde ve ABD'yi içeride" tutmak için kurulmuştu. Fakat yıllar sonra gelinen noktada özellikle Soğuk Savaşın sona ermesi sonucu Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Almanya'nın bütünleşmesi bu durumu sorgulanır hâle getirmiştir. Artık NATO içerisinde özellikle AB'nin lokomotif konumundaki güçlü bir Almanya, Avrupa'daki güç denetimini AB ile paylaşmak zorunda olan bir ABD ve eski düşman olarak özel bir anlaşma yapılmış olan Rusya'dan söz edilmektedir.

1990'larda NATO'nun varlığının sorgulanması kısa süre sonra tam tersi bir seyir izleyerek yönünü "NATO nasıl ve nereye kadar genişlemelidir?" sorularına bırakmıştır. Burada en büyük sebep olarak, ABD'nin küresel iktidar olma düşüncesi yatmaktadır. ABD, Sovyetler Birliği'nden boşalan bu bölgeleri hızla yanına çekerek, henüz zayıf durumdaki Rusya'ya yeniden kaptırmamak için mücadele vermiştir. Yeni ortaya çıkan bu yapı aynı zamanda AB ve ABD için büyük bir pazardır. ABD, NATO'yu kullanarak askerî gücünü Avrupa'nın en uç bölgelerine kadar ilerletmiş, aynı zamanda da daha önce kontrol edemediği enerji yollarına yakın olmayı başarmıştır.

90'larda Genişleme sürecinde iki farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Bunların ilki "Maksimalist", yani en kısa zamanda tüm Avrupa'ya yayılma düşüncesi, diğeri de "Sadece Avrupalılar" yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre AB'ye ya da BAB'a üye olan ülkeler NATO'nun da üyesi olmalıdır.²⁰⁰ Bugün artık NATO, Avrupa sınırlarını da aşacak yönde girişimlerde bulunmaktadır.

Yine o dönemlerde dört farklı senaryo genişleme üzerine düşünülmüştür. Bunlar, genişlemenin yararlı olmayacağı düşüncesiyle üye kabul etmeme yani Sıfır Genişleme, dokuz aday ülkenin farklı zamanlarda kabulü ile gerçekleştirilecek olan Big Bang genişleme, Slovenya ya da Slovakya'nın ittifaka katılmasıyla gerçekleştirilebilecek olan Mini genişleme ve Baltık ülkelerinden birinin alınmasıyla gerçekleştirilebilecek olan farklı bir genişleme görüşü idi.²⁰¹

1995 yılında genişleme stratejisi üç ana başlığa dayandırılmıştı; (i) NATO'nun Doğuya istikrar ulaştırması, (ii) Barış İçin Ortaklık Projesi, (iii) NATO ile Rusya Federasyonu arasında özel ve farklı bir ilişki kurulması.²⁰²

Tekrar hatırlatmak gerekirse o dönemde ileri sürülen bu yaklaşımlar özellikle Rusya'nın fazla karşı koyamaması üzerine büyük bir genişleme atağına dönüşmüş ve üye sayısı kısa sürede yirmi altıya çıkmıştır.

Genişleme stratejilerinin nasıl olduğu bir yana dikkat edilmemesi gereken hususlardan biri de genişlemenin itici güçleridir. NATO El Kitabı'nda ve internet sitesinde genişlemeye en büyük sebep olarak tehdit ve güvenlik anlayışının değiştiği ön plana çıkarılır. Bu tabi ki çok haklı bir sebeptir. Ama yine de NATO içindeki dinamiklerin bu genişlemeyi açık bir şekilde desteklediği ve değişim için gerekeni yaptıkları bugün gelinen noktada oldukça açıktır. 90'lı yıllardan bugüne yapısal ve sayısal değişikliklere baktığımızda diyebiliriz ki NATO'nun genişlemesini öncelikle ABD istemiştir,

²⁰⁰ Gardner Hall, **Dangerous Crossroads -Europe, Russia and the Future of NATO**, Praeger Publishers Westport, 1997, s. 2-10

²⁰¹ Jeffrey Simon, **The Next Round of NATO Enlargement**, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, No. 176, Kasım 2000, ss.3-4

²⁰² Robert E. Hunter, "Enlargement: Part of a Stragedy for Protecting stability into Central Europe", **NATO Review**, Vol 43, No.3, Mayıs 1995, ss. 4-8

zira ittifak içerisindeki en büyük askerî güç ve en büyük maddi yatırımcı olarak ABD bu genişlemeyi istemeseydi bugünkü durumdan bahsedemeyecektik. ABD'den sonra AB ön plana çıkmaktadır. Nitekim, 26 ülkeden Türkiye ve ABD hariç diğerleri AB üyesidir. AB artık siyasal olarak büyük bir güçtür ve Avrupa ülkelerinde yönetimin söz sahibidir. Yine diyebiliriz ki AB istemeseydi NATO genişleyemez ve bugünkü durumuna gelemezdi. Dolayısıyla genişlemenin, ittifakı oluşturan ülkelerin ayrı ayrı ya da birlikte menfaatleri doğrultusunda yapıldığını belirtmek doğru olacaktır.

3.2. Genişleme Nasıl Gerçekleşti?

Kuzey Atlantik Antlaşması (The North Atlantic Treaty – NATO)'nın imzalandığı tarihten Soğuk Savaş döneminin bitimine kadar, antlaşmayı imzalayan 12 ülkeye 1952 yılında Türkiye ile Yunanistan, 1955 yılında Almanya ve 1982 yılında İspanya katılmış ve böylece NATO müttefiki sayısı 16'ya çıkmıştır.²⁰³

1975'ten sonra başlayan Avrupa'nın bütünleşme çabaları, 1990'lı yıllarda o zamana kadar en büyük düşman olarak gösterilen Sovyetler Birliği'nin dağılması ve nihayetinde yaşanan gelişmeler, NATO'nun hızla değişimini gerektirmiştir.

İttifakın bu değişim sürecinde aldığı en önemli kararlardan biri de genişleme olmuştur. Nitekim 1991 Roma Bildirgesi'nde atılan yeni adımlar kurumsallaştırılmaya başlanmıştır. Roma Zirvesi'nde açıklanan Stratejik Konsept'te de İttifakın güvenlik konusunu küresel bir kapsamda ele alması gerektiği, güvenlik çıkarlarının daha geniş ve çeşitli riskler bütünü tarafından etkilendiği belirtilmiştir.²⁰⁴ Bunun değişik bir yorumu olarak, NATO güvenliğini

²⁰³ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_12_NATOnun_Genismesi/NATOnun_Genismesi.htm, Eylül 2008

²⁰⁴ Bülent Sarper Ağır, "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış", **Avrasya Dosyası** - Güvenlik Bilimleri Özel, Cilt 9, Sayı 2, (Yaz 2003), s.119; Peksarı

artık tek bir sınırdan aramadığı ve tehdit algılamalarındaki değişikliğin NATO sınırlarını da tüm Dünya yüzeyine yayabileceği şeklinde algılanmalıdır. Neticede Roma Zirvesinde, genişlemenin alt yapısını hazırlayacak olan Kuzey Atlantik İş Birliği Konferansı (KAİK) kurulmuş ve bu örgüt ilk toplantısını Sovyetler Birliği'nin resmî dağılma tarihi olan 20 Aralık'ta yapmıştır.²⁰⁵

Kısa sürede KAİK, Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni devletlerin de katıldığı bir genişleme platformu hâlini almıştır.²⁰⁶

Varşova Paktı'nın dağılmasıyla artık NATO'nun karşısında direkt olarak bir askerî güç bulunmamaktadır. Fakat yeni kurulmaya başlayan ülkeler ve onların karşılaştıkları iç ve dış güvenlik problemleri, NATO için bölgeden kaynaklanan tehdit algılamalarının değişikliği anlamına gelecektir. Bu kapsamda Ronald D. Asmus; Richard L. Kugler ve F. Stephen Larrabee'nin 1993 yılında Foreign Affairs Dergisine yazdıkları makalede "SSCB'nin dağılmasından sonra, Avrupa güvenliğini zorlaması beklenen olası risklerin ve belirsizliklerin Avrupa'nın güneyinden ve doğusundan kaynaklanmasının beklenmekte olduğu, Avrupa'nın doğusundaki istikrarsızlık kuşağının, Almanya ve Rusya arasındaki alanı kapsayarak, Kuzey Avrupa'dan aşağıya doğru yönelerek Türkiye'yi de içine almak suretiyle, Kafkasya'ya ve hatta Orta Asya'ya kadar yayılma olasılığının bulunduğu, İkinci, yani güneydeki istikrarsızlık kuşağının ise, Akdeniz'den Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya kadar uzanan alanı kapsamasının beklendiği belirtilmiştir.²⁰⁷ Bugün gelinen noktadan bakıldığında bu tespitlerin ne kadar yerinde olduğu açıktır. Takip eden yıllarda, NATO'nun genişlemesinin de tam da bu şekilde gerçekleştiği, 1994 yılında NATO'nun Doğu'ya doğru yayılırken BİO (Barış İçin Ortaklık) girişimini başlattığı ve bu yönde politikalar uyguladığı, aynı yıl Akdeniz ve çevresindeki ülkelerle ilişkilerini artırabilmek amacıyla "Akdeniz Diyalogu" adıyla anılacak diplomatik girişimleri başlattığı

Y.Lisans Tezi, s. 113

²⁰⁵ Doğan, a.g.e., s. 95

²⁰⁶ Doğan, a.g.e., s. 96

²⁰⁷ Ronald D. Asmus, Richard L. Kugler and Stephen Larrabee, "Building a New NATO", **Foreign Affairs**, Vol. 42, No. 4, September/October 1993, s. 9-14

ve 2004 yılında Kuzey Afrika ülkeleri ile yine ilişkileri ilerletmek amacıyla Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP) adında bir girişim başlattığı görülmektedir.

NATO'nun genişlemesi ile ilgili ilk teklif, Nisan 1993'te Vaşington'da Çek Cumhuriyeti Devlet Başkanı Vaclav Havel ve Polonya Başbakanı Lech Walesa tarafından ABD Başkanı Bill Clinton'a yapılmıştır. Nitekim Visegrad dörtlüsü olarak bilinen Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya, Almanya ve Rusya arasında tampon görevi görmekteydiler ve stratejik konumları nedeniyle güvenlik arayışları içerisindeydiler. Yine bu ülkelerin NATO üyelikleri, Almanya tarafından şiddetle savunulmaktaydı.²⁰⁸ Güvenlik endişesinin yanında Almanya, kendi ekonomik çıkarlarının ve yeni oluşan bu pazarın korunması gerektiğini düşünüyordu.²⁰⁹

İttifak ise ilk defa Ocak 1994'te Brüksel'de yapılan NATO Zirvesi'nde genişleme ile ilgili açıklama yapmıştır.²¹⁰ Zirve toplantısında müttefik liderler, ittifak kapılarının, Vaşington Antlaşmasının ilkelerini ileriye taşıyabilecek ve Kuzey Atlantik sahasında güvenliğe katkıda bulunabilecek diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğunu tekrar teyit etmişlerdir.²¹¹

1994 yılı Brüksel Zirvesi ile alınan en önemli kararlardan biri de, zaman içerisinde büyük önem kazanan Barış İçin Ortaklık Programı (BİO) dır. BİO, NATO üyeleri ve Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin güvenlik endişelerine cevap verirken, bir yandan Rusya'yı Avrupa'dan uzaklaştırmak, öte yandan Avrupa'daki gelişmelerin içinde tutarak Soğuk Savaş yıllarındaki gergin ortama dönmek amacını güdüyordu. BİO bugün hâlâ NATO genişleme stratejisinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. BİO projesi Nisan 1999 yılında yapılan Vaşington zirvesinde yeniden gözden geçirilerek "Güçlendirilmiş ve Daha Operasyonel Hâle Getirilmiş Ortaklık (EMOP)" adıyla yeniden düzenlenmiştir. BİO ülkeleri ilk başta otuz ülke iken, 1999 yılında üç,

²⁰⁸ Doğan, a.g.e., s. 96

²⁰⁹ David Gates, **The False Alternative: Europe's Security Dilemma**, Institute for European Defense and Stratejik Studies, Londra, 1993, s. 25; Doğan, a.g.e., s. 96

²¹⁰ Zirve Bildirisi, NATO Dergisi, 1994, No: 1, s. 32

²¹¹ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_12_NATOnun_Genislemesi/NATOnun_Genislemesi.htm, Eylül 2008

2004 yılında yedi ülkenin NATO'ya kesin üyelikleri ile yirmiye düşmüştür. BİO ülkeleri 2009 yılı itibarıyla yirmi dördtür.

Brüksel Zirvesinden sonra gittikçe politik bir örgüt statüsü kazanan NATO'nun genişlemesi gerektiği ve genişlediği coğrafyada istikrarı artıracığı görüşü ittifak içinde ve dışında yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu görüşler ışığında NATO, 1997 yılında yapılan Madrid Zirvesi'ne Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yı, katılım görüşmelerine davet etmiş ve görüşmeler sonucunda 16–17 Aralık 1997 tarihlerinde Katılım Protokolleri taraflarca imzalanmıştır. Nisan 1999'da gerçekleştirilen ittifakın 50. yıl dönümünde de resmen üye olmuşlardır.²¹²

NATO, tarihinin en büyük genişlemesini, Kasım 2002'de yapılan Prag Zirvesi'nde gerçekleştirmiştir. İttifaka 7 üye birden (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) katılarak üye sayısı 26 olmuştur.

Bu genişleme hamlesinde dikkat edilmesi gereken hususların bazıları, genişlemenin Rusya Federasyonu'na rağmen gerçekleştirilmiş olduğu ve Romanya ve Bulgaristan'ın üyelikleriyle birlikte Karadeniz kıyısında Türkiye ile birlikte artık üç ülkenin NATO üyesi olduğudur.

Nisan 2008'de Romanya'nın Bükreş kentinde yapılan zirve ile NATO'nun kapasitesi, Rusya-NATO ilişkilerindeki sorunlar, AB-NATO ilişkileri, Enerji Güvenliği, Batı Balkanlar'da güvenlik, Afganistan'ın güvenliği, NATO genişlemesi (Arnavutluk, Hırvatistan, Makedonya) ve NATO Üyelik Eylem Planları (Ukrayna ve Gürcistan) konuları ele alınmıştır.²¹³ Görüldüğü üzere bu tarihte de NATO'nun genişleme süreci eylem planlarında önemli bir yer kaplamaktadır.

Nisan 2009 yılında gerçekleştirilecek olan NATO'nun 60. kuruluş yıl dönümünde Arnavutluk ve Hırvatistan da NATO'ya katılacaklardır.

²¹² Doğan, a.g.e., s. 97

²¹³ (Erişim) http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1421

Makedonya ise Yunanistan'ın isim anlaşmazlığından kaynaklanan vetosuyla NATO üyeliği için beklemededir.

3.3. Genişleme Sürecine Etki Eden Unsurlar

NATO'nun genişleme sürecinde en fazla etkisi olan ve ileriki yıllarda da bu etkisini daha da büyük oranda artıracığı tahmin edilen en büyük faktör, Rusya Federasyonu olarak görülmektedir. Rusya ile İttifak arasında tampon görevi gören ve yakın zamanda renkli devrimlerle batı yanlısı politikalar izleyen Ukrayna ile Gürcistan'ın NATO'nun genişlemesinde kilit rol oynayacağı düşüncesiyle bu bölümde yer almışlardır.

3.3.1. Rusya Etkeni

NATO'nun varoluş sebebi olarak gösterilen Rusya'nın NATO genişleme sürecinde de en çok etkisi olan unsur olacağı açıktır. Sovyetler Birliği'nden sonra Rusya Federasyonu, soğuk savaş bittiği halde, NATO'nun genişleme isteklerine her zaman temkinli davranmış ve hatta 1994 yılında Boris Yeltsin döneminde Soğuk Savaşı her zaman gündemde tutmuştur.²¹⁴

Rusya Federasyonu'nun batıya dönük dış politikalar izlemekten vazgeçmiş olmasıyla²¹⁵ 1993 yılı NATO'nun genişlemesine sert tepki gösterilmeye başlanan yıl olmuştur.²¹⁶

Rusya Federasyonu, kuruluşundan sonra Atlantikçi ve Avrasyacı görüş olarak ikiye ayrılacak bir dış politika seçimi sürecine girmiştir. Atlantikçi görüş, Devlet Başkanı Michael Gorbaçov'un görüşlerinden de etkilenen ve "Rusya'nın güvenliğinin başka ülkelerin güvenliği pahasına

²¹⁴ Esra Çayhan –Nurşin Ateşoğlu Güney, **a.g.e.**, s. 17

²¹⁵ Leszek Buszynski, "Rusya and The West: Towards Renewed Geopolitical Rivalry?" **Survival**, Vol.37, No.3 Autumn 1995, s. 106,107, Çayhan-Güney, **a.g.e.**, s. 17

²¹⁶ Çayhan-Güney, **a.g.e.**, s. 17

sağlanamayacağı” şeklinde idi. Onlara göre Rusya, eski gücüne kavuşana kadar Batı yanlısı bir tutum içinde olmalıdır. Avrasyacı görüşe göre ise, “Batı ile iyi ilişkiler uğruna Rusya, kendi öz çıkarlarına aykırı düşecek biçimde hareket etmektedir.”²¹⁷

1992 yılından itibaren Rusya Dış politikalarında Avrasyacı ekolün etkili olduğu görülmektedir. Bu iddialı dış politikada temel amaç yeniden Büyük Güç olmaktır. Nitekim Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev’in verdiği demeçler, eski Doğu Bloğu ülkelerinin NATO’nun tam üyesi olacağı bir ortamda Rusya’nın yeniden Büyük Güç olamayacağı şeklindedir.

NATO’nun genişlemesine Rusya içerisinde ilk karşı çıkanlar yine Rus Ordusu olmuştur. Zira NATO’nun bazı Orta ve Doğu Avrupa Devletlerini içine alarak genişlemesi, Rusya’ya 1000 km kadar yakınlaşmış olması ve sonrasında Moskova için yeni güvenlik endişesi anlamına gelecektir.

Her ne kadar genişleme sürecine Rusya’nın doğrudan bir müdahalesi olamayacaksa da Rusya buna karşı olduğunu her ortamda belirtmiştir. Rusya’nın elinde hâlâ hatırı sayılır miktarda nükleer ve uzun menzilli konvansiyonel silahların bulunduğu açıktır. 1990’lı yıllarda Rusya bu kozlarını kullanarak AKKA ve STARTII (Strategic Arms Reduction Talks) anlaşmalarını ihlal ya da onaylamama konusunda NATO ülkelerine gözdağı vermiştir. Bu tehditlere karşılık yine de STARTII anlaşması 1993 yılında George H. W. Bush ve Boris Yeltsin tarafından imzalanmıştır. O yıllarda büyük güç olmaktan yoksun ve ideolojisini tamamen yeniden gözden geçiren Rusya’nın yeteri kadar olaylara müdahale edemediği açıktır.

1995 yılında yine Bağımsız Devletler Topluluğu ile Rusya arasında özellikle gümrük ve askerî alanda iş birliği talebi Boris Yeltsin tarafından dile getirilmiş fakat bu talep kabul görmemiştir. Yine de Rusya, askerî alanda topluluk ile olmasa da Gürcistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya ile üs kiralamak ve asker bulundurmak konularında çeşitli anlaşmalar yaparak bölgedeki askerî hâkimiyetini devam ettirmek niyetinde olduğunu göstermiştir. Nitekim,

²¹⁷ Bu başlıkla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için, Bknz. Çayhan-Güney, a.g.e.

1992 yılında BDT tarafından imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması (KGA/CST), 2002 yılında değişikliğe uğrayarak Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ/CSTO) adını almıştır. Bugün Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Beyaz Rusya, bu güvenlik örgütünün üyeleridir. Hatta Mayıs 2007'de KGAÖ genel sekreteri Nikolai Bordyuzha, İran'a çağrıda bulunarak örgüte davet etmiştir.²¹⁸ 2008 yılında bölgede adı çokça duyulmaya başlayan KGAÖ, Kırgızistan'ın ülkesinde üssü bulunan ABD'nin askerlerini çekmesi isteğiyle gündeme gelmiş, Afganistan savaşında önemli bir geçiş noktası konumundaki Kırgızistan, RF tarafında yer almıştır. Yine RF, Afganistan'da KGAÖ vasıtasıyla iş birliği teklifinde bulunmaktadır.²¹⁹ Böyle bir olasılığın kabulü halinde RF'nin bölgedeki hakimiyeti ve KGAÖ'nün direkt olarak NATO ile iş birliği söz konusu olacaktır.²²⁰

Günümüzde Rusya'nın hâlâ Avrasyacı ekolün etkisinde olduğu söylenebilir. Boris Yeltsin 1999 yılında iç politikada etkisini yitirmeye başlayınca, baskılara iç ve dış politikada sertlik yanlısı düşünceleri ile tanınan eski KGB ajanı olan Vladimir Putin'i başbakanlığa getirerek karşılık verdi. 31 Aralık 1999 günü görevinden istifa ettiğinde Putin, yeni seçimlere kadar başkanlık koltuğunu devralmış oldu.²²¹ Rusya'nın, Putin döneminde toparlandığı, askerî ve enerji konularında yeniden bölgede söz sahibi olduğu kamuoyu tarafından kabul edilmektedir. Vladimir Putin, 2000-2008 yılları arasında iki kez seçilerek ve halkın %50'sinden fazlasının oyunu alarak başkanlık yapmıştır.²²² 2 Mart 2008 tarihinde Putin'in sağ kolu olan Dmitri Medvedev %70 oranında halkoyuyla başkanlığı seçilmiş, 7 Mayıs 2008 tarihinde de Putin başkanlık görevini bırakarak başbakan olarak görev yapmaya devam etmiştir. Gelecek on yılda bu ikilinin Rusya yönetimini elinde tutacağı değerlendirilmektedir.

²¹⁸ (Erişim) http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_Security_Treaty_Organization

²¹⁹ Muharrem Ekşi, Afganistan'da NATO-KGAÖ Yakınlaşma Sürecine Doğru, 11 Şubat 2009, (Erişim) <http://www.avsam.org/tr/yazigoster.asp?ID=3052&kat1=7&kat2=>

²²⁰ Bkz. **a.g.k.**

²²¹ (Erişim) http://tr.wikipedia.org/wiki/Boris_Yeltsin

²²² (Erişim) http://tr.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Putin

Rusya yönetiminin NATO'ya karşı tutumunu 7-8 Ağustos 2008 tarihinde patlak veren Gürcistan savaşında görmek mümkündür. Nitekim, Gürcistan'da 2003'te gerçekleşen Gül Devrimi sonrası Batı yanlısı yeni yönetim, NATO'ya ve daha sonra Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmayı ulusal hedef haline getirmiş ve bu yönde adımlar atmaya başlamıştır.²²³ Güney Kafkasya'nın ve özellikle Gürcistan'ın Avrupa'nın bir parçası olduğu değişik ortamlarda vurgulanmış, 16-19 Şubat 2006 tarihleri arasında Gürcistan Savunma Forumu Toplantısı'nda NATO'nun sadece askerî bir kurum olarak görülmediği ve ülkede demokrasinin kökleşmesi için NATO üyeliğinin gerekli görüldüğü Gürcistan Savunma Bakanlığı tarafından vurgulanmıştır.²²⁴

21 Eylül 2006 tarihinde New York'ta yapılan NATO Dışişleri Bakanları toplantısında da Ukrayna ve Gürcistan ile NATO arasında Yoğunlaştırılmış Diyalog'un (*Intensified Dialogue/ID*) başlatılmasına karar verilmiştir.²²⁵ Bu bir bakıma iki ülkeye NATO kapılarının aralanması anlamına gelse de, Nisan 2008'de gerçekleşen Bükreş Zirvesi'nde Güney Kafkasya'yı da kapsayacak şekilde doğuya doğru genişlemeye devam etme isteği, Almanya ile Fransa'nın karşı çıkmaları ve süreci erken bulmaları, Moskova'nın NATO'nun doğuya doğru genişlemesinden kaygı duyması, Ukrayna ve Gürcistan'ın MAP'a (Üyelik Eylem Planı) dâhil edilmesini engellemiştir.²²⁶

Gürcistan'ın, NATO'nun kanatları altına girebilmek uğruna Rusya ile ilişkilerini gerdiği ve daha erken bir şekilde NATO'ya girme planları sonucu Ağustos 2008'de patlak veren Osetya sorunu ve Gürcistan - Rusya savaşı sonrasında durum karmaşık bir hâle dönüşmüştür. Yine olaylar sonrasında Rusya uzmanlarının yıllık toplantısı olan Valdai Club toplantısında konuşan Rusya Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev, Moskova'da yaptığı konuşmada, Gürcistan'ın NATO üyesi olmasının NATO ve Kafkaslar'ın istikrarını bozacağını söyleyerek "Gürcistan, NATO üyesi olsa bile, saldırmaktan

²²³ Hasan Kanbolat, (Erişim) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1267&kat1=4&kat2=>, 26 Kasım 2006

²²⁴ Bknz. Kanbolat, **a.g.k.**

²²⁵ Bknz. Kanbolat, **a.g.k.**

²²⁶ Bknz. (erisim) www.asam.org.tr

çekinmeyiz.” diye demeç vermiştir.²²⁷ Rusya'nın bu tutumunun NATO genişlemesine büyük etki edeceği açıktır.

Rusya'nın Batı ülkelerine karşı kullanabileceği en büyük kozlardan biri de Avrupa'ya sağlamış olduğu doğalgazdır. Avrupa'nın Rusya'dan aldığı doğal gazın yüzde 80'i Ukrayna toprakları üzerinden bu pazara sunulmaktadır. Bu da Avrupa Birliği'nin toplam doğal gaz tüketiminin yüzde 20'sine denk gelmektedir. Halihazırda Birlik, tüketiminin yüzde 25'ini Rusya'dan tedarik etmektedir.²²⁸ Mevcut enerji ihtiyacı Rusya'nın eline siyasi alanlarda büyük koz vermektedir.

Bu değerlendirmelerin dışında Rusya, NATO ile yapmış olduğu özel ortaklık anlaşmalarını askıya alarak genişleme sürecini sekteye uğratan politikalar izleyebilir.

3.3.2. Ukrayna Etkeni

SSCB'nin dağılmasından sonra 8 Aralık 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Ukrayna, Avrupa ile Rusya Federasyonu arasında stratejik bir tampon bölge oluşturmaktadır. Bu konumu nedeniyle Ukrayna, NATO'nun genişleme sürecinde kilit rol oynayacaktır.

Ukrayna'nın 21 Kasım 2004 Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle patlak veren politik sorunlar (Turuncu Devrim), Ukrayna iç politikasında Rusya Federasyonu ve Avrupa Birliği/ABD arasındaki çekişmeyi gözler önüne sermektedir. Seçimlerde Viktor Yuşçenko (Batı yanlısı) ve Viktor Yanukoviç (Rusya yanlısı) aday olmuşlardır. Seçim sonucu olarak Yuşçenko'nun 46,69 oy oranına karşılık Yanukoviç'in 49,42 ile seçimleri kazandığı ilan edilmiştir. Yuşçenko Donetsk ve Lugansk bölgelerinde seçime hile karıştırıldığını

²²⁷ (Erişim) <http://www.nethaber.com/Dunya/74332/Medvedev-cok-sert-Gurcistan-NATO-uyesi-olursa>, 12 Eylül 2008

²²⁸ Arzu Yörkan, (Erişim) <http://www.abbulteni.org/index.php/tr/makale-ve-yorumlar/183-ukrayna-rusya-doal-gaz-krizi-avrupa-ve-tuerkiye-zor-guenler-geciriyor.html> ; www.botas.gov.tr

belirterek taraftarlarından Kiev'de gösteri düzenlemesini istemiştir. Gösteriler ilk olarak Kiev'deki Maidan Nezalezhnosti (Bağımsızlık Meydanı) ve Ukrayna Parlamentosu olan Verkhovna Rada'nın önünde başlamıştır. Gösterilerin büyümesi üzerine 429 milletvekilinden oluşan Verkhovna Rada seçimleri 255 oyla geçersiz ilan etmiş ve 26 Aralık 2004'te seçimler tekrarlanmıştır. Tekrarlanan seçimlerin sonucunda, 10 Ocak 2005'te Ukrayna Merkez Seçim Komisyonu katılımın %77 Yuşçenko'nun %51,99 Yanukoviç'in %44,20 oranında oy aldığını resmi olarak açıklamıştır. Yanukoviç'in Yüksek Mahkemeye yaptığı itiraz bir sonuç vermemiş ve Viktor Yuşçenko 23 Ocak 2005 tarihinde yemin ederek cumhurbaşkanlığı görevine başlamıştır.²²⁹ 2009 yılına gelindiğinde Ukrayna'da siyasi mücadelenin henüz bitmediği görülmektedir. 2005 yılında 2009 yılına gelene kadar hükümet defalarca yıkılmış ve parlamento iki defa feshedilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere, 2006 yılında Ukrayna ve Gürcistan ile NATO görüşmelerine başlanmış ve NATO tarafından her iki ülkenin de NATO'ya alınabileceği sinyalleri verilmiştir. 19 Aralık 2008 tarihinde ABD ile Ukrayna arasında Yeni Stratejik Ortaklık belgesi imzalanmıştır. Bu iş birliği çerçevesinde ekonomik ve savunma alanındaki gelişmelerin yanı sıra sınır güvenliği konularında da iki ülke arasında iş birliği gerçekleştirileceği ve ABD'nin NATO vasıtası ile Ukrayna'ya askerî donanım ve eğitim konusunda destek sağlayacağı ifade edilmiştir.²³⁰ ABD – Ukrayna görüşmelerinde Kırım konusunun da gündeme getirilmiş olması, Rusya ile ABD arasında var olan anlaşmazlıklara bir yenisinin eklenmesine yol açmıştır. Nitekim, Kırım Özerk Bölgesi'nde iki milyondan fazla Rus kökenli insan yaşamakta ve Sivastopol'de Rusya'ya ait ve 2017 yılına kadar kiralamış oldukları bir askerî üs bulunmaktadır.²³¹

AB ve ABD etkilerine rağmen Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi ve BİO programına ilk dâhil ülke olmasına rağmen Ukrayna halkının yarısından

²²⁹ (Erişim) http://tr.wikipedia.org/wiki/Turuncu_Devrim

²³⁰ Halit Gülşen, (Erişim) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6&ID=3035>, 7 Ocak 2009

²³¹ Gülşen, a.g.k.; Ali Babacan, Demeç, (Erişim) <http://www.gazetehayat.com/haber/Gurcistan-NATO-uyesi-olacak/55545>, 21 Ağustos 2008

fazlasının NATO'ya sıcak bakmadığı düşünülduğünde, NATO'ya üye olmanın kolay olmayacağı açıktır.

3.3.3. Gürcistan Etkeni

Ukrayna gibi 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, Güney Kafkasya'nın enerji yollarına yakınlığı ve Karadeniz'e kıyısı olması nedeniyle kısa zamanda bölgenin kilit ülkelerinden biri haline gelmiştir.

Gürcistan'da 2003 yılında yapılan seçimlerin ardından meydana gelen Gül Devrimi ile birlikte Batı yanlısı Mihail Saakaşvili, seçimle devlet başkanlığı görevini üstlendi. Kasım 2007 tarihinde, Saakaşvili siyasal gösteriler sonrasında görevinden bir yıl erken ayrılmaya karar verdi ve yeniden devlet başkanlığı seçimlerine gidildi. 5 Ocak 2008'de yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde yeniden devlet başkanı seçildi.

Saakaşvili'nin göreve başlamasıyla birlikte izlediği Batı yanlısı politikalar ve NATO'ya giriş konusundaki kararlılığı, Rusya ile gerginlik yaşamasına yol açmıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere, 2006 yılında Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama ile NATO'ya girişin bir gereklilik olduğu dile getirilmiştir. Yine 2005 yılında, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı ile birlikte bölgede yabancı sermayenin varlığı, enerji yollarına sahip olma ve koruma gerekliliği, ülkenin Batı'ya daha fazla yaklaşmasına ve NATO ve AB'ye dahil olmak üzere girişimlerde bulunmasına neden olmuştur.

Nisan 2008 Bükreş Zirvesi'nde NATO için vize alamayan Gürcistan, NATO'nun himayesini alabilmek için değişik yollar da denemektedir. Bunlardan biri de BTC'nin güvenliğinin ön plana sürülerek boru hatlarının NATO tarafından korunması olasılığıdır. Nitekim, Mart 2008'de yapılan 7'nci Gürcistan Uluslararası Petrol, Doğalgaz, Enerji ve Altyapı Konferansı'nda (GIOGIE) BTC boru hattı üzerindeki NATO himayesi gündeme getirilmiştir.

Boru hattının NATO tarafından korunması BTC'nin hükümetler arası anlaşmasında ve ev sahibi ülkeler anlaşmalarında ifade edilmemesine karşın, NATO genel sekreterinin siyasi işler ve güvenlik politikasından sorumlu yardımcısı Patrick Hardouin, 3 Şubat 2005'te yaptığı bir açıklamada "NATO'nun BTC petrol boru hattının güvenliğini sağlamaya hazır olduğunu" söylemiştir. Hardouin ayrıca NATO'nun boru hattının toprakların geçtiği ülkelere güvenlik konusunda teknik destek de sunabileceğini belirteydi.²³² Bu kapsamda tam olarak 2006 yılında devreye giren BTC Boru Hattı'nın korunması kapsamında Gürcistan'da ABD destekli Terörle Mücadele Merkezi kurulmuştur.²³³

Gürcistan'ın NATO üyeliğinin önündeki en büyük engel, fiilen (de facto) bu ülkeden bağımsız olan Abhazya ve Güney Osetya oluşturmaktadır. Nisan 2008 Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan için NATO'nun kapılarının aralanmaması, Rusya Federasyonu'nun Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık kararlarını şimdilik tanımamasını sağlamıştır.²³⁴

Ağustos 2008 başında başlayan Gürcistan – Güney Osetya gerilimi ve 8 Ağustos tarihinde Gürcistan'ın Güney Osetya'ya girerek özerk Başkent Sinvali'yi topçu ateşine tutmasından kısa bir süre sonra Rusya'nın olaya müdahâlesi gelmiştir. Gürcistan'ın bu girişimi Rusya tarafından engellenerek 16 Ağustos'ta ateşkes anlaşmaları imzalanmıştır. 11 Ağustos 2008 tarihinde Star Haber programında konu hakkında görüşlerini ve NATO ile konunun bağlarını anlatan Emekli Büyükelçi Sayın Şükrü ELEKDAĞ, konunun aslında Karadeniz – Kafkas Enerji koridorunda ABD ve Rusya'nın çekişmesi olduğuna değinmiştir. Bölge'nin hâlâ Rusya'nın arka bahçesi olduğuna değinen ELEKDAĞ, ABD'nin enerji için güneyden Rusya'yı kuşatmak istediğini, bu durumun Rusya'nın hayat sahasına müdahâle anlamına geldiğini, Gürcistan'ın yaptığı başarısız girişimden sonra Rusya'nın elinin

²³² (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=2714374>, 07 Nisan 2008 ;
<http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=29988>

²³³ (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=2714374>, 07 Nisan 2008 ;
<http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=29988>

²³⁴ Kanbolat, (Erişim) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2123&kat1=61&kat2=> , 4 Nisan 2008

daha da güçlendiğini ve bunun sonucu olarak artık Gürcistan'ın NATO'ya girmesinin zor olduğunu belirtmiştir.²³⁵

Yapılan değerlendirmelerde, Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya sorunları nedeniyle Nisan 2008'de NATO'ya giriş vizesi alamamasından sonra, ABD'nin bilgisi dahilinde Güney Osetya'ya saldırmış olma ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Böylece Gürcistan, Güney Osetya sorununu çözebilecek, Abhazya'yı aynı şekilde ikna edebilecektir. Rusya'nın sınırlı müdahâlesi olması durumunda da NATO'dan destek alınması ya da erken bir NATO üyeliği söz konusu olabilecektir. Anlaşıldığı üzere hesaba katılmayan husus, Rusya'nın beklenmedik yoğun tepkisiydi. Yapılan yanlış hesaplara gelinen durumda, Gürcistan ve belki Ukrayna'nın NATO'ya kapıları açılmamak üzere kapanmış olma ihtimali bulunmaktadır.²³⁶

3.3.4. Diğer Etkenler

NATO'nun genişlemesine etki eden diğer etkenlerden ilki günümüzde çözüme ulaşmış görünen Orta ve Doğu Avrupa Bölgesi'nde süregelen etnik çatışmalar olduğu söylenebilir.

1991 yılında Yugoslavya'da bir sıcak savaşın yaşanması, 1992 yılında savaşın Bosna-Hersek Cumhuriyeti'ne sığraması ve 1993 yılından itibaren Rusya Federasyonu'nun yakın çevresi ve ötesindeki ülkelere etkili bir dış politika izlemesi ile birlikte Orta ve Doğu Avrupa'da istikrarlı güvenlik koşullarından bahsetmek pek mümkün değildir.²³⁷

1995 yılında NATO'nun askerî müdahâlesi ile sonuçlanan Bosna-Hersek Savaşı'ndan sonra Batı, gecikmeli de olsa Avrupa'daki istikrarın parçalı olamayacağını anlamıştır. Bu nedenle istikrar için genişleme

²³⁵ Şükrü Elekdağ, 11 Ağustos 2008, Star TV Ana Haber, Demeç

²³⁶ Bknz. Ergun Mengi, Soğuk Savaşın Ayak Sesleri mi?, 18 Ağustos 2008, (Erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=60&ID=2495>

²³⁷ Çayhan-Güney, **a.g.e.**, s. 25

formülleri üretilmiş ve Visegrad ülkelerinden sonra Eski Yugoslavya ve günümüzde Bosna-Hersek ülkelerini de NATO'ya dahil etme girişimlerinde bulunmaktadır. 2009 yılı itibariyle Bosna-Hersek, Karadağ, Hırvatistan, Sırbistan, Arnavutluk, Makedonya BİO üyesidirler. Avusturya'nın da BİO üyesi olduğu düşünülürken bugün, Orta ve Doğu Avrupa'nın tüm ülkelerinde NATO hâkimiyeti olduğu söylenebilir.

Genişlemede göz önünde bulundurulacak bir diğer etken de, Karadeniz'dir. Kasım 2002'de yapılan Prag Zirvesi'yle ittifaka yedi ülke daha eklenince NATO, tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştirmişti. Bu genişlemede dikkate çeken bir husus, bu yedi ülkeden ikisinin; Romanya ve Bulgaristan, Karadeniz'e kıyıları olmasıdır. İki bloklu dünyada sadece Türkiye'nin Karadeniz'e kıyısı varken, Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla Karadeniz etrafında kıyıdaş altı ülke oluşmuş ve şu anda bunların üçü NATO bayrağı ile işaretlenmiştir. 2005 yılından sonra giderek artan ve Batı tarafından destek gören Ukrayna-Gürcistan'ın NATO üyeliği, eğer söz konusu olursa, Karadeniz'de tam bir NATO hâkimiyeti olabileceği düşünülmektedir.

Bu duruma tabi ki en fazla karşı çıkan ülkenin Rusya Federasyonu olduğu düşünülebilir. Yine de bunun Karadeniz'e en büyük sınırı olan Türkiye açısından da sorunlar oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki Karadeniz'de NATO'nun hâkimiyeti ile birlikte bir ABD denetiminin bölgeye hâkim olabileceği ihtimalidir. Bilindiği üzere ABD, şu anda Bulgaristan'da 4, Romanya'da 3 askerî üs bulundurmaktadır.²³⁸ Yine ABD'nin iki ülkenin NATO'ya dahil olmasından sonra Türkiye'ye Karadeniz konusunda baskı yaptığı, ABD gemilerinin bölgede bayrak dalgalandırması için görüşmelerde bulunduğu bilinmektedir.²³⁹ NATO'nun daimi olarak Karadeniz'de bir askerî güç oluşturmasına karşı çıkan Türkiye, kıyıdaş ülkelerin katılım sağlayacağı ve 2004 yılından beri görüşmelerine devam edilen BLACKSEAFOR'u kurarak, bu girişimin kıyıdaş ülkeler arasında bölgede yasa dışı deniz trafiği

²³⁸ Elekdağ, a.g.k.

²³⁹ Lale Sariibrahimoğlu, (Erişim) <http://www.taraf.com.tr/makale/1863.htm>, 10 Eylül 2008 ; (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=4037811>, 25 Ağustos 2008

ve asimetrik risklerle mücadelede kullanılabilecek uygun bir vasıta olduğu vurgulanmıştır.²⁴⁰ Yine Türkiye'nin girişimiyle başlatılan ve 2006 yılında kadar tamamen milli kuvvetlerle yapılan Karadeniz Uyum Harekâtı (KUH/OPERATION BLACK SEA HARMONY-OBSH)'na bu yıldan sonra Rusya ve Ukrayna'nın da katılması esas alınmıştır. Türk Genel Kurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada bu harekâtın Akdeniz'de NATO tarafından yapılan Etkin Çaba Harekâtı (OPERATION ACTIVE ENDEAVOUR-OAE) ile tamamen uyumlu olduğu vurgulanmıştır.²⁴¹

Karadeniz'in günümüzdeki önemini şu başlıklarda toplamak mümkün olabilir:

1. Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılması, bu dağılma sonrası batıdan doğuya doğru genişlemeye devam eden AB ve NATO'nun Karadeniz'e kadar genişlemesi ve Karadeniz'i kapsayacak şekilde Güney Kafkasya'yı da ("Dublin'den Bakü'ye") içine alarak genişlemeyi tamamlamak istemesi,²⁴²

2. Bölgede kurulan yeni devletlerin, Rusya'nın yeniden güçlenmesi ihtimaline karşı NATO ve AB'nin siyasi, ekonomik ve askerî güvenlik bakımından teminat olarak görülmesi,²⁴³

3. ABD'nin ileri tarihlerde olası savaşlar için Karadeniz'i "askerî üs, radar istasyonları ve casus uçakları ile izleme merkezi" olarak değerlendirmek istemesi,²⁴⁴

4. Karadeniz ve Hazar bölgesinin sahip olduğu zengin enerji kaynakları ve enerji yollarına yakınlığı,²⁴⁵

5. Enerji Koridoru olarak nitelendirilen bu bölgenin aynı zamanda 11 Eylül saldırılarından sonra ABD için Orta Asya'yı da kontrol altına alabileceği bir Güvenlik Koridoru anlamına da gelmesi,²⁴⁶

²⁴⁰ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm

²⁴¹ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm

²⁴² Kanbolat, (Erişim) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=916&kat1=1&kat2=>, 17 Nisan 2006

²⁴³ Bknz. Kanbolat, **a.g.k.**

²⁴⁴ Bknz. Kanbolat, **a.g.k.**

²⁴⁵ Bknz. Kanbolat, **a.g.k.**

6. Özellikle doğalgaz'da Avrupa'ya giden enerji yollarının Karadeniz'e kıyı ülkelerden geçmesi ve eğer yukarıda bahsedildiği üzere Ukrayna ve Gürcistan'ın da NATO'ya katılımı gerçekleşirse Rusya'nın bu bölgede küçük bir askerî üs bulundurabileceği ihtimali.

Karadeniz'de ülkemizce dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da Boğazlar ve Montrö Sözleşmesi'dir. ABD'nin, Karadeniz'de askerî yüzer unsurlar bulundurmamak istemesine rağmen önünde en büyük engel, 1936 yılında imza edilen Montrö Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmeye göre, Karadeniz'e kıyıdaş olmayan ülkelerin Karadeniz'de aynı anda bulundurabileceği donanma gemilerinin ağırlığı kırkbeşbin tonu aşmamaktadır. Oysa bir NATO deniz gücü, bu maddenin açık ihlali anlamına gelecektir. Ankara, Montrö'nün bir tek maddesinin delinmesinin bile, tüm sözleşmenin `tartışmaya açılması`, hatta Türkiye'nin Boğazlar'daki egemenliğinin sorgulanmasına kadar gidebilecek bir süreci başlatmasından endişe etmektedir.²⁴⁷

Nitekim Ağustos 2008'de Gürcistan'ın, Güney Osetya'nın bağımsızlığını tek taraflı ilan etmesiyle birlikte savaşa girmesi, Rusya'nın müdahâlesiyle Gürcistan'a ağır kayıplar verdirilmesiyle gelişen olaylarda ABD ve AB ülkeleri Gürcistan'a yardım amaçlı askerî gemiler gönderme taleplerinde bulunmuş ve bu girişimler kamu oyunda büyük yankılar bulmuştu. Savaş sonrasında ABD'nin büyük tonajlı hastane gemilerini Karadeniz'e geçirme istediği Türkiye tarafından reddedilmişti. ABD Lozan ve Montrö sözleşmelerine imza atmamasına rağmen yarattığı objektif hukuki statü bakımında sözleşmeler onu da bağlamaktadır. Her ne kadar Montrö sözleşmesi imza altına alınırken en yüksek tonajlı kruvazörün otuz bin ton olduğu göz önünde bulundurularak geçiş rejimi düzenlenmiş olsa da bugün bir uçak gemisinin yüz bin ton gibi bir tonajda olduğu ve ABD'nin bu maddelerde değişiklik yapmak istediği belirtilmektedir.²⁴⁸ Gürcistan – Rusya savaşı sonrasında ABD, Sözleşme gereği kıyıdaş olmayan ülkelerin bölgede

²⁴⁶ Bknz. Kanbolat, **a.g.k.**

²⁴⁷ (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=4037811>, 25 Ağustos 2008

²⁴⁸ Kanbolat, (Erişim) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=1&ID=2502>, 20 Ağustos 2008

en fazla 21 gün kalabileceği maddesine uyarak Karadeniz'e "Girdi-Çıktı" yöntemini kullanmış ve beş savaş gemisi ile bölgeye giriş yapmıştı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YENİ NATO VE NATO'NUN GELECEĞİ

Bu bölümde NATO'nun yarım asırdan fazla olan örgütsel yaşantısında kurmuş olduğu ilişkiler ile değişen tehdit algılamalarıyla birlikte yeni dünya düzeninde İttifakın nasıl şekillenebileceği üzerine araştırmalar yer almıştır.

4.1. NATO'nun Ortaklıkları

NATO üyelerinden başka ülkelerle ve organizasyonlarla da ilişkiler içerisindedir.

4.1.1. Barış İçin Ortaklık (BİO)

1994 yılında Brüksel Zirvesiyle başlatılan BİO programı, zaman içerisinde aşamalar kaydederek NATO'ya giriş için bir formasyon niteliğini almıştır.

Nisan 1999 yılında gözden geçirilerek Güçlendirilmiş ve Operasyonel Hâle Getirilmiş Ortaklık adını almıştır.

Kasım 2002 Prag Zirvesinde BİO' nun yeni güvenlik şartları doğrultusunda geliştirilmesine ve ortak ülkelerin karar mekanizmalarına daha fazla katılımları için çalışmaların başlatılmasına karar verilmiştir.

Bugün, 24 BİO ülkesi bulunmakta bunlardan Rusya ile farklı bir ortaklık anlaşması ile ortaklık sağlanmaktadır. Bu ülkeler, Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bosna Hersek, Hırvatistan,

Finlandiya, Gürcistan, İrlanda, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Karadağ, Malta, Rusya, Sırbistan, İsveç, İsviçre, Tacikistan, Makedonya, Türkmenistan, Ukrayna, Özbekistan'dır.

4.1.2. Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi

NATO üyesi ülkeler ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkileri daha kurumsal bir temelde geliştirmek amacıyla 1991 yılında kurulan KAİK'in yerini alan Avrupa – Atlantik Ortaklık Konseyi, 1997 yılında kurulmuştur.

AAOK, NATO ve Ortaklar arasında siyasi ve güvenlikle ilgili konularda kapsamlı ve çok taraflı bir iş birliği ile aynı zamanda bir danışma forumu niteliği taşımaktadır. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi, "NATO üyeliği düşünmeyen ülkelerin de kendi dış politika ve güvenlik politikalarından bir ödün vermeden Avrupa-Atlantik güvenliğine katkıda bulunmalarına yardımcı olan bir araçtır"²⁴⁹ şeklinde de tanımlanmaktadır.

NATO üyesi ülkeler ile BİO üyesi ülkelerin tamamı AAOK üyesidir. Bugün bu 50 üye ülke demektir.

4.1.3. NATO – Rusya İş birliği

1991'den itibaren Kuzey Atlantik İş birliği Konseyi (KAİK) çerçevesi içinde sürdürülen iş birliğine dayanarak Rusya 1994 yılında Barış İçin Ortaklık'a katılmış ve NATO ile BİO'nun ötesinde "Daha Geniş ve Güçlendirilmiş Diyalog ve İş birliği" geliştirmeyi kabul etmiştir.²⁵⁰

²⁴⁹ Robert F. Simmons Jr, *NATO Dergisi*, Yaz 2007 sayısı

²⁵⁰ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, *a.g.e.*, 2001, s. 77

1995 Bosna Barış Anlaşması'nın askerî boyutlarının uygulanmasında NATO ile Rusya arasındaki iş birliği, güvenlik alanında aralarında gelişmekte olan iş birliğine önemli bir yeni boyut kazandırdı. Rusya birliklerinin NATO başkanlığındaki Uygulama Gücü (IFOR) ve daha sonra onun yerini alan İstikrar Gücü'nde (SFOR) İttifak ve diğer Ortak ülkelerin birliklerinin yanında ilk defa olarak yer aldı. Bugün toplam 20 000 askeri olan SFOR içinde Rusya'nın 1 200 kadar askeri bulunmaktadır.²⁵¹

10 Aralık 1996'da Brüksel'de yapılan toplantılarında NATO Dışişleri Bakanları, Genel Sekreter'den NATO-Rusya ilişkilerini derinleştirecek ve bu ilişkinin ileride gelişmesi için bir çerçeve oluşturacak bir anlaşma zemini bulmak için Rusya ile birlikte çalışması ricasında bulundular. Genel Sekreter Solana ve Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Primakov arasında dört ay süren yoğun görüşmeler çok önemli bir belgeyle sonuçlandı. "NATO ile Rusya Federasyonu arasında Karşılıklı İlişkiler, İş birliği ve Güvenliğe Dair Kurucu Senet" adlı bu belge 27 Mayıs 1997'de Paris'te Kuzey Atlantik İttifakı Devlet ve Hükümet Başkanları, NATO Genel Sekreteri ve Rusya Federasyonu Başkanı tarafından imzalandı.²⁵²

NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi (DOK) ilk olarak 18 Temmuz 1997'de toplandı ve güven oluşturma, yanlış fikirlere kurtulma, ve düzenli bir danışma ve iş birliği sistemi geliştirme konusunda çalışmalar verdi.²⁵³

NATO Kosova'ya hava saldırılarını başlatınca Rusya DOK çerçevesinde yapılan danışma ve iş birliğini geçici olarak durdurdu. Kurucu Senet'ten resmen çekilmemekle beraber Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi çerçevesinde yapılan toplantılara katılmaktan vazgeçti ve Moskova'daki iki NATO Enformasyon görevlisini sınır dışı etti. Ancak Bosna ve Hersek'teki askerî iş birliği devam etti.²⁵⁴

²⁵¹ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s. 79

²⁵² **a.g.e.**, s. 79

²⁵³ **a.g.e.**, s. 80

²⁵⁴ **a.g.e.**, s. 82

DOK'un aylık toplantıları Temmuz 1999'da yeniden başladı; ancak Rusya bu toplantıların gündemini Kosova'ya ilişkin konularla sınırladı.²⁵⁵

Mayıs 2002'de gerçekleştirilen Roma Zirvesi'nde NATO ile RF arasında bir ortak konsey (NATO RF Council – NRC) kurulması kararlaştırıldı. Bu konsey sayesinde NATO üyesi ülkeler ile RF eşit şartlarda bir araya gelerek çalışmalar yapacaktır. RF'nun NATO nezdinde daimi bir temsilciliği ve Korgeneral rütbesinde bir askerî temsilcisi bulunmaktadır.

11 Eylül saldırılarından sonra Rusya'nın terörizm ile mücadele konusunda kapsamlı iş birliği yapılması teklifi ile ikili ilişkilerdeki yumuşama, 2008 yılında Gürcistan – Rusya savaşının patlak vermesiyle yerini yeniden soğukluğa bırakmıştır.

4.1.4. Akdeniz Diyalogu

Akdeniz Diyalogu'nun temel hedefi, karşılıklı anlayış birliğinin sağlanması ve NATO faaliyetleri hakkında diyalog ülkelerinde oluşabilecek yanlış izlenimlerin ortadan kaldırılarak karşılıklı güven ortamı ve iş birliğinin geliştirilmesi olarak tanımlanmıştır.²⁵⁶

Kuzey Atlantik Konseyi'nin Aralık 1994 Bakanlar Kurulu toplantısında alınan karar doğrultusunda, 08 Şubat 1995 tarihinde beş ülke (Fas, Moritanya, Tunus, Mısır ve İsrail) Akdeniz Diyalogu'na davet edilmiştir. Diyaloga 1995 Aralık ayında Ürdün, 2000 yılı Şubat ayında da Cezayir dahil olmuştur. Hâlen Diyaloga üye olmayan Akdeniz ülkeleri; Suriye, Lübnan, Filistin, Libya, GKRY ve Malta'dır.²⁵⁷

²⁵⁵ NATO Basın ve Enformasyon Bürosu, **a.g.e.**, 2001, s.82

²⁵⁶ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_10_Akdeniz_Diyalogu/Akdeniz_Diyalogu.htm

²⁵⁷ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_10_Akdeniz_Diyalogu/Akdeniz_Diyalogu.htm

NATO'nun Akdeniz bölgesiyle ilgilenmesi ve çevre ülkelerle diyalog arayışı, dünya deniz ticaretinin altıda birinin bu bölgede yapılması ve Türkiye'de dahil olmak üzere Akdeniz'in kuzeyinde yer alan tüm ülkelerin NATO üyesi olmasından kaynaklanmaktadır.

1996 yılından itibaren, NATO Okulu'ndaki Barış Destekleme Harekâtı Kurslarına ve NATO Savunma Koleji'ndeki kurs ve seminerlere diyalog ülkelerinden personel katılımına olanak sağlanmış, 1999 yılından itibaren diyalog ülkeleri ile NATO makamları arasında irtibatın sağlanması için "Temas Noktası Büyükelçilikleri" sistemi oluşturulmuştur.²⁵⁸

2002 NATO Prag Zirvesinde Akdeniz Diyalogu'nun siyasi ve pratik boyutlarının artırılması, bu kapsamda, aralarında terörizme ilişkin konuların da bulunduğu ortak güvenlik konularında pratik iş birliğinin yoğunlaştırılması kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda Ocak 2004 ayında yapılan "Clearing House" toplantısında, "genişleme ve yeni inisiyatiflerle geliştirme" konularında NATO ülkeleri ile birlikte diyalog üyesi ülkelerin de görüşleri alınmış ve Diyalogun askerî faaliyetlerinin artırılması gündeme gelmiştir. Bu kapsamda;

- Akdeniz Diyalogu ülkelerinin NATO'nun ACTIVE ENDEAVOUR harekâtı dahil, NATO harekâtlarına ve NATO-BIO tatbikatlarına de katılımı, bu faaliyetlere "case by case" esasına göre seçilmiş "triple-non (yeni adı "contact countries") ülkelerinin de iştirak ettirilmesi,
- Diyalog ülkelerinin NATO Karargâhı, PCC ve SACT'ta temsili,
- Bilgi değişimi, STANAG'ların Diyalog ülkelerine de yayımlanması,
- NATO-BIO okullarında Akdeniz Diyalogu ülkelerine de eğitim verilmesi,

²⁵⁸ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_10_Akdeniz_Diyalogu/Akdeniz_Diyalogu.htm

- Daha kapsamlı iş birliği açısından faaliyetlere ilişkin bir plan (Partnership Work Plan – PWP) hazırlanması kararlaştırılmıştır.²⁵⁹

4.1.5. İstanbul İş birliği Girişimi

NATO, Akdeniz ülkeleriyle başlatmış olduğu diyalog girişimlerinden on yıl sonra ABD ve İngiltere'nin girişimleriyle 2004 Haziran ayında yapılan İstanbul Zirvesinde, kamuoyunda BOP olarak bilinen Büyük Orta Doğu Projesi ya da resmi adıyla Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP)'ın içerisine giren ülkeleri kapsayan bir güvenlik girişiminde bulunmuştur.

Bu girişim için “bölgesel güvenlik ve istikrarı güçlendirmeyi amaçlayan, diğer uluslararası girişimlerden (Avrupa Birliği, G8, ve AGİT girişimleri) tamamen ayrı ancak bu girişimleri tamamlar nitelikte olduğu ve programın başarıya ulaşması için tek yolun NATO'nun da katkılarıyla bulunacağı pratik faaliyetler vasıtasıyla ilgili ülkelerle ikili iş birliği yapmaktır” ifadesi kullanılmıştır.²⁶⁰

Pratik iş birliğinin kapsamında, savunma reformu, savunma bütçeleri, savunma planlaması ve asker-sivil ilişkileri üzerinde duruma özel bazı öneriler getirmek; bilgi paylaşımı ve denizcilik konusunda iş birliği vasıtasıyla terörizme karşı savaşı güçlendirmek; nükleer silahların ve bunları atma vasıtalarının yarattığı tehlikelere karşı İttifakın yürüttüğü çalışmalara katkıda bulunmak; özellikle terörizm, küçük ve hafif ateşli silahlar, yasa dışı uyuşturucu trafiği ile bağlantılı olarak sınır güvenliğini güçlendirmek ve sivil

²⁵⁹ (Erişim) http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_10_Akdeniz_Diyalogu/Akdeniz_Diyalogu.htm

²⁶⁰ Nicola de Santis, “Akdeniz ve Büyük Orta Doğu’ya Açılmak”, **Nato Dergisi**, Sonbahar 2004

olağanüstü hal planlaması ile ilgili iş birliğini güçlendirme faaliyetleri bulunmaktadır.²⁶¹

İstanbul İşbirliği Girişimi'nin "Büyük Orta Doğu" da bu girişimin içerik ve amaçlarını (terörizm ve nükleer silahların yayılmasına karşı mücadele dahil) kabul eden tüm ülkelere açık²⁶² olduğu belirtilse de NATO ilk olarak, Körfez İş birliği Konseyi (KİK) üyesi altı ülkeye (Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri) öncelik vermektedir. Bu ülkelerden bugün sadece dördü (Bahreyn, Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri) bu girişime üyedir.

Bu girişime katılım, NATO, BİO, AAOK'ya üyelik anlamına gelmeyecek ve katılımcı ülkelere güvenlik garantisi vermeyecektir.

Bu girişim, özellikle Türk kamuoyunda, ABD'nin petrol zengini olan bu bölgeye ilgisi şeklinde algılanmıştır.²⁶³ Hatta konu 2008 zirve toplantısında da gündeme gelmiş ve NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, toplantı öncesinde soru işaretlerini gidermek üzere mesajlar vererek, Körfez ülkeleriyle iş birliğini geliştirmenin 'bölgeye ayak basma çabası' olarak algılanmaması gerektiğini belirtmiştir.²⁶⁴

4.1.6. Temas Ülkeleri

NATO'nun yukarıda sayılan ortaklıklarından başka Dünyadaki tüm diğer ülkelerle, olay temelli olarak ilişki kurabileceği belirtilmektedir. Burada ülkeler temas kuracakları veya iş birliği yapacakları konuları belirleyerek bireysel olarak NATO ile irtibata geçeceklerdir.

²⁶¹ Santis, **a.g.k.**

²⁶² Santis, **a.g.k.**

²⁶³ (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=610116>, "ABD Hedefine Ulaştı", 29. Haziran 2004; (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=610585>, "NATO nun Ortadoğu Açılımında Türkiye Eğitim Üssü Olmaya Aday", 30 Haziran 2004

²⁶⁴ (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=2786568>, 27 Nisan 2008

Bugün Arjantin, Avustralya, Brezilya, Şili, Çin, Endonezya, Güney Kore, Hindistan, Japonya, Kolombiya, Malezya, Pakistan, Singapur, Güney Afrika, Moğolistan ve Yeni Zelanda farklı konularda NATO ile ikili temaslarda bulunmaktadır.

4.2. Yeni NATO

İki kutuplu dünyanın ortadan kalkmasıyla NATO'nun değişimi kaçınılmaz olmuş ve NATO'nun devamının tartışıldığı bir ortamdan yeni güvenlik risklerinin ortaya çıktığı varsayımıyla NATO'ya yeni görevler biçilmiştir. Böylece NATO hem varlığını koruyabilecek hem de daha önce hiç olmadığı kadar politik ve dünya politikalarında küresel bir oyuncu olarak karşımıza çıkacaktır.

Yeni güvenlik ortamında NATO'nun karşı koymasına gereken riskler; etnik çatışmalar, insan hakları ihlalleri, siyasi iktidarsızlıklar, ekonomik zafiyetler ve biyolojik silahların yaygınlaşması olarak belirtilmektedir.

Kasım 2002'de Prag Zirvesi'yle tarihinin en büyük genişlemesini yaşayan NATO, yeni katılan ülkelerin konumu ve içinde buldukları politik kaoslar nedeniyle askerî bir güç olmanın yanında politik yönüyle de ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu politik dönüşümde, ittifak üyeliği ile ilgili hususlar, NATO'nun sivil ve askerî yapılarında yapılacak düzenlemeler, yeni görevler ve yetenekler ile unsurlar arasındaki ilişkiler etkilenmiştir.

Buna göre yeni NATO, özellikle askerî anlamda harekât unsurlarını ve yeteneklerini gözden geçirmeli ve yeni yüzyılın sorunlarıyla başa çıkabilecek bir yapıya getirilmelidir.

Prag Zirvesi'nde açıklanan askerî dönüşüm; NATO Komuta Yapısının değişimini, NATO Mukabele Kuvveti (NRF) kurulmasını, Prag Yetenek Taahhütleri'ni kapsamaktadır.²⁶⁵ Prag Yetenek Taahhütleri ile NATO liderleri,

²⁶⁵ (Erişim) <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/military.html>

İttifak operasyonlarının her türü için kritik derecede önem taşıyan dört temel operasyonel alanda (terörizme karşı savunma dâhil) ulusal yeteneklerini mümkün olduğu kadar hızla geliştirmek konusunda belirli, bireysel taahhütlerde bulundular.²⁶⁶ NATO ve milli orduların yeniden yapılandırılmasında temel hedef, kullanılabilirlik, hızlı harekât ve konuşlanma kabiliyeti, yüksek eğitim ve profesyonellik düzeyi olarak ifade edilebilir.²⁶⁷

Letonya'nın Riga şehrinde 28–29 Kasım 2006 da yapılan Riga Zirvesi'nde Afganistan'a vurgu yapılarak, NATO Mukabele Kuvveti'nin tam harekât yeteneğine ulaştığı, NATO'nun AB' yeni üye olan ülkelere de açık olduğu, Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya'nın 2008 Zirvesi'nde üyeliğe davet edileceği, BİO kapsamında üyelik için Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan'ın katılımının beklendiği belirtilmiştir.²⁶⁸ Riga Zirvesi, yapısal anlamda büyük değişiklikler getiren bir zirve olmaktan çok devam eden dönüşümün ve harekâtların gözden geçirildiği bir toplantı niteliğini taşımaktadır.

2–4 Nisan 2008 tarihinde Romanya'nın Bükreş şehrinde yapılan son zirvede, devam eden NATO harekâtları, genişleme, ortaklık ilişkileri ve yeni güçlülere karşı hazırlıklar konu edilmiş ve bu doğrultuda kararlar alınmıştır.²⁶⁹ Zirvede, Afganistan'daki askerî gücün ve harekâtın küresel güvenlik için hayati önemde olduğu, Kosova'daki askerî unsurların devam edeceği, BM Genel Sekreteri ve diğer üst düzey yönetici katılımlarının önemli olduğu, genişleme sürecinde NATO kapılarının Güney Doğu Avrupa ülkelerine açık olduğu, yeni tehdit ve risklere karşılık NATO'nun dikkatli olarak bu konuda Atlantik Şartı hazırlayacağı belirtilmiştir.²⁷⁰

NATO'nun 60'ıncı kuruluş yıl dönümü zirvesi 2009 yılında Strazburg/Fransa ve Kehl/Almanya şehirlerinde yapılacaktır.

²⁶⁶ (Erişim) <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/military.html>

²⁶⁷ Vahit Erdem, (Erişim)

http://www.eastweststudies.org/tr/makale_detail.php?tur=1001&makale=83, 23 Aralık 2004

²⁶⁸ Bknz. (Erişim) <http://www.nato.int/>, (Erişim) <http://www.nato.int/docu/comm/2006/0611-riga/index.htm>

²⁶⁹ (Erişim) <http://www.summitbucharest.ro/en/1.html>

²⁷⁰ (Erişim) http://www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html

Yeni NATO'da güvenlik kavramlarının geniş tanımı ve NATO'nun karşılaşılabileceği tehdit ve riskler, ani reaksiyon gösterebilecek askerî güç, uluslararası kuruluşlarla ilişkiler, diyalog ve iş birliği kurulan bölge ve ülkelerdeki artış dönüşüm açısından ön plana çıkmaktadır.

Yeni NATO'da özellikle Afganistan göz önünde bulundurularak olaylara "Kapsamlı Yaklaşım" modeliyle yaklaşım ifade edilmektedir. Bu yaklaşımda daha çok sivil unsurun tesisinden varsayımla, sivil-asker iş birliği için düzenlenecek bir Kapsamlı Yaklaşım'ın adalet, hukukun üstünlüğü ve yönetim sektörünü ele alması gerektiği vurgulanmaktadır.²⁷¹

Yeni NATO aynı zamanda yapmış olduğu genişleme ve Akdeniz bölgesi, Orta Asya ve Körfez Bölgesi ülkelerle değişik biçimlerde tesis ettiği ortaklık ve iş birliği girişimleriyle, aynı zamanda Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi temas ülkeleriyle gerçekleştirilen ikili ilişkilerle artık küresel bir oyuncu görünümündedir. NATO'nun böyle bir oyuncu olabilmesi için sahip olmadığı politik, ekonomik ve sivil yetenekleri karşılayabileceği, BM, AGİT, AB ve diğer küresel oyuncularla da iş birliği içerisinde olmalıdır. Bu maksatla oluşturulan Kapsamlı Yaklaşım Konsepti, farklı yelpazedeki uluslararası kuruluşların faaliyetlerinin, ortak bir hedefe yönelik olarak planlama ve koordinasyonu öngörülmektedir. Nitekim NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, "NATO"yu küresel jandarma haline dönüştürmek hata olur, bunun yerine ortak değerler ve çıkarlar doğrultusunda küresel ortaklıklar arasındaki ilişkileri istikrara kavuşturmak NATO'nun aradığıdır." demektedir.²⁷²

Prag Zirvesi'yle büyük bir değişim içerisine giren NATO'nun henüz dönüşümünü tamamladığı söylenemez. Özellikle Afganistan'da ortaya çıkan askerî güç ihtiyacı ve üye ülkelerin askerî unsurlarını buraya göndermek istememeleri NATO'nun güvenilirliğini sarsacak boyutlara ulaşmıştır. Yeni NATO'nun, koymuş olduğu hedeflere ulaşabilmek için daha fazla iş birliğine ihtiyacı olduğu açıktır.

²⁷¹ NATO Dergisi, (Erişim) <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART7/TR/index.htm>

²⁷² El Pais Gazetesi, (Erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=1817611> 24 Kasım 2006

Yeni NATO’da kurumsallaşma ve dönüşüm ön plandadır. Yapılan her zirve toplantısı ile birlikte, İttifakın kurumsallaşması için temel nitelikte değişiklikler önerilmekte ve özellikle NATO’nun küresel bir oyuncu olabilmesi için askerî gücünün yanında siyasi gücün artırılması için diğer uluslar arası kurumlarla iş birliği yapılmaktadır.

4.3. NATO’nun Geleceği

Yukarıda ayrıntıları verilen dönüşüm sürecinin ve özellikle de Afganistan’da NATO kuvvetlerinin verdiği mücadelenin sonuçlarına göre ittifakın, geleceğinin de şekilleneceği açıktır.

NATO’nun karar mekanizması yanında yapısal olarak diğer bazı alanlarda da değişiklik ya da düzenlemelere gidilmesi geleceğini etkileyecek unsurlardandır. Örneğin; istihbari yeteneklerinin geliştirilmesi, mali reformlar yapılarak; “masraflar, bu masrafları yapan ülkelere aittir” prensibinin ortak bir bütçeyle desteklenmesi, yine genişleme ve iş birliği girişimlerinin ucu açık değil de net bir coğrafyada uygulanması gibi hususlar, gelecek yıllarda alınacak kararlar ve özellikle uygulamalarda kesinlik ve güven anlamına geleceği değerlendirilmektedir.

NATO’nun küresel olaylara müdahâle konusunda daha aktif rol oynamak için özellikle ABD’nin güdümüyle hareket edeceği değerlendirilmektedir. NATO artık sadece kolektif bir savunma örgütü değildir ve gittikçe küresel bir güvenlik örgütüne dönüşmektedir. Bu değişimle NATO’da yapısal anlamda düzenlemeler yapılmazsa özellikle alan dışı yeni müdahâlelerde (Bosna–Hersek Savaşı ve Afganistan’da olduğu gibi) hukuki açıdan sakınca yaratabileceği düşünülmektedir..²⁷³ Alan dışı müdahâlelerde BM’nin kararlarına uyulması konusu ve bunu sağlarken özellikle BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden NATO üyesi olmayan Rusya’nın ve Çin’in

²⁷³ Kuloğlu, a.g.e., s. 57

vereceği kararlarla NATO'nun güvenilirliğinin sorgulanabileceği, bu doğrultuda alan dışı müdahâlelerin NATO programlarında iyi tanımlanması gerektiği açıktır.

ABD'nin küresel güç olma isteği ve bunu gerçekleştirebilme uğruna küresel ortaklar bulma ihtiyacından dolayı, NATO'yu bu konuda bir sıçrama tahtası olarak kullanmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.²⁷⁴

AB'nin girişimlerine rağmen ortak bir askerî birliğin oluşturulması ve bunun idamesindeki güçlük nedeniyle ABD ve NATO'ya ihtiyacın süreceği düşünülmektedir. Fransa'nın askerî kanada geri dönmeyi istemesi bunun bir göstergesi kabul edilebilir. 1966 yılında General Charles de Gaulle yönetimindeki Fransa özellikle nükleer silahlar ve savunma konularında ABD'nin başı çektiği NATO'nun denetimi dışına çıkabilmek için askerî kanattan çekilmiş, bu durum sonucunda NATO'nun ana karargâhı Paris'ten Mons'a taşınmak zorunda kalmıştı. Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy, yaklaşık 40 yıl aradan sonra Fransa'yı NATO'nun askerî kanadına yeniden sokmak için girişimlerde bulunmaktadır. Fransa içerisinde de muhâlefet edilen durum özellikle, Fransa parlamentosunda süper güç olma ideallerinin iflası olarak algılanmaktadır. Bu durumun NATO'yu ilgilendiren kısmı ise yıllar sonra Fransa'nın neden askerî kanada geri dönmeyi talep ettiği olmalıdır. Görünen o ki Fransa, Afganistan başta olmak üzere, NATO'nun askerî güç kullandığı kilit bölgelere artık sadece lejyoner göndermek istememektedir. NATO 2009 zirve toplantısında gündeme geleceği tahmin edilen bu girişimin ABD tarafından desteklendiği ve iki komutanlığın Fransa'ya verilebileceği tahmin edilmektedir.²⁷⁵ Zira ABD'nin Afganistan'da özellikle muharip asker konusunda sıkıntı çektiği bilinmektedir.

Fransa'nın askerî kanada dönüş isteği oybirliği kuralı gereği herhangi bir üye tarafından reddedilebilir. Özellikle Türkiye'nin başta 1915 olayları olmak üzere Fransa ile gerginlik yaşadığı sorunlar nedeniyle ret oyu

²⁷⁴ Kuloğlu, a.g.e.

²⁷⁵ (Erişim) <http://www.nethaber.com/Dunya/89599/Fransa-NATOya-donmek-icin-her-turlu-atraksiyonu>

kullanabileceği, ya da kullanıp kullanmaması gerektiği tartışılmaktadır. Yunanistan'ın bir isim benzerliği uğruna fikirlerinden kesinlikle şaşmadığı ve 26 üye ülkenin oyunu geçersiz saydığı bir ortamda Türkiye'nin haklı olduğu bir dava için nasıl bir karar vereceği merak konusudur.²⁷⁶

Buradan hareketle, NATO'nun yapısal değişikliklerini tamamlayıcı olarak yeni katılan üyeler de göz önünde bulundurularak, kuruluşundan bu yana devam eden oybirliği ile karar alma sürecinin en azından askerî konular haricinde yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmekteyim. 2008 zirvesinde Yunanistan, Makedonya'nın kesin üyeliğini, kendi sınırları içerisinde kalan bir bölgenin "Makedonya" olduğu gerekçesiyle reddetti. Böylece Makedonya, NATO'nun 60.yıl zirvesinde daimi üye olma şansını kaybetmiş oldu. Burada göze çarpan 26 ittifak üyesinin EVET oyuna karşılık bir HAYIR oyunun üstün gelmiş olduğudur. Bu gösteriyor ki, müttefik sayısının daha da arttığı bir NATO'da karar mekanizmaları benzer ikili sorunlardan dolayı yavaşlayabilecektir.

Gürcistan – Rusya savaşıyla daha da ön plana çıkan Karadeniz/Kafkaslar bölgesinin önemi, enerji yollarının kontrolü ve güvenliği konularının ileriki yıllarda da NATO ve diğer uluslararası oyunculara şekil vereceği açıktır.

NATO'nun genişlemesini devam ettirmesi durumunda, karar mekanizmasında aksamaların meydana gelebileceği, ittifaka ileride dahil olabilecek askerî kabiliyeti yüksek bir gücün, ABD'nin NATO'daki etkinliğini özellikle karar alma açısından etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

Diğer uluslararası kuruluş ve aktörlerin sahip olduğu artı yönler ile NATO askerî gücünün birleştirilmesi ve bu konularda yapılacak reformlar NATO'nun önümüzdeki yıllarda küresel politikalarda yaptırımlarını da etkileyecektir.

²⁷⁶ Çağrı Erhan, Fransa'nın NATO'nun Askeri Kanadına Dönüşüne "Hayır" Denebilir mi?, 02 Mayıs 2008, (Erişim) <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=2&ID=2173>

SONUÇ

30 Haziran 1948 yılında Başkan Truman'ın kongre konuşmasıyla ortaya çıkan ve daha sonra Truman Doktrini olarak adlandırılacak siyasi manevrayla ABD, daha önce sürdürdüğü politikaları bir yana bırakarak, önce Avrupa'da, daha sonra da tüm dünyada artarak hissedilecek politik, askerî ve mali gücünü değişik uluslararası kuruluşlarla gösterecektir. Aynı konuşmada Türkiye ve Yunanistan'a mali yardım için onay isteği yine ABD'nin Büyük Britanya'dan sonraki yeni dünya imparatorluğunun ilk girişimi sayılabilir.

Truman Doktrini'nden kısa bir süre sonra ABD, Avrupa ve hatta açık bir şekilde Sovyet nüfuzunda bulunan ülkelerini de kapsadığı belirtilen mali yardım girişimleriyle Avrupa'da varlığını hissettirmiş, Sovyetler Birliği'nin karşı hamleleriyle 15 Mart 1948 tarihinde Brüksel Anlaşması'yla kurulan Batı Avrupa Birliği'ne katılıp Kuzey Atlantik İttifakını kurmak için büyük bir fırsat ele geçirmiştir. Nitekim 1949 yılında, bugün hâlâ kurumsal varlığını sürdüren NATO, kurulmuştur.

Sovyet tehdidine karşı kurulduğu belirtilen, "askerî" bir örgüt olan NATO, bu tehdit ortadan kalkmasına rağmen çeşitli sebepler öne sürülerek varlığını devam ettirmiş; dahası en büyük genişlemesini bu dönemden sonra yapmıştır. Bu kapsamda NATO'nun ayakta kalabilmesinin en büyük sebebi, yapısal olarak zamana ve dünya konjektürüne uygun şekilde stratejilerinde yaptığı değişiklik gösterilebilir.

Gerginlik Dönemi'nde, sahip olduğu nükleer silahları tehdit olarak kullanmış ve Avrupa'nın güvenliğini başka bir kıtadan yürütmeye çalışmıştır. Büyük Sovyet askerî kuvvetlerine karşılık, nükleer silahların caydırıcı olarak kullanılması planı ve Avrupa güvenliğinde tetiğin sadece ABD'nin elinde olması, dönemin en belirleyici özelliklerindedir. Sovyetler Birliği'nin askerî alanda hızla gelişmesi, nükleer silahların caydırıcılığını yitirerek yeni strateji ile birlikte Yumuşama Dönemi'ne girilmesine sebep olmuştur. Ardından gelen Uzlaşma Dönemi'nde, Helsinki Nihai Senedi ile birlikte Avrupa'da bir barış

ortamı ve Avrupa ülkeleri için ticari anlamda büyümeler görülmektedir. Askerî alana fazlaca yatırım yapmayan Avrupa'nın güvenlik şemsiyesi yine NATO'dur. Soğuk Savaş'ın sembolü Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve Gorbaçov'un savaşın bittiğini belirten konuşmalarını yaptığı 1989 yılı ile birlikte Geçiş Dönemi de başlamıştır.

ABD Başkanı G.Bush'un, "İttifakın bir arada kalması için Sovyet düşmana ihtiyaç yoktur" açıklamasını yaptığı 1991 yılında, Roma'da yapılan zirvede açıklanan kararlar ile yeni bir strateji belirleyen örgüt, en büyük yapısal değişikliğini bu dönemden sonra gerçekleştirmiştir. Bu yeni strateji ile, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yeni ve yakın ilişkiler geliştirilmesi, yeni tehdit unsurları olarak Orta ve Doğu Avrupa'daki riskler ile Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan gelebilecek potansiyel askerî tehditlerin kabul edilmesi, bu tehdit unsurları ile mücadele için askerî gücün yanında siyasal ve ekonomik araçlara önem verilmesi, daha hızlı reaksiyon gösteren bir NATO kuvveti oluşturulması, İttifak gücünün alan dışı faaliyetlerde de kullanılabileceği dolayısıyla artık Sovyetler Birliği'nin düşman olmaktan çıkarılıp, kurum içerisinde büyük yapısal ve kuramsal değişiklikler yapılması kabul edilmiştir.

NATO, yukarıda açıklanan kararlar doğrultusunda yaptığı her zirvede değişimini sürdürmüş ve üye sayısını artırarak coğrafi olarak da genişlemesini devam ettirmiştir.

Elbetteki bu büyük değişimin arkasında Soğuk Savaş döneminde de NATO'yu özellikle Sovyetler Birliğini çevreleme politikalarında kullanan ABD'nin olduğu açıktır. 11 Eylül Saldırısı'ndan iki hafta sonra açıklama yapan ABD Başkanı Bush, "ya bizimlesiniz ya da bize karşı" diyerek uluslararası terörizme karşı büyük destek sağlamıştır. Bu olay sonrasında devreye sokulan 5. madde kapsamında, Afganistan'ın işgali, NATO askerlerinin ülkeye konuşlandırılması, yedi yıl olmasına rağmen tam olarak denetimin sağlanamamış olması gibi hususların, NATO'nun geleceğinde önemli rol oynayacağı açıktır. Irak'ın terörist olaylarla ve nükleer girişimlerle ilişkilendirilmesi ile 2003 yılında ABD, terör olaylarından aldığı destekle, NATO'yu da Irak'a dahil etmek istemesine rağmen AB ile arasındaki görüş

farklılıkları nedeniyle bunu gerçekleştirmemiştir. ABD'nin enerji kaynaklarına yakınlaşma çabalarında NATO, Gürcistan, Azerbaycan, Afganistan gibi ülkelerde de kendisini göstermiş ve bu konuda faaliyetler içerisinde bulunmuştur.

AB oluşumlarının NATO'yu ABD güdümünde çıkarma ya da yeni güvenlik örgütü kurma girişimleri şimdilik zor bir ihtimal olarak görülmektedir. 1999 yılında kabul edilen Yeni Stratejik Kavram'da açıkça Kuzey Atlantik bölgesi yerine Avrupa-Atlantik bölgesi ifadeleri kullanılmış olmasına rağmen daha önce müteakip defalar bahsedilen ABD'nin yüksek askerî ve mali gücü karşısında AB'nin kaynak bakımından yetersizliği ve ortak siyasi iradenin olmayışı nedeniyle en büyük güvenlik kurumu olarak NATO'yu görmeye devam edeceği açıktır.

Eski Sovyet nüfuzundaki bölgelerde bulunan ya da daha önce tampon durumundaki devletler, tek kutuplu dünya düzeni ile birlikte, güçlünün yanında olma isteği ya da H.Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde en üst sıralarda gelen "Güvenlik İhtiyaçları"nın karşılanması olarak açıklayabileceğim şekilde NATO'ya girmek istemektedirler. NATO'nun, daha önce de belirttiğim üzere sadece askerî bir örgüt olmayışı, üyesi olan devletlere güvenlik ve prestij başta olmak üzere sağladığı menfaatler çekiciliğini artırmaktadır. Bu uğurda NATO'ya giriş aşamasında olan ya da BİO üyesi olup NATO ile anlaşmalar imzalayan devletler, bizim 1950'de Kore Savaşı'nda yaptığımız gibi bazı bedeller ödemeye de hazırdırlar. Irak Savaşı'nda ABD ve İngiltere gibi ülkelerin yanında İtalya, Ukrayna, Polonya, Bulgaristan, İspanya, Danimarka, El Salvador, Slovakya, Letonya, Gürcistan, Estonya, Hollanda, Tayland, Romanya, Avustralya, Macaristan, Kazakistan ve Güney Kore'nin yer alarak asker kaybı vermeleri bunun bir göstergesi sayılabilir.²⁷⁷ Yukarıda sayılan ülkelere El Salvador, Tayland, Avustralya ve Güney Kore hariç diğerleri NATO üyesi ya da BİO ülkeleridir.

²⁷⁷ (Erişim) <http://www.lpghaber.com/Irak-Savasi-nda-Olen-Amerikan-Ordusu-na-Bagli-Askerlerin-Sayisi-4-Bin-124-e-Yukseldi--haberi-97582.html>

Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonraki kötü ekonomik durumu, İttifakın genişlemesini engellemesine mani olmuştur. Rusya ancak bugün gelinen noktada Gürcistan ve Ukrayna üzerindeki etkisini ve NATO'nun genişlemesi üzerine söylemlerini daha yüksek sesle ifade ederek bu genişlemede önemli bir faktör olduğunu gösterebilmektedir. Bu aşamada son on beş yılda Rusya'nın başında Avrasyacı ekolden gelen, yeniden Büyük Rusya hedefleri olduğunu belirten yönetimin etkisi olduğu açıktır. Bunun yanında Rusya'nın Avrupa için en büyük doğalgaz tedarikçisi oluşu, Kafkaslarda ve Orta Asya'da hâlâ etkili olan nüfuzu ve sahip olduğu konvansiyonel silahlar, doğruya doğru ilerleme çabasında olan NATO'yu ABD ve Avrupa ülkelerine rağmen genişleme sürecinden edebilecek güçtedir.

KAYNAKÇA

AĞIR, Bülent Sarper; “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış”, **Avrasya Dosyası - Güvenlik Bilimleri Özel**, Cilt 9, Sayı 2, (Yaz 2003), s. 119

AKYILDIZ, A.Selim; “Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Önlemler”, T.C.Fırat Üniversitesi Rektörlüğü, Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu, Tarihten Günümüze Dış Tehditler, (Editörler: Orhan Kılıç - Mehmet Çevik), 17 - 19 Ekim 2001, Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi, 2002, s. 30

ARI, Tayyar; **Irak - İran ve ABD**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 504

ARMAOĞLU, Fahir; 20nci Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984, s. 640-648

ASH, Timothy G.; **In Europe's Name: Germany and the Divided Continent** (New York:Random House), 1993, s. 352

ASMUS, Ronald D.; KUGLER, Richard L., LARRABEE, Stephen; "Building a New NATO", **Foreign Affairs**, Vol. 42, No. 4, Eylül - Ekim 1993, s. 9-14

BAHARÇİÇEK, Abdülkadir; “Uluslararası Sistemdeki Yeni Yapılanmaların Türkiye Açısından Yarattığı Bazı Önemli Sonuçlar Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yeni Türkiye Dergisi** 21. Yy. Özel Sayı, C. II., Ankara, 1998, s. 375

BAUMAN, Carol E.; “Europe in NATO: Some Historical Perspectives,” BAUMANN, Carol E. (ed.), **Europe in NATO: Deterrence, Defense, and Arms Control** (New York: Praeger): 1-31.,1987, s. 22-24

BİLBİLİK, Erol; **NATO, İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi**, İstanbul, 2004, s. 30

BREZINSKI, Zbigniew; **The Grand Chessboard: Amerikan Primacy and Its Geostrategic Imperatives**, New York, 1997, s. 28-29

BUSZYNSKI, Leszek; “Rusya and The West: Towards Reneweved Geopolitical Rivalry?” **Survival**, Vol.37, No.3 Autumn 1995, s. 106-107

- CAFERSOY, Nazım; "ABD - Rusya İlişkilerinin Ana Çıkmazı: Ulusal Füze Savunma Sistemi", **Stratejik Analiz**; İsrail - Filistin Çatışması Sürecinde Uluslararası Bir Çözüm Arayışı: Mitchell Komisyonu, Sayı 17, (Eylül 2001), s. 40
- CARPENTER, Ted Galen; **NATO at 40 Confronting a Changing World**, Vaşington D.C: CATO Institute, 1990, s. 242
- CRAGG, Anthony; "Dahili Uyarılma: NATO'nun, Geleceğin Sorunları Yönünde Yeniden Şekillendirilmesi", **NATO Dergisi**, sayı 3, Zirve Özel Sayısı, Temmuz/Ağustos 1997, s. 32-35
- CORTERIER, Peter; "Transforming the Atlantic Alliance," **The Vaşington Quarterly**, 14/1: 27-37, s. 27-37;
- COWEN, Gina; "Reflections on Consensus in NATO: Past Experience and Present Problems", **Arms Control**, 4/2: 134-145., 1983, s. 138-139,
- CROMWELL, William C.; **The United States and the European Pillar: The Strained Alliance** (New York: St. Martin's Press), 1992, s. 42-45
- ÇAKMAK, Haydar; **Avrupa Güvenliği**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2003, s. 118
- ÇAYHAN, Esra; GÜNEY, Nurşin A.; **Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları NATO-AB-Türkiye**, İstanbul, 1996, s. 17-112
- DEDEOĞLU, Beril; **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Derin Yayınları, 2003, s. 233
- DOĞAN, Nejat; "NATO'nun Örgütsel Değişimi,1949-1999", **AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 74
- ELEKDAĞ, Şükrü; "NATO, ABD, AB ve Türkiye", **Milliyet Gazetesi**, 26 Nisan 1999
- ELEKDAĞ, Şükrü; **Star TV Ana Haber**, Demeç, 11 Ağustos 2008
- ERDEM, Engin; "Batı Avrupa Birliği", **Avrasya Dosyası: Avrupa Birliği Özel**, Cilt 5, Sayı 4, 1999, s. 199
- ERDOĞDU, Hikmet; **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, Nisan 2004, İstanbul, s. 47
- ESMER, Ömür Mustafa, **Yeni Dünya Düzeni**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 1994, s. 121

- GARDNER, Hall; **Dangerous Crossroads -Europe, Russia and the Future of NATO**, Praeger Publishers Westport, 1997, s. 2-10
- GATES, David; **The False Alternative: Europe's Security Dilemma**, Institute for European Defense and Stratejik Studies, Londra, 1993, s. 25
- GEDİK, Erdal; **NATO'nun Yeni Savunma Konsepti ve Türkiye Konulu Makaleler**, İstanbul, HARPAK, 1992, s. 5-3
- GOLDEN, James R.; **The Dynamics of Change in NATO: A Burden-Sharing**, Kasım 1983
- GÖKGÖZ, F. Mehmet; **Avrupa'nın Yeni Güvenlik Yapısında Batı Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Yeri**, Ankara, 1995, s. 16
- Güneydoğu Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanlığı Yayınları, **NATO ve NATO'yu Etkileyen Uluslararası Kuruluşlar**, 1993, İzmir, s. 33
- Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını; **İttifakın Yeni Stratejik Konsepti**, İzmir, 1999, s. 3-27
- GÜRKAYNAK, Muharrem; **Avrupa Savuma ve Güvenlik Politikası**, Ankara, Asil Yayınları, 2004, s. 80
- HALLE, Louis J.; **Soğuk Harp**, Genel Kurmay Yayınları, Ankara, 1976, s. 10
- HAWTREY, R.G.; **Western European Union: Implications For The United Kingdom**, İngiltere, Royal Institute of International Affairs, 1949, s. 52.
- HİÇYILMAZ, Semih; **Halklara Karsı Bir Örgütlenme NATO**, İstanbul, SAV Vakfı Yayınları, 2004, s. 86
- HYDE-PRICE, Adrian; **European Security in the Twenty-First Centruy**, New York, 2007, s. 73-93
- HUNTER, Robert E.; "Enlargement: Part of a Stragedy for Protecting Stability into Central Europe", **NATO Review**, Vol 43, No.3, Mayıs 1995, s. 4-8
- Hürriyet Gazetesi, 12 Ocak 1994, s. 1
- JANUZZI, G., "Avrupa ve Bir Güvenlik Boyutu", **NATO Dergisi**, Sayı 2, 1991, s. 7
- KISSENGER, Henry; **Diplomasi**, Ankara, 2000, s. 641
- KUGLER, Richard L.; **Commitment to Purpose: How Alliance Partnership Won the Cold War** (Santa Monica, California: RAND), 1993, s. 146-147

- KULOĞLU, Armağan; **NATO'nun 60 Yıla Varan Serüveni**, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 10
- KOSLOWSKI, Rey; Kratochwil, Friedrich V.; "Understanding Change in International Politics: The Soviet Empire's Demise and the International System," **International Organization**, 48/2: 215-247
- NATO, **Alliance's Strategic Concept** (Brussels: NATO Office of Information and Press), 1991, s. 3
- NATO Basın ve Enformasyon Bürosu; **NATO EI Kitabı**, Brüksel, 1998
- NATO Basın ve Enformasyon Bürosu; **NATO EI Kitabı**, Brüksel, 2001
- NATO Dergisi**, Madrid Zirvesi Özel Sayısı, (Temmuz, Ağustos 1997)
- NATO Handbook**, Partnership and Cooperation, NATO Office of Information and Press, 1110, Brüssels, 1995, s. 43
- NATO Vaşington Zirve Bildirisi
- NATO, NATO Final Communiqués, 1986-1990 (Brussels: NATO Office of Information and Pres,1991, s. 41-43
- NATO Enformasyon Servisi, **NATO Belgeler**, Brüksel, s. 14
- OSGOOD, Robert E.; **NATO: The Entangling Alliance**, Chicago, The University of Chicago Press, s. 87
- OSGOOD, Robert E.; **American and European Approaches to East-West Relations**, 1982
- PETERS Paul; **Massive Retaliation: The Policy and Its Criss**, Chicago, Henry Regnery Company, 1959, s. 16
- SANDER, Oral; **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s. 11
- SANTIS, Nicola de; "Akdeniz ve Büyük Orta Doğu'ya Açılmak", **Nato Dergisi**, Sonbahar 2004
- SCHWARTZ, David N; **NATO's Nuclear Dilemmas**, Vaşington, The Brookings Institution, 1983, s. 32
- SIMSONS Jr, Robert F.; **NATO Dergisi**, Yaz 2007 Sayısı
- SPAAK, Paul Henry; **NATO Niçin Kuruldu**, 1959, s. 31
- NATO Information Service; NATO Final Communiqués; 1949-1974, Brüksel, 1975, s. 199

- OĞULTÜRK, M. Cem; **Soğuk Savaş Sonrası Yeni Avrupa Güvenliği ve NATO'nun transformasyonu**, Tez Çalışması
- ÖZDEMİR, Burak; **Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Yapısı ve Türkiye**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı, 2002, s. 2
- PEKSARI, Derya G.; "NATO'nun Değişen Konsepti" Tez Çalışması, Kırıkkale, 2006, s. 45
- SIMON, Jeffrey; **The Next Round of NATO Enlargement**, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, No. 176, Kasım 2000, s. 3-4
- SLOAN, Stanley R.; **NATO, The European Union, and The Atlantic Community**, Rowman & Littlefield Publishers, USA 2003, s. 14
- Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı; **NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye**, İstanbul, 1997, s.19
- SOLANA, Javier "Preparing For the Madrid Summit", **NATO Review**, sayı 2, March 1997, s. 3-6
- ŞENOL, Niyazi; **NATO'nun Yeni Savunma Konsepti ve Türkiye Konulu Makaleler**, İstanbul, HARPAK, 1992, s. 4-2
- TURAN, İlker; **Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'nın Güvenlik Anlayışı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri konulu sempozyum bildirisi**, HAK Yayınları, İstanbul 2001, s. 12-13
- WINSTON, Churchill; **Closing The Ring**, Houghton Mifflin, 1951, Boston, s. 401
- WEU Press and Information Service, WEU History, Structures, Perspectives, Brüksel, 1993, s. 7-8
- YAY, Osman; **NATO'nun Yeni Savunma Konsepti ve Türkiye Konulu Makaleler**, İstanbul, HARPAK, 1992, s. 2-1
- YILMAZ, Veli; **Siyasi Tarih**, Hak Yayını, 1998, s. 394; Erdoğan, a.g.e., 121
- ZUCCONI, Mario; **The European Union in the Former Yugoslavia**, Abram/Chayes, Antonia Handler(Eds.), Preventing Conflict, in the Post Communist World: Mobilizing International and Regional Organizations, Vaşington Brookings Institution, 1996, s. 237-278

İnternet Erişimleri :

<http://www.asam.org.tr>
<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=2&ID=2173>
<http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=29988>
http://www.block-nato.org/Main_en.html, 11.03.2009
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/03/090311_sarkozy.shtml
<http://www.botas.gov.tr>
http://www.cimic-coe.org/ccoe_te/courses/te_basic.html, 11.03.2009
http://en.wikipedia.org/wiki/Collective_Security_Treaty_Organization
http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1421
<http://www.lpghaber.com/Irak-Savasi-nda-Olen-Amerikan-Ordusu-na-Bagli-Askerlerin-Sayisi-4-Bin-124-e-Yukseldi--haberi-97582.html>
<http://www.nato.int/>,
<http://www.nato.int/archives/1st5years/chapters/1.htm#4> , 2008
<http://www.nato.int/docu/comm/2006/0611-riga/index.htm>
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue2/turkish/military.html>
<http://www.natoyahayir.org/kampanya-metni>, 11.03.2009
<http://www.natochannel.tv/>, 11.03.2009
<http://www.nethaber.com/Dunya/89599/Fransa-NATOya-donmek-icin-her-turlu-atraksiyonu>
<http://www.nethaber.com/Dunya/74332/Medvedev-cok-sert-Gurcistan-NATO-uyesi-olursahttp://www.summitbucharest.ro/en/1.html>
http://www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html
http://tr.wikipedia.org/wiki/Var%C5%9Fova_Pakt%C4%B1, 2008
http://tr.wikipedia.org/wiki/Turuncu_Devrim
http://tr.wikipedia.org/wiki/Boris_Yeltsin
http://tr.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Putin
http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_12_NATOnun_Genisleme/NATOnun_Genisleme.htm, Eylül 2008
http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm ,
http://www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_10_Akdeniz_Diyalogu/Akdeniz_Diyalogu.htm
<http://www.tumgazeteler.com/?a=4037811>, 25.08.2008
<http://www.tumgazeteler.com/?a=2714374>, 07.04.2008
<http://www.tumgazeteler.com/?a=2786568>, 27.04.2008
<http://www.tumgazeteler.com/?a=610116>, "ABD Hedefine Ulaştı", 29.06.2004
<http://www.tumgazeteler.com/?a=610585>, "NATO nun Ortadoğu Açılımlarında Türkiye Eğitim Üssü Olmaya Aday", 30.06.2004
<http://www.tumgazeteler.com/?a=4037811>, 25.08.2008

BİÇER, Birol; " Dünya'nın Üstü Amerika Üssü", Yeni Aktüel, 20-26.10.2008,

(erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=4432912> ;

BABACAN, Ali; (erişim) <http://www.gazetehayat.com/haber/Gurcistan-NATO-uyesi-olacak/55545>, 21 Ağustos 2008

GÜLŞEN, Halit; (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6&ID=3035>, 7 Ocak 2009

EKŞİ, Muharrem; Afganistan'da NATO-KGAÖ Yakınlaşma Sürecine Doğru, 11 Şubat 2009, (erişim)

<http://www.avsam.org/tr/yazigoster.asp?ID=3052&kat1=7&kat2=>

EL PAIS Gazetesi, (erişim) <http://www.tumgazeteler.com/?a=1817611>, 24 Kasım 2006

ERDEM, Vahit; (erişim)

http://www.eastweststudies.org/tr/makale_detail.php?tur=1001&makale=83,

23 Aralık 2004

ERHAN, Çağrı; Fransa'nın NATO'nun Askerî Kanadına Dönüşüne "Hayır" Denebilir mi?, 02 Mayıs 2008, (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2173&kat2=1>

KANBOLAT, (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2123&kat1=61&kat2=> , 4 Nisan 2008

KANBOLAT, Hasan; (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1267&kat1=4&kat2=>, 26 Kasım 2006

KANBOLAT, (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=916&kat1=1&kat2=> , 17 Nisan 2006

KANBOLAT, (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=1&ID=2502>, 20 Ağustos 2008

MENGİ, Ergun; Soğuk Savaşın Ayak Sesleri mi?, 18 Ağustos 2008, (erişim)

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=60&ID=2495>

NATO Dergisi, (erişim)

<http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART7/TR/index.htm>

NATO Press Release, www.nato.int/docu/pr/2001/p01-122e.htm, 16.01.2004.

SARILBRAHİMOĞLU, Lale; (erişim) <http://www.taraf.com.tr/makale/1863.htm>, 10 Eylül 2008 ;

Terörle Mücadelede ve Hareket Dairesi Başkanlığı, Uluslararası

Sözleşmelerde Terörizm, <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm7.htm>, 30.03.2004.

YORKAN, Arzu; (erişim) <http://www.abbulteni.org/index.php/tr/makale-ve-yorumlar/183-ukrayna-rusya-doal-gaz-krizi-avrupa-ve-tuerkiye-zor-guenler-geciriyor.html>

YÜCEER, Saime; Tarihsel Perspektif İçinde Türkiye'nin NATO'ya Girişi ve Meclisteki Yankıları, (erişim)

[http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/ataturk/2002-1\(1\)/pdf/b06.pdf](http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/ataturk/2002-1(1)/pdf/b06.pdf)

EKLER**EK-A****KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI**

Washington DC, 4 NİSAN 1949

Bu antlaşmanın tarafları, Birleşmiş Milletler yasasının amaçları ve ilkelerine olan inançları ile bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyit ederler.

Demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüğünü, ortak mirasını ve uygarlığını korumaya kararlıdırlar.

Kuzey Atlantik Bölgesi`nde istikrar ve refahın geliştirilmesini amaçlarlar.

Kolektif savunma ve barış ile güvenliğin korunması için çabalarını birleştirmede kararlıdır.

Bundan dolayı bu Kuzey Atlantik Antlaşması`nda anlaşmışlardır.

MADDE 1:

Taraflar, BM yasasında ortaya konduğu üzere ilgili olabilecekleri uluslar arası anlaşmazlıkları, uluslar arası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan çözmeyi ve uluslar arası ilişkilerinde BM`nin amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı yada tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedir.

MADDE 2:

Taraflar, özgür kurumlarını güçlendirerek, bu kurumların üzerine kurulu olduğu ilkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak ve istikrar ile refah koşullarını geliştirerek barışçıl ve dostça uluslar arası ilişkilerin daha da

geliştirilmesine katkı yapacaklardır. Uluslar arası ekonomik politikalarında da çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelecekler ve taraflardan herhangi biri yada hepsi ile ekonomik işbirliğini teşvik edeceklerdir.

MADDE 3:

Bu antlaşmanın amaçlarını daha etkin biçimde gerçekleştirmek için taraflar, tek tek ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz-yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı saldırıya karşı direnme kapasitelerini bireysel ve kolektif biçimde koruyacaklar ve geliştireceklerdir.

MADDE 4:

Taraflar, herhangi birinin görüşüne göre taraflardan birinin bölgesel bütünlüğünü, siyasi bağımsızlığı yada güvenliği tehdit edildiği zaman ortaklaşa dayanışmalarda bulunacaklardır.

MADDE 5:

Taraflar, Kuzey Amerika`da veya Avrupa`da kendilerinden birine yada daha fazlasına yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer öyle bir saldırı olursa, BM anayasasının 51. Maddesinde tanınan bireysel yada kolektif öz savunma hakkını kullanarak her birini Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile uyum içinde silahlı güç kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf yada taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.

Böylesi herhangi bir saldırı yada ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyine bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslar arası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.

MADDE 6(*) :

Madde 5 açısından, taraflardan biri veya fazlasına silahlı saldırı aşağıdakileri kapsar:

- Tarafların Avrupa yada Kuzey Amerika'daki topraklarında, Fransa'nın Cezayir Bölgesinde (**) Türkiye topraklarında veya taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı.

- Taraflardan herhangi birinin bu topraklarda yada üzerinde ,ya da Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetleri bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz de yada Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan kuvvetlerine, gemilerine, yada uçaklarına yapılan saldırı.

MADDE 7:

Antlaşma, BM üyesi olan tarafların BM yasası uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülükleri veya Güvenlik Konseyi'nin uluslar arası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilemez ve etkilediği şeklinde yorumlanmaz.

MADDE 8:

Her bir taraf, kendisi ile diğer taraflar yada üçüncü bir devlet arasında şu an yürürlükte olan uluslar arası sözleşmelerin, bu anlaşmanın hükümleri ile çelişmediğini beyan ve bu anlaşma ile çelişen uluslar arası sözleşmelere girmemeyi taahhüt eder.

MADDE 9:

Taraflar bu anlaşmanın uygulanması ile ilgili konuları ele almak üzere hepsinin temsil edeceği bir konsey oluştururlar. Konsey herhangi bir zamanda acil olarak toplanabilecek şekilde düzenlenecektir. Konsey, gerekli gördüğü ikincil organlarını oluşturacaktır. Özellikle madde 3 ve 5 in uygulanmasına ilişkin önlemleri önerecek bir savunma komitesi derhal oluşturulacaktır.

MADDE 10:

Taraflar bu anlaşmanın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu anlaşmaya katılmaya oybirliği ile davet edebilirler. Davet edilen devlet, katılma belgesini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti, her bir katılma belgesinin alındığını bütün taraflara bildirecektir.

MADDE 11:

Bu anlaşma taraflarca kendi anayasal süreçleri uyarınca onaylanacak ve hükümleri uygulanacaktır. Onay belgeleri en kısa zamanda Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne teslim edilecek, bu hükümette aldığı her belgeden tüm tarafları haberdar edecektir. Anlaşma, Belçika, Kanada, Fransa, Lüksembourg, Hollanda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere imzacıların çoğunluğu tarafından onaylanır, onaylanmaz, onaylayan devletler arasında yürürlüğe girecektir, diğer devletler açısından ise onaylarının verildiği tarihte yürürlüğe girecektir.(***)

MADDE 12:

Anlaşma 10 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra, yada daha sonra, herhangi bir tarihte, taraflardan herhangi birinin talebi üzerine Kuzey Atlantik Bölgesinde barış ve güvenliği etkileyecek faktörleri ve BM yasası uyarınca uluslar arası barış ve güvenliği korumak amacıyla yapılan evrensel bölgesel

gelişmeleri göz önüne alarak, taraflar anlaşmasının gözden geçirilmesi için talepte bulunabilirler.

MADDE 13:

Anlaşma 20 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra herhangi bir taraf, ayrılma bildirimini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne vermesinden bir yıl sonra taraf olmaktan çıkabilir. ABD Hükümeti'nin aldığı her ayrılma bildiriminden tüm tarafları haberdar edecektir.

MADDE 14:

İngilizce ve Fransızca metinleri aynı değerde otantik olan bu anlaşma, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin arşivlerinde saklanacaktır. Onaylı kopyalar, bu hükümet tarafından imzacı diğer hükümetlere iletilecektir.

(*) Yunanistan ve Türkiye'nin katılımı hakkında Kuzey Atlantik Anlaşması

Protokolünün 2. Maddesi ile değiştirilmiş şekli.

(**) 16 Ocak 1963 tarihinde konsey, Fransa'nın Cezayir bölgesi söz konusu olduğunda, bu antlaşmanın ilgili hükümlerinin 3 Temmuz 1962 tarihinden itibaren uygulanamaz hale geldiğini kaydetti.

(***) Anlaşma, bütün imzacı devletlerin onayları verildikten sonra 24 Ağustos 1949 da yürürlüğe girdi.

BARIŞ İÇİN ORTAKLIK ÇAĞRI

10-11 Ocak 1994`te Brüksel, NATO Karargahı`nda yapılan Kuzey Atlantik Konseyi Toplantısına katılan Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından yayınlanmıştır.

Bizler, Kuzey Atlantik ittifakına üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları, Kuzey Amerikalı ve Avrupalı müttefikler arasında eskiden beri süre gelen yakın ortaklığı daha da geliştirerek Avrupa`nın bütününde güvenlik ve istikrarın geliştirilmesi için yapılacak olan çalışmalara olan bağlılığımızı belirtiriz. Dolayısıyla doğumuzdaki demokratik devletler ile bağlarımızı kuvvetlendirmek arzusundayız. Washington antlaşmasınının 10. maddesinde de belirtildiği üzere ittifakın kapıları anlaşmanın belirlediği prensipleri geliştirmek ve Kuzey Atlantik bölgesi güvenliğine katkıda bulunmak isteyen diğer Avrupa ülkelerine açıktır. Avrupa`nın bütününde ki politik ve güvenliğe ilişkin gelişmeleri göz önüne aldığımızda NATO`nun doğumuzdaki demokratik ülkeleri de kapsayacak şekilde genişleyeceğini umuyoruz ve böyle bir genişlemeden mutluluk duyacağız.

Bugün, NATO ve katılımcı devletler arasında ki ilişkilerin dönüşümüne acil ve pratik bir program başlattık. Bu yeni program gerçek bir ortaklık için barış için ortaklık-diyalogu ve işbirliğinden daha fazlasını içermektedir. Bu nedenle Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyine (KAİK) katılan diğer devletler ve Avrupa Güvenliği bu programa katkıda bulunma isteği ve yeteneğine sahip diğer Avrupa Güvenliği ve işbirliği konferansı (AGİK) devletlerini barış için ortaklıkta (BİO) bize katılmaya çağırıyoruz.

Kuzey Atlantik Konseyinin başkanlığında görev yapacak olan BİO, Kuzey Atlantik İttifakı ve Barış Ortakları arasında yeni güvenlik ilişkileri kuracaktır. Ortak devletler, ortaklık faaliyetlerine ilişkin olarak, Kuzey Atlantik İttifakı tarafından NATO Karargahı`ndaki politik ve askeri bünyelere katılmaya çağrılacaklardır. Ortaklık, Avrupa`nın bütününde askeri bünyelere katılmaya çağrılacaklardır. Ortaklık Avrupa`nın bütününde askeri ve politik işbirliğini

genişletecek ve yoğunlaştıracak, istikrarı artıracak barışa yönelik tehditleri azaltacak, ve ittifakımızın bağlı olduğu demokratik prensipler ve pratik işbirliği yolunu güçlendirecek daha kuvvetli ilişkiler kuracaktır. Ortaklığa aktif olarak katılan herhangi bir ülke toprak bütünlüğü, politik bağımsızlığı veya güvenliğine yönelik doğrudan bir tehdit algıladığı takdirde NATO`ya danışacaktır. Savunma bütçelerinde şeffaflık savunma bakanlıklarının demokratik yollarla kontrolü ortak planlama, ortak askeri tatbikatlar barışı koruma, arama ve kurtarma ve insani harekatlarda NATO kuvvetleri ile birlikte hareket edebilme olanağını yaratma amacı güden çalışmalarımızın hızı ve kapsamı katılan devletlerin her birinin kapasitesi ve arzusu doğrultusunda yürütülecektir. Ortaklık çerçevesi içinde askeri işbirliği ve birlikte hareket edebilme becerisini geliştirebilmek için barışı korumaya yönelik sahra tatbikatımızın 1994`de başlamasını teklif edeceğiz. Ortaklığa katılan devletlere ortaklık içerisinde ki ortak askeri faaliyetleri koordine etmek üzere NATO Karargahına ve ortaklık programlarının işlerliği için gerekli olan askeri planlamayı yürütmek üzere Mons`daki (Belçika) BİO eşgüdüm hücresine daimi irtibat subayları göndermeleri için çağrı yapacağız.

Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi iki sene önce kurulduğu günden beri, faaliyetlerinin kapsamını ve derinliğini belirgin bir şekilde genişletmiştir. İttifakın tüm faaliyet alanlarını kapsayacak işbirliğine dayalı ilişkiler kurmak için KAIK ortaklığımızla çalışmalarımıza devam edeceğiz. KAIK faaliyetlerinin artması ve BİO`nun kurulmasından sonra iş ilişkilerimiz geliştirmek ve yakın işbirliğini kolaylaştırmak KAIK devletleri ve diğer BİO katılımcıları için NATO Karargahı`nda daimi çalışma yerleri ayırmaya karar verdik.

(1) EK-C**(aa) BARIŞ İÇİN ORTAKLIK ÇERÇEVE
DOKÜMANI**

1. NATO Devlet ve Hükümet Başkanları, 10-11 Ocak 1994 günü toplantılarında yaptıkları çağrının yanı sıra Kuzey Atlantik İttifakı üyeleri ve bu belgeyi imzalayan diğer devletler arasındaki politik ve askeri bağları kuvvetlendirmeye, Avrupa-Atlantik Bölgesi güvenliğine katkılarını artırmaya ve Kuzey Atlantik İşbirliği çerçevesinde Barış İçin Ortaklığı (BİO) kurmaya karar verdiler.

2. Bu ortaklık, Avrupa-Atlantik Bölgesinde güvenlik ve istikrarın ancak işbirliği ve ortak faaliyetlerle sağlanabileceği inancından doğmuştur. Temel özgürlükler ve insan haklarının korunma ve yayılması, adalet ve barışın demokrasi yoluyla korunması, Ortaklığın müşterek değerleridir. Bu ortaklığa üye olmakla Kuzey Atlantik İttifakı üye devletleri ve bu belgeye imza atan diğer demokratik toplumların muhafazası, özgürlüklerinin baskı ve tehditlerden korunması ve uluslar arası hukuk kurallarının idamesine taahhütlerini hatırlatırlar. Birleşmiş Milletler Anayasası yükümlüklerine ve Uluslar arası İnsan Hakları Bildirisi hükümlerine taahhütlerini teyit eder, özellikle hiçbir devletin toprak bütünlüğüne karşı tehdit veya kuvvet kullanmayacaklarını, bugün sınırlara saygılı olacaklarına ve anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözeceklerini teyit ederler. Ayrıca, Helsinki Nihai Senedi ve daha sonraki bütün AGİK (CSCE) belgelerine, silahsızlanma ve silahların kontrolü taahhüt ve yükümlülüklerini yerine getireceklerini yinelerler.

3. Bu belgeyi imzalayan diğer devletler, aşağıdaki amaçların gerçekleştirilmesi için Kuzey Atlantik Teşkilatı ile işbirliği yapacaklardır:

a. Ulusal savunma bütçeleri ve bütçe çalışmalarında şeffaflığın kolaylaştırılması;

b. Savunma güçlerinin demokratik yollarla kontrolü;

c. Birleşmiş Milletler`in emri ve AGİK`in sorumluluğu altında yürütülen hareketlara katkıda bulunmaya ehil ve hazır olmak;

ç. Barışı koruma, arama-kurtarma, insani amaçlı hareketlar gibi görevleri yerine getirebilme becerilerinin arttırılabilmesi için NATO ile askeri işbirliği içinde ortak manevralar, ortak planlama ve eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi.

d. Uzun vade de Kuzey Atlantik İttifakı Kuvvetleri ile daha iyi çalışabilecek birliklerin geliştirilmesi.

4. Bu belgeyi imzalayan diğer devletler, ortaklığın politik amaçlarına ulaşmakta atacakları adımları, ortaklık faaliyetlerinde kullanacakları askeri ve diğer varlıklarını belirten sunuş belgelerini NATO makamlarına vereceklerdir.

5. Kendi özel Ortaklık programlarının hazırlanma ve uygulanmasında diğer imza sahibi ülkeler ittifak ile ilgili Belçika makamlarının onayıyla,masrafları kendilerine ait olmak üzere Brüksel`deki NATO karargahı ile irtibat büroları kuracaklardır.Bu şekilde KAİK/Ortaklık toplantı ve faaliyetleri ile davetli oldukları diğer faaliyetlere de katılmaları kolaylaşacaktır. Ayrıca imzaladıkları ortaklık programını uygulayabilmek için gerekli personel,varlık ve imkan ve becerilerini ortak kullanıma açık tutacaklardır ..Kendi Ortaklık programlarının şekillendirilmesi ve uygulanmasında NATO bu ülkelere uygun görüldüğü şekilde yardım edecektir.

6. İmza sahibi devletler aşağıdaki hükümlülükleri kabul etmektedirler.

- 3.(d)hükmünde sözü edilen görevlere katılmayı kabul edenler, uygun durumlarda, ilgili NATO tatbikatlarına katılırlar;

- Ortaklık faaliyetlerine katılanlar masraflarını kendileri karşılarlar ve katıldıkları tatbikatların yükünü paylaşırlar.

- Uygun anlaşma sağlandıktan sonra Mons`daki (Belçika) Eşgüdüm Hücrelerine, Kuzey Atlantik İttifakı Konseyi`nin otoritesinde programların uygulanmasında gerekli askeri planlamayı yapacak daimi irtibat subayları gönderebilirler.

- Planlama ve askeri tatbikatlara katılanlar beraber hareket edebilme konusundaki NATO bilgilerden faydalanabilirler.

- AGİK'in savunma planlaması ile ilgili önlemleri gereğince imza sahibi ülkeler ile NATO konusunda şeffaflık ve silahlı kuvvetlerin demokratik yollarla kontrolünü sağlamak konularında yapılan çalışmalarla ilgili bilgileri paylaşırlar;

- KAİK / Ortaklık çerçevesinde geliştirilecek savunma planlaması ve bütçeleri konusunda karşılıklı bilgi alışverişinde bulunabilirler.

7. Barış İçin Ortaklık Gayelerine olan taahhütleri gereğince Kuzey Atlantik İttifakı ile diğer imza sahibi ülkeler aşağıdaki faaliyetleri birlikte yürüteceklerdir.

- Çok uluslu eğitim, tatbikat, ve harekatlarda ittifak kuvvetleriyle birlikte kullanılabilir güç ve becerileri belirlemek ve değerlendirmek üzere bir planlama ve gözden geçirme süreci geliştirmek;

- Planlama, eğitim, tatbikat doktrin oluşturulması da dahil olmak üzere diğer imza sahibi ülkelerle yürütülecek Ortaklık faaliyetlerine yön vermek için NATO Karargahında askeri ve politik eşgüdümü geliştirmek.

8. Ortaklık herhangi bir katılımcı toprak bütünlüğü, politik bağımsızlığı yahut güvenliğine yönelik doğrudan bir tehdit algıladığı takdirde NATO'ya danışacaktır.

ÖZET

1980'lerin sonuna kadar sürecektir olan iki kutuplu dünya düzeni, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte yerini tek kutuplu dünya düzenine ve tek süper güç ABD'nin hegemonik yapılanmalarına ve yayılmacılığına dönüşecektir. Bugün hala dünya tek kutupludur ve ABD, özellikle askeri alanda dünyanın en büyük gücüdür. Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla birlikte Varşova Paktı da dağıtılmasına rağmen bu paktın karşılığı sayılan NATO, 4 Nisan 2009 tarihinde 60.yıl dönümünü kutlamaya hazırlanmaktadır.

Genel olarak bu tezde tam 60 yıldır varlığını koruyan ve her geçen gün kurumsallaşan bir örgütün, değişen stratejileri, dünyanın değişimlerine nasıl ayak uydurduğu, kuruluş amacı olan Sovyetler Birliği'nin dağılmasına rağmen neden hala ayakta kaldığı, dahası neden genişleme yönünde politikalar izlediği kronolojik bir yapı halinde incelenecektir.

Bu tezde aynı zamanda üyesi bulunduğumuz büyük bir askeri örgütün, orta ve uzun vadede kolektif savunma yönünden yapısı ve geleceği anlatılmaya çalışılmıştır.

Tez içerisinde geçen varsayımlar, NATO orijinal belgeleri, sonuç bildirimleri, NATO üzerine yazılan kitap ve makalelerden oluşan literatür taramasıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında yurtiçinde ve internette yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda veriler; süreli-süresiz yayın, toplantı, konferans ve zirve sonuçları ile konuyla ilgili internet sitelerinden istifade edilmek suretiyle toplanmış, yorumlanmış ve sonuca yönelik olarak da gerektiğinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler :

1. NATO
2. Genişleme
3. Soğuk Savaş
4. Kuzey Atlantik Anlaşması
5. Strateji

ABSTRACT

The bi-polar world order which prevailed until the 1980s is replaced by the mono-polar world order with the collapse of the Soviet Union, characterised by the hegemonic structuring and expansion of USA as the only super power. Today we still have a mono-polar world order and USA is the most powerful country of the world particularly in the field of military. Although the Warsaw Pact is dissipated along with the Eastern Block, its counterpart NATO is preparing to celebrate its 60th anniversary on 04 April 2009.

Generally, this thesis will investigate chronologically the changing strategies of an organisation preserving its existence for 60 years and getting more organized each day, how this organization is adapted itself to the changes experienced in the world, how it survived although the Soviet Union, the reason for its existence, is dissipated and why it pursues policies toward expansion.

Also, this thesis tries to explain the structure and future of a large military organization of which we are a member, in terms of medium and long term collective defence.

Efforts were pursued to support the assumptions in this thesis by searching thoroughly the original NATO documents, reports, various books and articles on NATO. During data gathering, various resources that are found as a result of in-country and internet investigations are utilized. Using periodical and non-periodical publications, meeting, conference and summit end reports and related internet sites data is gathered, interpreted and assessed where required to draw conclusion.

Key Words :

1. NATO
2. Expansion
3. Cold War
4. North Atlantic Treaty
5. Strategy